YÖN

HAFTALIK GAZETE

10 EKİM 1965

SEÇİM

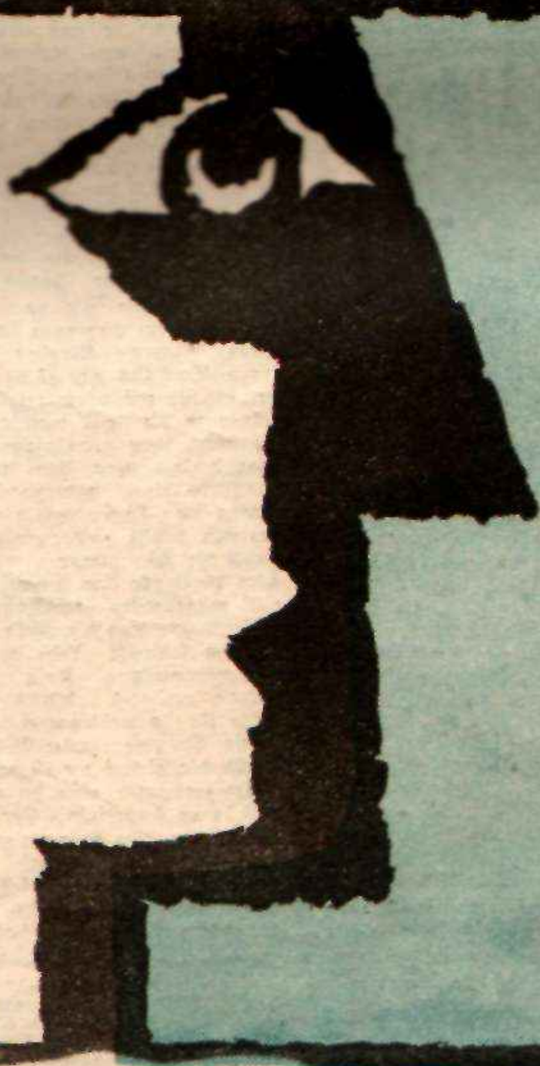

Yıl : 4 - Sayı : 132 8 EKİM 1965 125 Kuruş

OKUYUCU'DAN YÖNE

Yabancı dil sömürücülüğü

I. Yabancı bir İngilizce öğretmeniyim. Bir yıldan beri Türkiye'de çalışmaktayım. Bir yabancı, Türklere Türkiye'deki sömürücülüğe dair bir şey söyleyebilir mi diye, bu yazıyı ilk önce yazmayacaktım ama, artık seslenmememin imkânı kalmamıştır. Türk basınında, yabancı yardım, yabancı yatırım ve son zamanlarda da yabancı eğitimde sömürücülükten geniş bir şekilde söz edilmiştir. Fakat Türk devlet okullarındaki yabancı dil öğretimi dolayısiyle meydana gelen «DİL EMPERYALİZMİ» nin henüz söz konusu edilmediği görülmektedir.

II. Türk ortaokul ve liselerinde öğrencilere Almanca, Fransızca ve İngilizce öğretilmektedir. Bilindiği gibi son yıllarda öğrencilerin büyük bir kısmı İngilizceyi tercih etmektedir. Her öğrencinin de bildiği gibi bu diller Türkler için çok zor olup her yıl binlerce öğrenci *sırf yabancı dilden* kalarak *sınıfı* geçemez. Bir çok defa yabancı dile alışamayan öğrenciler bu yüzden belge alır bir yıl daha kaybeder veya okumayı tamamen bırakırlar. Özellikle köylü öğrenciler bu derste pek çok zorluk çekerler. Çünkü yabancı dil öğretmeni olmayan kaza orta okulundan liseye gelen bir öğrenci yabancı dile birden bire dördüncü yılından başlamak zorunda kalır. Yabancı dil dersinde sözde başarılı öğrenciler *dahi hemen hiç bir zaman* öğrendikleri dili günlük konuşmaları yapabilecek kadar kullanamazlar. Öğrendikleri dil ile yazılmış basit bir kitabı bile okuyup anlayamazlar. Bir çok öğrenci yabancı dilden kaldığı gibi, pek çoğu da «dükkâna gidiyorum» demesini beceremeden liseden mezun olur. Lise mezunlarının pek çoğu için yabancı dil öğrenimi sonuçsuz, verimsiz ve faydasız altı yıllık zihni bir işkence olmuştur.

Yabancı dil *öğretmeni yetiştir*mek için çok para ve gayret sarf edilmesine rağmen, Türkiye'de yeterli sonuç alınamıyor. Yabancı öğretmenlerin yerine Türk öğretmenlerin yavaş yavaş geçmesi gereğinin aksine Türkiye'deki İngilizce öğretmenlerinin gün geçtikçe çoğalan ve yakında % 50 sini aşacak olan kısmı yabancıdır. Aynı zamanda neticesi hemen hemen olmayan bu öğretim, diğer derslere verilecek zamanı azaltmaktadır. Bundan başka, yabancı dili zaten yok denecek kadar zayıf *olan öğrencileri* mezun edip de, biraz daha zayıf olanlarını boş gezdirerek Türkiye, çok ihtiyaç duyduğu tahsilli elemandan yoksun kalmaktadır. Eğitimden ayrı olarak, önemli yabancı dillerin etkisinde kalan Türkçe de yabancı kelimelerle dolmakta ve gittikçe bozulmaktadır.

III. Bu faydasızlıklar ve zararlar varken, İngilizce ve benzer yabancı dillere niçin bu kadar çok önem veriliyor? Sebebi, sömürücülükten başka bir şey değildir. Çünkü en etkili sömürme araçlarından birisi dildir. İngilizce basının radyonun reklâmlarını, propagandalarını okur ve dinler. Dolayısiyle İngilizce bilen, *İngiliz ve Amerikan siyasetlerini* benimsemeğe, mallarını satın almağa yönelir. İngilizce bilen Amerika'ya gidip o memleketin doktor ve diğer eleman ihtiyaçlarını karşılayabilir. İngilizce bilen, o dilin konuşulduğu memleketlerde turist olarak gezer. Ve İngilizcesi ne kadar kuvvetli olursa olsun onu yabancı dil olarak öğrenenler bir Amerika'lı ya da İngiliz arasındaki herhangi bir ilişki veya görüşmede İngilizcenin kullanılması mutlaka Amerikalı'nın veya İngiliz'in lehine olacaktır. Bir de, dil bilgini B. L. Whorf'un çok tutulan meşhur teorisine göre bir insanın konuştuğu dil o insanın düşünce ve davranışlarını çok etkiler. Yani yabancı dil konuşan, o dilin gizli ve hissedilmez etkisiyle, o milletler gibi düşünmeğe yavaş yavaş başlar. Meşhur meseldir: «Türkiye'de öyle aydınlar vardır ki, Fransa'da krallık ilân edildiği zaman Türkiye'de saltanat davasına kalkışırlar.» İkinci bir örnek: İngilizce'de «freedom» kelimesi vardır. Bu sözcüğün asıl mânâsı «hürriyet» tir. Fakat son yıllarda özellikle Amerikalı aşırı sağcılar bu sözcüğü alıp ona özel bir anlam kattılar, yani «kapitalistlerin iktisadi hürriyeti». Bu anlayışa göre kapitalistlerin, zencileri iktisadi baskı altında tutmaları, halkı durmadan aldatmaları ve gelişmemiş ülkeleri sömürmeleri «freedom» adına yapılarak meşru ve hattâ kutsal sayılmaktadır. *Bu* yüzden İngilizce konuşan, hürriyeti savunurken ister istemez sömürücülüğü de savunmuş olmaktadır. Bunun gibi bir çok örnekler gösterilebilir. İşte dil gayet kuvvetli bir sömürme aracı olduğu için, İngiltere ve Amerika her yıl İngilizcenin dış memleketlerde öğretilmesi amaciyle milyonlarca dolar sarfetmektedir. Bu gayretlerin neticesinde bugün dünyanın büyük bir kısmında, satarken İngilizce, alırken İngilizce gezerken İngilizce, gezdirirken İngilizce, eğitimde İngilizce yabancı şirketlerde İngilizce, diplomaside İngilizce konuşuluyor.

Fakat İngilizcenin daimi olarak hüküm süreceğini düşünmek yersizdir. Nasıl ki bir zamanların kültür, san'at, ticaret ve diplomasi dünyasının dili olan ve hiç bir zaman sönmeyeceği sanılan Fransızca kıymetinden çok şey kaybetmiştir; İngilizcenin de bir gün çökeceğini düşünmek tabiidir. Türk kültür *tarihinde* yabancı dil eğitimindeki ağırlık, Arapça ve Farsça'dan Fransızca'ya, Fransızcadan Almancaya, Almancadan İngilizceye kaymıştır. Bu yüzden her nesil, okullarda büyük çabayla öğrendikleri yabancı dillerden arzu ettikleri faydayı sağlayamamıştır. Nitekim bugün orta yaşlı olanların «Keşke İngilizce öğrenseydim» diye şikâyet ettikleri, ve dil öğrenme kabiliyetlerinin çok azaldığı bu çağda üçüncü bir *dil öğrenmek gibi faydasız* bir çabalama içine düştüklerini sık sık görmekteyiz. Yarın, bu çabaların — başarılı dahi olsa — başka bir dilin hakim olması sonunda boşa gitmeyeceğini kim temin edebilir?

IV. Bütün bu zararlardan bir tek kurtuluş yolu vardır. Uluslararası ilişkiler için hiç bir milletin lehine veya aleyhine olmayan, hiç bir zaman modası geçmeyecek, öğrenilmesi herkes için kolay olan bir dil lâzımdır. Böyle bir dil var ve kullanılmaktadır. İsmi Esperanto olan bu dil gayet iyi bir anlaşma ve haberleşme aracıdır. İmlâsı, grameri ve çok verimli kelime türetimi tamamen düzenli ve mantıki olduğu için Esperanto, diğer dillerden beş ilâ on kere daha az bir zamanda öğrenilir.

Esperanto hiç bir milletin ana dili değildir. 1887 yılında Polonyalı fedakâr doktor Ludvig Zamenhof tarafından yayınlanmıştır. O zamandan bu yana her türlü uluslararası ilişkilerde kullanılması, Esperanto'nun tamamen yeterli, güzel ve çok zengin bir dil olduğunu ispat etmiştir. Sayısı bir milyon tahmin edilen Esperanto konuşanlar, ilmi işler okuma, konferanslar, turizm ve mektuplaşmada bu dilden faydalanmakta, son yıllarda da UNESCO ve bir çok hükûmetler yayım eğitim alanlarında Esperanto'yu desteklemeğe başlamışlardır. Onbin ciltlik edebiyatına her hafta bir iki yeni kitap katılıyor. Dili Esperanto olan yüz kadar mecmua ve dergi dünyanın her tarafında çıkıyor. Brezilya, Yugoslavya, Kızıl Çin gibi 12 devlet Esperanto ile radyo yayımı yapıyor. Dünyanın bir çok memleketinde Esperanto'nun okullarda okutulması hızla artıyor. Yani millî, iktisadi ve siyasi bakımlardan bağımsız olan Esperanto büyük bir devletin küçük milletlere mecbur ettiği bir dil olmayıp, dünyanın dört köşesinde özel kimselerle çeşitli müesseseler tarafından desteklenmekte olan bir dildir. «Uluslararası İşbirliği Yılı» dolayısiyle Esperanto'nun, Birleşmiş Milletler'e verilecek büyük bir dilekçe ile desteklenmesi istenecektir. Şimdiye kadar 26 milyon kişilik bir kitleyi temsil eden imzaları taşımakta olan bu dilekçe, B.M.'in ve üyelerinin Esperanto-nun yayılmasına gayretle çalışmalarını istemektedir.

V. Yalnız ne yazıktır ki Türkiye, kendi çıkarına uygun olan bu dili desteklememekte inat etmektedir. Dünya Esperanto Derneği ile çalışan millî Esperanto dernekleri 45 memlekette bulunduğu halde, Türkiye'de böyle bir teşkilât kurulmamıştır. B.M.'e verilecek dilekçede bir kaç hafta önceye kadar *bir tek Türkün* imzası yoktu.

Fransa, Polonya, Danimarka ve başka bir çok devletlerin, okullarının bir kısmında Esperanto'yu okutmalarına rağmen, Türkiye'de bu konuda hiç bir çalışma yapılmadığı görülmektedir. Kendi dilinin sömürücülüğünü istemeyen aydın Amerikalılar dahi, Esperanto'yu kabul ettirmeğe çalışmakta, son bir iki yılda Amerikalılar arasında büyük bir uyanış ve artan bir destek bulmaktadır. Bu duruma karşı Türklerin bu harekete katılmaması büyük bir eksikliktir. Türkiye'nin ekonomisine eğitimine diline ve milli haysiyetine çok zarar veren dil sömürücülüğünden kurtulmak için tek çıkar yol olan: eğitim, turizm ve diğer alanlarda Türkiye için faydası apaçık, bağımsız, mantıkî Esperanto uluslararası dilinin Türkiye'de de bireyce ve devletçe desteklenmesi ve yayılması gerektir.

Jonathan Pool
(Nevşehir Lisesi
İngilizce Öğretmeni)

Konya'nın bazı köyleri
politikacıları sokmadı.
— BASIN —

ÇOLAK MEMETLERİN OY'LARI

«Oy» derik ikimiz de
Seniğnen ben.
Hele ben,
Garasaz köyünden Çolak Memet,
«Oy anam, oy» derim.
Bilin mi bey gardaş, Garasaz'da ben ne çekerim?
Hele boşver beni bi yol,
Bilin mi bizim halımızı?

Bizlere «Gahraman gardaşlarım» dirsiniz,
Söze başlarken..
He ya,
Gahramanık!..
Biz gurtardık bu memleketi.
«Top, tüfek var mı» diye soran mı?
Dırnağımızınan, ganımızınan,
Aha, canımızınan..

Dört yılda bi, hatır soran da olsan
Eksik olma bey gardaş.
Emmee,
Yalan dime, heç bi şey dime bize gayrı.
İç bi ayranımızı get.
Yol dime, okul dime, su dime,
Hele «Evlek, evlek torpak dağıdacağık» heç dime
Etmiyecek olduktan kelli...
İç bi acı gayfamızı get.

Ciplerinen, tomafillerinen
Boynunuzda gravat, elinizde çanta,
Ağzınızda conkea lâf,
Gelirsiniz koyümüze
Dört yılda bi gelirsiniz.
Boynumuzu bükerik, melil, melil
Diğnerik sizi.

Kimine satılmış dirsiniz, kimine gominiz,
Huzur dirsiniz, demirgırası
Daha ney dirsiniz,
Biz ağnamak bunları.
Emme,
Ardından bi de:
«Koylü bizim efendimizdir» dimeniz yok mu?
Aha etmeyin bunu,
Eğlenmeyin biziminen.
Siyasat yapıyok deyi gelmeyin koyümüze,
Gavfalarımızı ayırdık,
Camiyi yarıya böldük sizin yüzünüzden..

«Oy» derik ikimiz de, «Oy»...
Seniğnen ben.
Sen Angara'ya gidecek mebus adayı bey gardaşım,
Ben Garasaz'da galacak Çolak Memet.
«Oy» derik ikimiz de emme,
Senin «Oy» lar seni mebus eder,
Benim «Oy» lar, oy anam oyy,
Beni mafeder...

A. İhsan Sayın

SEÇİM NUTUKLARI

Beeen biliz bizimkileeeer
topraaaak bayraaaak, haaak ablaaaak
vataaan, milleeet, imaaan ülküüü
namuuus, şereeef, şarkın türküüü
devriim mevriim, ilkeee, mülkeee
hepsi fedaa bu aziz mülkeeee
Şa şa şa, şaşaşa, çok yaşaaaaa

Onlaar, ah onlaaar, işte onlaaaar
o itleeer, ifritleeeer
komonist momonist keratalar
kızıl mızıl domuzlaaaaar
sağcıııı, solcuuu ilericil gericileeer
hele o suratsız dünkülleeer
***sıtenleeer* süngüleeer olmasa**
hepinizeee, keseee, kasaaa
koltuuuk masaaa
naylondaan sekreterleeeer
perlondaaan ana yasaaa
evlaat damaaad amcaaa dayııı
hepinize aslan payını
Şaşaşa şaşaşa, çok yaşşaaaa

ah onlaaaar o ihtiyar tilkiii
verse biraz bize bu mülkiiii
devrimlerdeeen develeeer
pilandan pilavlaaar zerdeleeeeer
***dahaaa neleer neleeer* yapacak bizimkileeeer**
ye memet yeeeeeeee
şaşaşa şaşaşa, çok yaşaaaaaaa

Hikmet Koç
Emekli Defterdar

HAFTALIK FİKİR VE SAN'AT GAZETESİ
Kurucuları: Cemal Reşit Eyüboğlu — Mümtaz Soysal — Doğan Avcıoğlu
İmtiyaz Sahibi ve Sorumlu Yazı İşleri Müdürü: Doğan Avcıoğlu
Basıldığı yer: Güneş Matbaacılık T. A. Ş.

ADRES : Yazı İşleri: Sümer sokak No: 16/8 Yenişehir — ANKARA Telefon: 17 69 89 — İstanbul Bürosu (Satış İlân ve Abone İşleri): Mollafenari Sok. No. 32 Cağaloğlu — İstanbul Tel: 22 95 70 — Posta Kutusu 512 İstanbul.

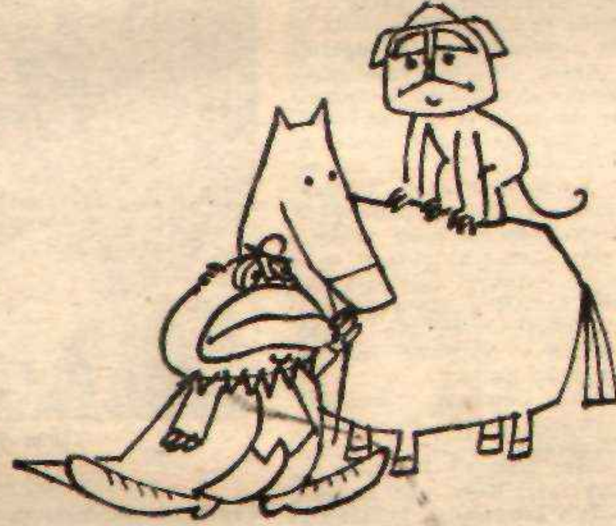
ABONE : Bir yıllık (52 sayı) 60 T.L., Altı aylık (26 sayı) 30.— T.L. Üç aylık (13 sayı) 15.— T.L.'dır. Yurt dışı abonmanlarda bu bedellere ayrıca posta pulu ücreti kadar ilâve yapılır. Geçmiş sayıların fiyatı 2.50 T.L.'dır.

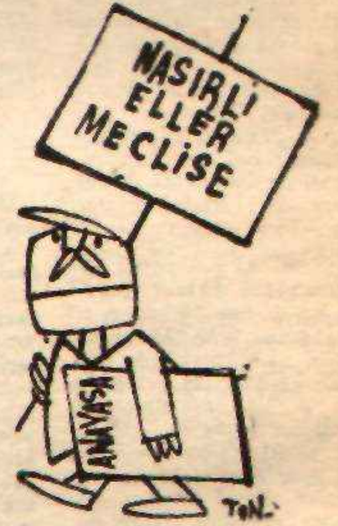
İLAN : Beher sütunda santimi 25.— T.L. dır. Çıkacak ilân ve reklâmlarla kitap ilânları için özel indirimler yapılır. İlân ve reklâmların yayınlanmasından ötürü hiçbir sorumluluk yüklenilmez.

YÖN HAFTALIK GAZETE

BAKIŞ

TESTİ KIRILMADAN

— DİLEDİĞİMİZ GİBİ AT OYNATAMIYACAĞIZ!.

At, ot, kuş falan gibi resimlere bakılarak yapılmış tercihler kutsal seçmen oyları şeklinde sandık diplerine inmeden ve «millî irade temsilcileri» Ankara yolculuğuna çıkmadan önce, önemli bir konuyu şimdiden açıkça tartışmakta fayda var: Son dört yılda, hele son birkaç ayda, asıl ihtilâl körükçülüğünü kim yapmıştır Türkiye'de? Sağ mı, sol mu?

Yalnız istatistik bültenlerindeki rakamları değerlendirenler değil, Anadolu topraklarını adım adım dolaşıp geri gelen gözlemciler de kabul ediyor ki, Türkiye sosyal tarihi nin önemli bir dönüm noktasındadır: hafif bir şehirleşme, hiç de hızlı sayılamıyacak bir sanayileşme ve tarımdaki geçim imkânlarında görülen ilk tıkanma bile kurulu düzendeki aksaklıkların bütün çıplaklığıyla ortaya çıkmasına kâfi gelmiştir. Türkiye'de karşılaşılan bunalımın henüz başlangıcındayız. Çözümlenmeyen meseleler, birbiri üstüne bindikçe, hızlı nüfus artışının da etkisiyle, bunalımın daha çok ağırlaşmasından tabii ne olabilir? Gerginlik, yeni ortaya çıkmaya başlayan değişikliklerin etkisi altındaki ekonomik ve sosyal yapı ile, bunlara cevap vermekten çok uzak politik kurumlar ve kadrolar arasındadır.

Ayaklarının altındaki toprağın kaydığını duyan bazı lider taslakları, «bunlar solcular halkı partilerden ve parlamentodan soğutuyorlar» diye feryadı basarken, olup bitenlerin suçluluğunu başkalarına yükleyebilmiş olmanın rahatlığı içinde, kendileriyle toplum arasındaki asıl kopuşun anlamını kavrayabilmekten âciz kalıyorlar. Oysa, kendi açılarından bakılınca, toplumların sarsıntısız gelişmesini isteyenler için asıl tehlike burada yatıyor: kütleler, kurulu düzeni savunanların temeldeki ekonomik ve sosyal oluşumlara uygun bir toplum düzeni yaratabileceklerinden, gerekli dönüşümü yapabileceklerinden umudu kesmeğe başlamıştır. Kitaplara bakarsanız, «objektif ihtilâl koşulları»nın ortaya çıkışı, bu inançsızlığın yaygınlaşmasıyla ve yüzeydeki kurumların temeldeki değişikliklere uymamasıyla olur.

KÖRÜKLEME

Sağcılıklarıyla, hattâ ortayolculuklarıyla övünenler, yüzey ve temel arasındaki gerginliği gidermek için esaslı birşey yapmak niyetinde olmadıklarını âdetâ göğüslerini gererek söylüyorlar. Onların dilinde, bu uyuşuk davranışa çeşitli adlar da bulunmuş: istikrar, birlik kardeşlik falan.

Sol cephe, kurulu düzendeki aksaklıkları teker teker göstermekte, gerekli reformları yine teker teker saymaktadır: toprak düzeninden eğitim sistemine, maden işletmeciliğinden tarım pazarlarının düzenlenmesine, sağlık işlerinden ithalât rejimine kadar Türkiye'nin bütün aksaklıkları ortaya konmakta, her biri için sosyalist formüller ileri sürülmektedir. Kimsenin asılıp kesilmesinden, aç susuz bırakılmasından veya sürülmesinden söz açan olmamıştır. Ama ne var ki, sosyalist formül demek, sınıf ilişkilerine, üretim araçlarının sahipliğine, iç ve dış sömürme mekanizmalarına dokunan formül demek. Kurulu düzendeki aksaklıklardan kendilerine vurgun payı çıkaranlar için de bu dokunuşun tarzı değil, kendisi önemlidir. Savunduğunuz değişiklikleri özgürleştirilmiş halk çoğunluklarına dayanarak insanca yapacağınızı istediğiniz kadar söyleyiniz, onların dilinde adınız yine «ihtilâl körükleyicisi» dir.

Herşeyden önce şu soruyu insafla cevaplandırmak gerek: temeliyle yüzeyi arasındaki gerilim gitgide artan bir toplumda, aksaklıkları haber verip, ne kadar köklü olursa olsun, çözüm yollarını açıkça göstermek mi ihtilâl hazırlayıcılığıdır, yoksa bu gerilimi görmezlikten gelip eski bildiğini okumak mı? Türkiye'deki sağ, bir yandan istikrarlı, çatışmasız toplum özleminde ısrar ederken, öte yandan da temelle yüzey arasındaki gerilimin kopma derecesine yaklaşması için elinden geleni yapmaktadır.

UYARMA

10 Ekim seçimlerinin Millet Meclisine nasıl bir partiler yelpazesi getireceği henüz belli değil. Ama, aday listelerindeki sıralanışa ve partilerin güçleri konusunda yapılan tahminlere bakarak şimdiden kesinlikle şunu söylemek mümkün: seçimler, Millet Meclisine oldukça yine geniş bir muhafazakâr kütlenin girmesini sağlayacaktır. Bu muhafazakârlara ve genellikle bütün sağcılara şimdiden söylenecek iki çift sözümüz var: Türkiye'de sol görüşlerin güçlenmesini gençlerin saflığına, birkaç düşünürün, yazarın ve derginin çabalarına veya ajanlı dış tertiplere bağlayıp baskı tedbirlerine girişmek kadar budalaca bir iş olmaz. Bu büyük uyanış karşısında en azından memur kadronuz ve fiş dolabınız yetmiyecek, şimdiki koşullar içinde hiçbir işi doğru dürüst beceremeyen bürokrasi bu işi de yüzüne gözüne bulaştıracaktır. Sonra, unutmamak gerekir ki, Türkiyedeki sol düşünce, bugün vardığı noktaya en âdi iftiralara, en kötü baskı metodlarına ve hele din ticaretine yatırılan milyonlara rağmen erişmiştir... Tarihin akışını durdurmağa uğraşmaktansa, en muhafazakâr ölçülerle de olsa, toplumdaki temel dönüşümün yönüne uygun düzeltme tedbirlerini düşünmek daha akıllıca olmaz mı?

Bu arada, sol cephe için de önemli bir uyarmaya lüzum var. Seçimlerdeki sonuçlara bakarak, yavaş yavaş bütün halkın uyanacağını ve politik gücün gelecek dönemde kolaylıkla kütlelerden yana olanların eline geçeceğini sanmak fazla iyimserlik olur. Böyle romantik bir görüşe saplanıp kalmak yerine, bütün toplumlarda halk tercihlerinin serbestçe belirmesine engel olan ekonomik iktidar noktaları üzerinde dikkati toplamak ve bunların gücünü azaltma yolunda atılacak adımları, önem derecelerine bakmaksızın, desteklemek gerekecektir. Örneğin, dış ticaretin kamu yararına düzenlenmesi için alınacak bir tedbir, ithalât ve ihracat ağalarının gücünü bir nebzecik bile kısıyorsa, sol cephe bu tedbiri gerçekleştirmek isteyenlerle mutlaka işbirliği etmelidir. Aynı şeyi, emperyalizme ve dış sömürme mekanizmalarına karşı girişilecek küçük canlı hareketler bakımından da söylemek mümkün. Yoksa, meseleler için gerekli çözümlerin çok daha köklü olduğunu ileri sürüp kenarda kalmak pek kolay ve kolay olduğu kadar da olumsuz bir tutum.

Karşı cephedeki direnme noktaları teker teker ve azar azar da olsa zayıflamalı ki, politik iktidar halk tercihlerine uygun şekilde kolaylıkla devredilebilsin. Direnme noktalarında olanların, güçleri aynı kaldıkça demokrasi paravanasını çabuk bırakıp faşizme kayacaklarından hiç şüphe edilmemelidir.

Tabii, sosyalistler, bu çeşit reformcu kıpırdanışları gerçekleştirmek isteyenlerle işbirliği yaparken iki noktaya dikkat etmek zorundadırlar. Bir defa, böyle bir işbirliği, sol cephenin kendi niteliğini, bütünlüğünü ve disiplinini bozmamalı, sosyalistler sosyalist renk taşımayan basit reformcular arasında kaybolup gitmemelidirler. İkincisi, asıl çözüm formüllerinin sosyalist formüller olduğu unutulmamalı, bunların Türkiye koşullarına uygun şekilde daha da geliştirilmesi için yapıcı çalışmalar yine devam etmelidir.

Sosyalizm, sürekli değişme, yeniden kurma ve yapıcılık demek. Türkiye'nin çok nazik bir döneme girmekte olduğu şu günlerde önceden haber verelim ki, asıl çöküntüyü hazırlayanlar, değişmesi gereken köhne direkleri toplum yapısında zorla tutmağa uğraşanlardır.

Mümtaz Soysal

SEÇİM KAMPANYASININ BİLANÇOSU

A. P.'nin bol paralı, az fikirli kampanyası başarısız oldu

Seçim kampanyası artık son bulmak üzeredir. Partilerimiz, bütün marifetlerini ortaya dökmüşlerdir. Fakat yine de bu kampanya, eskilerinden hayli farklı olmuştur. Çok partili hayata geçtiğimizden beri ilk kez, seçimlerde, Toprak *Reformu, Petrol gibi ciddi* meseleler uzun uzun konuşulmuştur. Daha kısa bir süre önce, toprak reformuna karşı olduklarını söyleyen partiler dahi, reformdan yana gözükmek zorunluluğunu duymuşlardır. Radyoda, soyut «vatandaş, seçmen» gibi deyimlerin yerini, *«işçi, köylü» gibi* somut deyimler almaya başlamıştır. Böylece 1960 öncesinin soyut demokrasisi, az çok bir muhteva kazanma yoluna girmektedir.

Bunda halktaki uyanış kadar, TİP'in getirdiği yeni sesin payı büyüktür. Sosyalistlerin seslerini duyurabilme imkânını kazanmalarıyla birlikte demokrasi demokrasiye benzeme istidadı göstermiştir.

Kampanyada AP çok büyük paralar harcamakla dikkati çekti. *Demirel*, bol *arabalı karşılama tö*renleri rekorunu kırdı. AP. yi tutan basına, parti Türkiyede şimdiye kadar görülmemiş ölçüde para akıttı. Bu bol para zihinlerde ister istemez şüpheler yarattı. Anayasa, siyasî partilerin gelir kaynaklarının denetlenmesini *öngörmektedir. Siyasî Partiler Ka*nunu ile de, partilere, çıkarcı gruplara muhtaç olmasınlar diye milyonlar verilmiştir. Ama öyle anlaşılıyor ki, AP. iş çevrelerinden çok geniş yardım görmüştür. Bu paranın hesabı verilmelidir.

Bol para akıtan AP. fikir *bakımından ise kısır kaldı. AP.* nin 3,5 yıl iktidarda kalan CHP. ye yönelttiği tek bir ciddî tenkit yoktur. Tenkitler, 1946'nın «Millî Şef» edebiyatından öteye gitmedi. Halbuki CHP 8 aylık AP iktidarına yöneltilecek etkili bir sürü tenkit konusu bulmuştur.

Çok dolaşmakla beraber, boş klişe sözleri sıkıcı bir üslupla okumaktan öteye gitmeyen Demirel, kampanyasından hayli puan kaybederek çıktı. Açık hava toplantıları ilgi yaratmadı. AP. nin kuvvetli bulunduğu Sakarya'da, az sayıda ilgisiz insana hitap etti. *Dinleyici toplanamadığından* Kocaeline gitmekten vazgeçti. Bu ilgisizlik, AP oylarını da aynı ölçüde etkilerse, 1963 te oyların yüzde 50 sine yaklaşan AP. nin büyük bir hezimete uğramasını ve partide bir lider buhranı meselesinin patlak vermesini beklemek gerekecektir.

CHP. akıllı ve başarılı bir kampanya yaptı. Elindeki kozları değerlendirmesini bildi. «AP maceradır CHP. emniyettir, huzurdur» temasını iyi işledi. TİP'in hızla gelişmesini, varlıklı seçmenlerini *elde tutmak için «Ortanın soluna* razı olun. Sonra daha sol gelir» diye kullandı. CHP nin parlâmentoda da reform aleyhtarı AP ye karşı tâvizsiz reformcu TİP'i oynayarak puan toplamaya çalışacağı anlaşılmaktadır. Bu usta politika oyunlarına ve başarılı bir kampanyaya rağmen, CHP nin oyları nı ne ölçüde arttırabileceğini kestirmek mümkün değildir. CHP oyların yüzde 40'ının üstüne çıkabilirse, bunu bir başarı saymak gerekecektir.

Seçimlerin en talihsiz partisi iddialı CKMP oldu. Yeni ekip bir ilgi yaratmadı ve seçimler, Türkeş efsanesini yıktı. «Feza çağında ileri» diye fırlayan Türkeş, feza çağında alaturka küfürleşmeden öte bir şey getiremedi. TİP'in başarısının yeni ve cesur fikirler söylemesinden ileri geldiğini anlayamadı ve gördüğü ilgisizliği TİP'e küfrederek gidermeye kalkıştı. CKMP millî bakiyenin sağladığı büyük avantajlara rağmen ancak güçlükle grup sağlayacak kadar oy alabilirse fazla şaşmamak gerektir.

MP ve YTP kampanyada kendilerinden bekleneni tam verdiler. YTP, iddiasız ufak bir bölgesel parti haline gelmeye rıza göstermiş gibidir. MP ise, Bölükbaşı *hitabeti ve Orta Anadoludaki* bir kısım alevî oyları ile varlığını daha bir süre sürdürecektir.

TİP esas itibariyle başarılı bir kampanya yaptı. Anayasaya bağlılık ve millî bağımsızlık temalarını samimiyetle işledi, ölçüden ayrılmadı, inanç ve heyecanını *kütlelere aktarmayı becerdi*. Bu sayede seçim kampanyasının en ilgi çeken siyasî teşekkülü TİP oldu. Bu büyük ilginin oyları ne ölçüde etkileyeceği, ancak oy sandıkları açıldıktan sonra görülecektir.

Hızla gelişen parti: TİP

Geçtiğimiz Pazar günü, İstanbul'da Taksim meydanı 40 - 50 bin kişilik azimli bir topluluğun sesleri ile çın çın inledi. Kalabalık, «Biz iktidara geldiğimiz za*man...» diye hep bir ağızdan hay*kırıyor ve «Bağımsızlığımızı zedeleyen bütün anlaşmaları feshedeceğiz», «Köylüyü toprağa kavuşturacağız», «Köy Enstitülerini, köylüye yük olmadan, yeniden açacağız», «Millî kaynaklarımızın yabancılara peşkeş çekilmesine son vereceğiz» diye ilâve ediyorlardı.

O gün Türkiye İşçi Partisi, İstanbul'da ilk büyük açık hava mitingini yapıyordu ve kürsüde Genel Başkan Mehmet Ali Aybar vardı. Aybar, konuşması ile heyecanın son haddine yükselttiği topluluğu, söyleyeceği sözleri kendisiyle birlikte tekrarlamaya çağırmıştı ve bu çağrıya uyan büyük kalabalığın sesi, Taksim meydanını çın çın inletiyordu.

TİP, karşı partilerin korkusunu haklı gösterecek bir hızla, hayret verici şekilde geliştiğinin, genişlediğinin son örneğini Taksim mitingi ile verdi. İstanbul Spor ve Sergi Sarayı toplantısı, Ankara Büyük Sinema toplantısı, başarılı Güney Anadolu gezisi, İzmir ve nihayet Taksim mitingi, TİP'in, memleketimizde süregelen mem*nuniyetsizlik ve bezginlik* havasından kurtulmasının en büyük ümidi haline geldiğini açıkça gösteriyordu.

Saat 14'de başlayan mitinge şehrin çeşitli semtlerinden gelen ve toplumun çeşitli tabakalarına mensup büyük bir kalabalık katıldı. Bu kalabalık, alışılmış miting kalabalıklarından çok farklıydı. İlk fark, bu kalabalığın partice sağlanmış vasıtalarla miting yerine taşınan meşhur «bindirilmiş» kıt'alarla şişirilmemiş olmasıydı.

Genel Başkan Aybar
Gerçeğin kuvveti

Herkes, miting meydanına kendi arzu ve imkânı ile gelmişti. İkinci fark, topluluğun niteliğinde görülüyordu. Mitinge katılanlar, toplumun çeşitli tabakalarına mensup kimselerdi. Bayram yerine gider gibi, en temiz kıyafetlerini giymişlerdi. *Eşlerini ve yetişkin* çocuklarını da beraberlerinde getirenler az değildi. Bu bakımdan TİP'in Taksim mitingi kadını en bol siyasî toplantı oldu. Üçüncü fark, gelenlerin her vesile ile görülen bilinçlilikleriydi. Topluluk meseleleri biliyor, hatiplerin sözlerini bu açıdan değerlendiriyor, söylenen herşeyi en ufak bir şaşkınlığa kapılmadan bütün teferruatı ile kavrıyordu.

İlk konuşucu Nazife Cemgil oldu. Bayan Cemgil, konuşmasında daha çok «kadın hakları» konusu üzerinde durdu ve şimdiye kadarki iktidarların kadını köyde ve şehirde alınır satılır bir mal olma haysiyetsizliğinden kurtaramadıklarını, köy gerçeklerinden örnekler vererek, İzmir ve Bursa skandallarını hatırlatarak açıkladı. Sömürücüler, ellerindeki bol parayı kadının namus ve haysiyetini aşağılatıcı bir güç olarak kullanıyor ve bu utanç verici durum sürüp gidiyordu.

İbrahim Güzelce'nin sendikacılık ve işçi hakları konusundaki aldatmacaları açıklayan konuşmasından sonra kürsüye gelen romancı Yaşar Kemal, son Anadolu gezisinin kendisinde uyandırdığı izlenimlerin heyecanı içinde konuştu. Susuzluğa, topraksızlığa mahkûm edilen ve zulüm içinde yaşayan Anadolu köylüsünün nasıl büyük bir uyanış içinde olduğunun müjdesini verdi.

*Prof. Sadun Aren, kalkınma*nın kapitalist yolla niçin gerçekleştirilmeyeceğini çok sağlam bir mantığa ve kuvvetli delillere dayanan basit ve açık bir konuşmayla izah etti. Prof. Aren, dedi ki: «Bir defa, özel teşebbüsçülük sosyal adaleti geliştiremez. Zira, *temel felsefesi icabı, kalkınmayı* şahıslardan beklediği için önce onun zenginleştirilmesine, servet sahibi olmasına yardımcı olunacaktır ki, yatırım yapılabilsin. Bu durumda, servetin elinde birikmesi istenilen gruptan âdil vergi alınamaz. Çünkü alınırsa, bu grup zenginleşemez. Nitekim, bu gruptan âdil ölçülerle vergi alınamamaktadır. İkincisi, özel teşebbüsle milliyetçi olunamaz. Zira içerde yeter sermaye birikimi olamıyacağı için yabancı sermaye ile işbirliğine gidilecektir. Bu durum, milliyetçilik ilkesine aykırı sonuçları ister istemez verecektir. Nitekim vermektedir. Üçüncüsü de özel teşebbüs ile kalkınma yolu seçilince, iktisadî ve siyasî bağımsızlığın zedelenmesi göze alınacaktır. Nitekim, bugün Türkiyemizde gördüğümüz gibi bağımsızlığımız zedelenmektedir. Şu halde kalkınma, iktisadî ve siyasî bağımsızlığı şiar edinmiş, kapitalist olmıyan bir yol seçmiş, halkçı, millî haysiyeti en ön plânda tutan iktidarların çözebilecekleri bir meseledir.»

Genel Başkan Aybar da konuş*masına, Anadolu gezisi izlenimle*rini nakletmekle başladı ve halkta gördüğü büyük uyanışın müjdesini verdi. Aybar, yurdun ekonomik ve politik durumunun manzarasını bir kaç önemli noktayı belirterek çizdikten sonra, bugün en önemli meselemizin iktisadî ve siyasî bağımsızlık olduğunu tekrarladı ve Türkiyenin 43 yıl sonra yeniden yeni bir Millî Kurtuluş hareketi şartlarına geldiğini anlattı. Aybar'a göre, emekçi Türk halkının mutlaka bir zaferle bitireceği bu savaşta ilk adım, 10 Ekim'deki seçimlerle atılmış olacaktı. Aybar, «Anadoludaki emekçi kardeşlerimizi ve burada sizleri gördükten sonra daha büyük bir inançla söylüyorum ki, gün doğdu, doğacak» deyince, miting meydanını dolduran kalabalık büyük bir çoğunlukla hep bir ağızdan «Güneş ufuktan şimdi doğar» marşına kendiliğinden başladı ve Taksim meydanında yer gök inledi.

TİP'in Taksim mitinginden görünüş
Yeni bir ses!.

Kürsüye geldiği zaman nasıl büyük bir tezahüratla karşılanmışsa, konuşması da yer yer kesilerek uzun uzun alkışlanan Aybar, diğer partiler tarafından TİP'e yöneltilen hücumları da cevaplandırdı. Sözlerine «AP'nin Genel Başkanı...» diye başlayınca, kalabalıktan yükselen «Yuh...» seslerine, «Yok... Kardeşlerim... Hayır... Biz kimseye yuh çekmeyiz, dedi. Yuh çekmek âcizlerin ve fikirsizlerin aczidir. Bizlerin elinde ilmin ışığı var. Biz, yolumuzun doğruluğundan eminiz ve zafer, nasıl olsa bizdedir.»

Aybar, AP. Genel Başkanının «Soyguncu kim, sömürücü kim, vurguncu kim» sorusunu ele alarak, mutlu azınlığın yıllık kazancı ve ödedikleri vergiler hakkında istatistikler okudu ve Başbakan Yardımcısı olan Süleyman Demirel'in bu kimselerin adlarını Maliye Bakanlığı uzmanların*dan kolayca elde edebileceğini* belirterek «AP. Genel Başkanı bu açıklamamızla yetinmez ve mutlaka ad vermemizi isterse, ticaret ünvanı kendilerine âlem olmuş Amerikan firması defterlerini karıştırmasını tavsiye ederiz. Aşina adlara rastlayacaklarından şüphe etmesinler» dedi.

Aybar, TİP'lilerden «eloğlu» diye bahseden CHP. Genel Başkanına da sert, fakat daha dikkatli bir üslupla cevap verdi: «Bizim ırgat kardeşimize ırgat, eli nasırlı kardeşimize eli nasırlı diye ses*lenmemize sinirlenenler*, bize «eloğlu» diye hitap etmek hafifliğini ve ihtiyatsızlığını göstermemeliydiler. Zira kırk yıldır iktidarda kalmış olanların ırgatın hâlâ ırgat, azabın hâlâ azap durumunda kalmasından birinci derece sorumlu olduklarını ve bundan dolayı eloğlu sözünün kendilerine bir eldiven gibi tıpatıp uyduğunu farketmeliydiler... Fakat biz temenni ederiz ki CHP iktidara geldiğinde, muhalefette vaadettiği reformları gerçekleştirsin ve özellikle Kıbrıs buhranından sonra ilk adımları attığı bağımsızlık politikamızın gerçekleştirilmesinde olumlu bir yol tutsun, millî politikamızda yararlı bir rol oynasın...»

Aybar, konuşmasını, mitinge katılanlara TİP'in iktidara geldiğinde gerçekleştireceği işleri bir and gibi hep bir ağızdan söyleterek bitirdi.

Kalemini, halkın özlemlerini dile getirme hizmetinde başarı ile kullanan ve bu sebeple hitap ettiği büyük kütlenin bütün sevgisini kendinde toplayan yazar Çetin Altan'ın konuşması, mitinge katılanları heyecanın zirvelerinde dolaştırdı.

Çetin Altan, halkın içinde yaşadığı olaylara değinerek, bütün meseleleri en somut biçimleri ile anlattı. Bağımsızlık meselesini, Amerika ile imzalanan iki taraflı ve gizli anlaşmaların memlekete ne gibi fenalıklar getirebileceğini, demir karaborsası, çimento karaborsası, tütün ihracı gibi konularda devlet eliyle ve halkın sırtından küçücük bir mutlu azınlığın *nasıl haksız bir şekilde servete* boğulduğunu açıkladı. Çıkarcı zümrelerin, bu gerçeklerin halka duyurulmasını neden istemediğini ve halkı aydınlatmak isteyen onun maruz kaldığı iftiraların nedenlerini bir bir ve en açık şekilde sıralayan Çetin Altan, AP Genel Başkanına da cevaplar verdi. AP. Genel Başkanının her gittiği yerde fabrikalar vaad etmesindeki çelişmeye dikkati çeken Çetin Altan, «özel teşebbüsten yanayız diyorlar. Onun çıkarlarını savunuyorlar. Sonra halkın karşısına çıkıp şu fabrikası, yok bu fabrikası ve hatta patates fabrikası kuracaklarını söylüyorlar. Nereden kuracaklarmış bu fabrikaları?. Özel teşebbüsten senet mi almışlar, şurada burada falan fabrikaları kuracağız diye? Hayır... Devletin parası ile kuracaklarmış... Görülüyor ya, bu öyle bir özel teşebbüs, bunlar da öyle özel teşebbüsçü...» dedi.

Seçimlerde petrol tartışması

Seçimlerde para harcama rekorunu kıran AP nin, petrol konusundaki savunması, tam bir perişanlık örneği oldu. AP bu konuda Mobilcilik gibi ağır ithamlar karşısındadır. Kamu oyu hassastır. İnönü petrol meselesinde sert hücumlar yapmaktadır. «Bizim mütevazi paramızla, dedikleri gibi tecrübesizliklerimizle 10 senede çıkardığımız petrol o tecrübeli, becerikli, paralı yabancı şirketlerin çıkardıklarından çok daha fazladır. Bu hep böyle gidecektir. Yabancı şirket-

lerin gayesi, Türkler petrole elini sokmasınlar. Biz dışarıdan getirelim, Türkiye pazarımız olsun isterler. Bu olmaz. Açık pazar gibi petrolü getirip istediği fiyatla satmak maksadıyla gelenleri bırakmıyacağız. Memleket petrolüne musallat olanları üretmiyeceğiz, yaşatmıyacağız. Petrolümüzün devlet üstü bir nizamla yabancıların elinde sömürülmesine müsaade etmiyeceğiz. Adalet Partisini idare edenler, millî petrol şirketinin aleyhinde ve yabancı petrol şirketlerinin haksız davranışlarını destekler durumda oldular.»

Bu ağır hücumlar karşısında Bakan Mehmet Turgut'un dişe gelir bir sözler söylemesi beklenirdi, değil mi? AP. li politikacının petrol cevabı, aklın almıyacağı bir saçmalık örneğidir:

«Dünyada Soğuk Harbin başlamasından beri solun taktiği değişmiş, metodu değişmiş ve son derece inkişaf ettirilmiştir. Gayeleri, bu memleketleri mümkün olduğu kadar huzursuzluğa götürmek, *iş hayatını felce uğratmak*, hükümetleri zayıflatarak hür milletlerle olan ittifakları zehirlemektir. Hür memleketlerden gelen yardım ve sermayenin o memleketin kalkınma ve o memleketin gelişmesinde oynayacağı rolü ortadan kaldırmaktır. *Bu memleketlerin* dostluklarında rahneler açmak düzensizlikler meydana getirmek ve karşılıklı anlaşmaları ortadan kaldırmaktır. Bugün 11 Batılı devlet tarafından 35 milyon sömürülen insan vardır. Bir de Demirperde gerisini düşünelim. Sovyet Rusyada dilce kültürce, dince Rus olmıyan 136 milyon sömürülen insan vardır. Kızıl Çin'in esareti altında 118 milyon insan inim inim inlemektedir. Ya öldürülenler, ya sürülenler, ya Sibiryanın uçsuz bucaksız bozkırlarında soğuğun, sefaletin, kırbacın altında yok olanlar, ya Sarı nehrin kızıl sularında boğulanlar... vs. vs..»

AP. li politikacı, petrol tutumunu *bu sözlerle savunmaktadır!* Bunlar normal bir insanın söyleyeceği sözler değildir.

Turgutun ideal arkadaşı Demirel de petrol savunmasında daha başarılı olamamıştır. Demirel, 1954 te İnönü'nün Petrol Kanununa «kapitülâsyon» deyişini ele alarak şunları söylemiştir: «Her iki iddianın sahipleri meydanlara çıkmışlar, halkın hakemliğine müracaat etmişler ve sermaye ve bilgi ithal edelim tezi milletçe makbul addedilmiştir ki 1954 seçimlerini ezici bir çoğunlukla kazanmışlardır. Bu vakıayı kaydetmeden petrol meselesini tahlile imkân yoktur.» Demirel, Petrol Kanununu, Menderesin 1954 seçim zaferi ile savunmaktadır! Yabancı şirketlerin savunuculuğunu yapmak için bu delil yeterlidir.

Enerji Bakanı Turgut
«Mangal tahtası...»

İkinci Demirkıratın bu memlekete yapabileceği fenalıklardan gerçekten korkmak lâzımdır.

Bir yabancı soygunu daha!

Etibank'ın elektrik enerjisi taşıyan çelik kablolara ihtiyacı vardır. İş ihaleye çıkarılmış, *Batı firmaları* kablonun tonu için, 600 ilâ 650 dolar fiyat vermişlerdir. Doğu Almanya teklifi 490 dolardır. Fakat Etibank, 8 aydır kablo ithal işini sonuca bağlayamamaktadır. Zira Mayıs ayında, Etibank'ın da yüzde 25 hisse ile ortak edildiği, geri kalan hisseleri yabancılara ait bir kablo şirketi faaliyete geçmiştir. Etibank'a ihtiyacını yabancı sermaye ile kurulmuş bu firmadan karşılaması için baskı yapılmaktadır. Yabancı sermayeli bu firmanın teklif ettiği fiyat 11 bin lira, yani 1222 dolardır.

Denilebilir ki, fiyat çok yüksek de olsa, döviz tasarrufu için Etibank kablo ihtiyacını bu fabrikadan karşılamalıdır. Yalnız ne var ki, Etibank ihalesi dolayısiyle bu firmanın, ham madde, kâr v.s. olarak yapacağı döviz transferi ton başına 650 dolardır! En ucuz dış teklif ise 490 dolardır. Görülüyor ki yabancı sermaye adı ile bir soygun şirketi kurulmuştur. Üstelik bu firma, 8 milyon dolar yatırımı gerektiren tesis için 1 milyon *dolar getirmiştir.* İhtiyacı olan 20 milyon lira kredi, Türkiyede karşılanmıştır.

Yabancı sermayeye karşı çıkanları komünistlik ile suçlamaya kalkışanlar, eğer iddia ettikleri gibi satılık değillerse, meseleye eğilmelidirler.

SUN'İ LİDER ÇÜRÜDÜ!

Yarından sonra seçim günü. Daha önce de *belirttiğimiz* gibi seçimlerin sonucu ne olursa olsun Türkiyenin yönü bellidir.

Türkiye antiemperyalist bir davranışa girmek zorundadır. Devrimci tedbirler almak zorundadır. Geçmişte denenmiş ve iflâs etmiş usülleri bir kenara itmek, yirminci yüzyıl *verilerine uygun bir toplumun temellerini* atmak zorundadır.

Buna rağmen seçim kampanyası bir acıklı güldürü gibi bugüne varmıştı.r Devlet hazinesinden milyonlarca lira alarak seçim propagandasına çıkan adayların konuşmaları, *saksağanları gülümsetecek sözlerle doludur. Bir* Bölükbaşı'yı, bir Türkeş'i bir Süleyman Demirel'i dinliyecek olanlar, bu adamların nasıl olup da memleketin yönetiminde söz sahibi olmıya kalkıştıklarına şaşmaktadırlar.

Kampanyanın sonlarına yaklaştıkça zırvalar artık *tevil götürmez biçimde* keskinleşmektedir. Alpaslan Türkeş bir yanda Menderes edebiyatına sığınıp seçmenlerin kalblerini kazanmaya yeltenirken, öte yanda Bölükbaşı İsmet Paşa'ya durmadan hücum ederek oy toplamaya çalışmaktadır. Süleyman Demirel ise *dengesini tamamen* kaybetmişçesine *ipten*, daraağacından, idamdan, cehennemden söz açmaktadır.

Ve Adalet Partisinin Genel Başkanı din sömürücülüğü yanında yabancı sermaye avukatlığını en pervasız bir biçimde yürütmeyi *elden bırakmamaktadır.*

Seçim kampanyasının sonunda sandıktan çıkan oylar ne olursa olsun, Adalet Partisi daha şimdiden başkanları Süleyman Demirel sayesinde değişmez hükümler yemiştir.

Bu hükümlerin üstünde bir parça durmak istiyoruz bu yazımızda...

Süleyman Demirel siyasi hayatımıza damdan düşer gibi girdi. Kendisi hakkında Adalet Partisi organlarınca yapılan propaganda Demirel'in ilk talihsizliklerinden biri olmuştur.

Çünkü halkın ve Türk kamu oyunun tanımadığı Demirel'e Amerika Cumhurbaşkanı Johnson'un ve Amerika iş çevrelerinin bonservisi temin edilerek itibar sağlanmak istenmişti. Gerçekten de Demirel Amerikalıların Türkiyede siyasi hayata sürdüğü Başbakan adayı olarak kısa zamanda içerde ve dışarda şöhret yaptı.

Söylenenlere göre Demirel dışarda eğitim görmüştü. Yüksek tahsilli idi. Zeki idi. Becerikli idi.

Türkiyedki büyük iş çevreleri, Babıâlinin büyük «iş» gazeteleri, Demirelde aradıkları adamı buldukları sanısına kapıldılar.

Demirel'i Amerikalar tutuyordu; Demirel cerbezesi sayesinde Adalet Partisi çevrelerine karşı zinde kuvvetlerde süregelen güvensizliği giderebilirdi.

İç ve dış sermayeye dayanan bu yeni umut, *Amerikalıları* arkasına alır, sağlam kuvvetlere güven telkin edebilirse, Demokrat Partinin oylarını da sağladığı zaman mesele çözülmüş olurdu. Böyle bir liderin kuracağı çoğunluk iktidarı yabancı ve yerli iş çevrelerinin yüzde yüz yüreklerini ferahlatacak ve hayallerini gerçekleştirecek bir iktidar olurdu.

Bu sıralarda Demirel boş durmuyor, dolaşıyor, temaslar yapıyordu. Din bezirgânlığına karşı hassas olan çevrelerle fitiz bir «lâik» gibi konuşuyordu. 27 Mayısa pek bağlı oldukları bilinen çevrelerde 27 Mayısçı kesiliyordu. Eski Demokratların Adalet Partisini sürükleyecekleri yönlere dikkati çekenlere böyle bir şeyin önüne geçeceğini anlatıyordu.

Ve İsmet Paşa iktidarının düşürülmesi, Demirel'e kredi açanların kredilerine daha da kredi katmıştı.

Ama bu sırada Türkiyenin devrimci güçleri, Demirel'in şahsında Türkiyeye empoze edilmek istenen düzenin ne olduğunu kamu oyuna anlatmak mücadelesinin bayrağını açmışlardı. Bu mücadele Ereğli Demir-Çelik yolsuzluklarında, petrol bağımsızlığında, *anti-emperyalizme karşı millî mücadele akımında* pişirildi.

Bay Süleyman Demirel ise bu kısacık süre içinde acemi davranışlarıyla puvan üstüne puvan kaybediyordu.

Nihayet seçim kampanyası açıldı. Ve Bay Süleyman Demirel Kıt At'a binerek girdi seçim mücadelesine...

İyi bir hatip değildi. Küçük kurnazlıklar içindeydi. Kısa vadeli davranışları çabucak aleyhine tepki yaratıyordu. Meseleleri kavramamıştı. *Büyük sermayenin ve yabancı* şirketlerin pek acemi bir avukatı gibi konuşuyordu. Hafif kalıyordu. Cazibesi yoktur. Soğukkanlı değildi. Çeşitli çevrelere verdiği şeref sözlerini tutmamıştı.

Süleyman Demirel'in ve partisinin yarından sonra sağlıyacağı oyların sayısı ne olursa olsun, Süleyman Demirel şimdiden çürümüştü. Atatürk Türkiyesini böyle bir kişinin eline teslim etmek düşüncesi de çürümüştür. Ve Türkiyenin bu biçim bir liderin önderliğinde kalkınacağı fikri de şimdiden çürümüştür.

Yabancı bir şirketin beş ay önceki temsilcisi olan ve seçimlerden beş gün önce partisinin en büyük mitinginde yabancı şirketlerin avukatlığını yüz kızartıcı bir biçimde yapmaktan çekinmeyen bu parti liderinin geleceğin Türkiyesinde söylenecek tek sözü yoktur.

İlhan Selçuk

Taksim meydanında Aybar, mitinge katılanlara and içiriyor
Yer gök inledi!..

GERÇEK SAYGISI

ÖBÜR GÜN...

Fethi Naci

Öbür gün TİP'e oy vereceğim. İkide bir kendi kendime bunu tekrarlıyorum: Öbür gün TİP'e oy vereceğim.

10 Ekim 1965: Kızımın yaş günü; o, 10 yaşını bitireck; ben, 38 yaşımda, ilk defa seçme özgürlüğümü yaşayacağım. Ve kızım, benim yaşımda, gerçekten özgür, gerçekten imkân eşitliğine sahip insanların yaşadığı bir Türkiye'de yaşayacak. Biz belki göremeyeceğiz o günleri. Nitekim 10 Ekim'i göremeyenler de çok. 10 Ekim, nice kahırlardan, nice çilelerden sonra ulaşılan bir gün. Geride hapisler var, sürgünler var, işkenceler var, uzak şehirlerde yapayalnız «Bir garip öldü diyeler» var. Geçmişin acıları içinden geleceğe umutla bakış günü olacak 10 Ekim.

Türkiye İşçi Partisi, tarihimizin bütün ilerici yanlarının tek varisi; bütün ilerici geleneklerimizin tek devam ettiricisi. 1872 de Kasımpaşa tersanelerinde grev yapanların, Milli Kurtuluş Savaşında emperyalizme ve kapitalizme karşı dövüşenlerin partisi TİP. Ve halk, yavaş yavaş bunun farkına varıyor. 3 Ekim 1965 teki tarihî Taksim mitingi bunun en açık belirtisi. O gün sık sık Paris'teki bir dostu hatırladım; son mektubunda «Türkiye'de olmadığıma hiç bir zaman bunca üzülmedim» diyordu. O Pazar gününü yaşayamayanlara, doğrusu, üzülmek düşer. Sabahattin Eyüboğlu'nun bir aydın tarifi vardı: «Aydın, aydınlanan halktır» diyordu. O gün, Taksim Meydanını dolduran binlerce insana bakarken, hep bu «aydınlanan halk» sözünü hatırladım. Halk aydınlanınca nelere yetmez halkın gücü! Gerçeklerden yana, yani halktan yana bir düşünce kitlelere nüfuz edince nasıl maddî bir kuvvet haline gelir! Binlerce ağızdan hep beraber söylenen sözler: «Biz iktidara *geldiğimiz zaman.*» Taksim *meydanı* Taksim Meydanı olalı beri böylesine bilinçli bir kalabalık görmemiştir.

TİP in varlığı, bir başka gerçeği daha açığa çıkarmıştır: Türkeş *gerçeğini. Türkeş'in, kendi kişiliğini aşan, bir* anlamı vardır. Türkeş, «Sosyalizm fena bir şey değildir ama solcular bu işe bulaşmasın!» anlayışının arayıp bulduğu adamdı. Bir işe yaradı: Çok kısa bir süre içinde, sosyalizmi ancak *solcuların kurabileceği gerçeğini, ayrıca, TİP'in karşısına* toplumcu diye çıkacak partilerin ergeç Amerikancılıklarını açığa vuracaklarını, ya da Amerikancı olacaklarını ispat etti.

***Öbür gün 10 Ekim.* Her *işin* vazgeçilmez şartı olan gerçek milli bağımsızlık için, gerçekten özgür ve mutlu insanların yaşayacağı bir Türkiye'nin kuruluşu için bir dönüm noktası. İlk defa bir seçimin sonucunu böylesine büyük bir ilgiyle *bekleyeceğiz; ilk defa* radyolarımızın başında, *bir uçtan* bir uca bütün Türkiye'den gelen seçim haberlerini merakla dinleyeceğiz. Ben halkıma inanıyor ve Malherbe'e hak veriyorum:**

Ve meyvalar çiçeklerin vaadini aşacak.

TARTIŞMA DEDİGİN BÖYLE OLUR!...

Bir süredir, «Adalet» adlı çeşitli şehirlerimizde çıkan gazeteler tefrika halinde toplumcuların birer birer ad sayarak, akıllarınca «Cemaziyülevvel»lerini tefrika ediyorlar!... Kim? Ne? Olduğumuzu sayelerinde öğrenmekteyiz. Kimsenin *de bu tefrikaları ciddiye* aldığı yok. Ciddiye almaya kalkışacak olsan, işi gücü bırakıp mahkemelerde uğraşman gerek. Hem de ispat hakkı tanıyarak... Sonra hakkımızda söylenenler epeyce eğlenceli oluyor, gülüyoruz. Doğru söylenenler de var, ama bu doğruların niçin suç olabileceğini anlayamıyoruz. Palavralar var, mizah niyetine okumak gerek. Adalet Partili gazeteler, akıllarınca fikir beyan ediyorlar, fikir tartışmasına *giriyorlar, giderek* toplumcuları mağlûp ve perişan (!) ediyorlar. Vatandaşlar da (Heybet-i Devletin tezahürünü görüp) müstefit *oluyorlar!* Adalet Partisine bir sıkıca bağlanıyorlar... Allah daha da güç kuvvet ihsan eylesin, gözümüz yok. Hani bu yazıyı da tartışmaya girişmek için değil, Yeni İstanbula teşekkür için yazıyorum. Teşekkürümün nedenini biraz aşağıda okurlarım öğrenecektir. Sıraya bu Adalet gazetelerinin tefrikalarından sonra Yeni İstanbul gazetesi de —zaten önce o başladı galiba— 14 Eylül 1965 tarihli sayısında yine bizden söz ediyor. *Tefrikaya* başlamış, sıra sıra adlar saymakta, «şerhler» vermekte. Örneğin, «TİP'i kimler destekliyor, kimler idare ediyor?» adlı tefrikasının bir yerinde Mahmut Makal için şu iki cümle yazılmış: «Mahmut Makal, İstanbul TİP adayı, köylüyü isyana teşvikten 1950'de BOR Cezaevinde 6 ay tutuklu kaldı». Yanlış hatırlamıyorsam, öyle pek uzun boylu tutuklu kalmadı Mahmut Makal. O sıralar «Bizim Köy» adlı kitabını yayınlamıştı. Bir kıyamettir koptu. Büyük bir edebiyat olayıydı bu. O dönemin hükûmeti telâşlandı. Makal'a bir gözdağı vermek için tutuklamaya kalkıştı. Ama suç olmadığı hemen anlaşıldı, koyuverdiler suçsuz Makal'ı. Yeni İstanbul gazetesi bir cümle eklemeyi unutmuş: Zamanın Cumhurbaş*kanı Makal'ın haksız yere tutuk*landığını anlamış, büyük edebiyat başarısından ötürü kendisini kabul ederek iltifat etmiştir... Buna bir özür dileme de diyebiliriz...

Kendimden söz etmek için değil, örnek olsun diye, hem de daha rahat açıklıyabilmek için, Yeni İstanbul'un benim için yazdıklarını cümle cümle ele almak isterim. Yeni İstanbul'un adımın altında yazdığı ilk cümlenin ilk virgülüne değil olan kısmı: 1) Moskova*da neşredilen edebiyat dergilerin*de hakkında methiyeler çıkan Kocagöz, ...

Once bu cümlenin ilk kısmını açıklıyayım: *Moskova'da edebiyat* dergileri hakkımda methiyeler yazıyormuş. Hikâyelerimin yayınlandığını, romanlarımın Sovyetler Birliğinde okunduğunu biliyorum. Ama bu yazılarım için dergilerde methiyeler çıktığından haberim yoktu. Elçiliğin Basın Ataşesine bir mektup yazıp, hakkımda çıkan methiyeleri bulup bana iletmesini rica edeceğim. Doğrusu Almanlar böyle yapmıyorlar: Batı Almanyada, İsviçre'de çıkan hikâyelerim için yazılan *yazıları,* Sayın Prof. Dr. Otto Spies, kendisinin hakkımda yazdığı yazıları bile, bana gönderdi. Bana bu başarıları biraz da Yeni İstanbul *gazetesi* sağlamıştır. 1950 yılında gazete başka ellerdeyken açtığı —ya da katıldığı— Dünya Hikâye Yarışmasında ben kazandım. Hikâyem (SAM AMCA) ondört yabancı dile çevrildi, yirmiden fazla ülkede yaynlandı, antolojilere girdi. Hakkımda methiyeler çıktı. Ondan *sonra Tanrı yürü ya kulum dedi,* hikâyelerim sekize yakın yabancı antolojilere alındı. Uluslararası antolojilerde Türkiye'yi temsil mutluluğuna erdim. Kıvanç duyarım. Elbette Moskova edebiyat dergileri de —yazmışlarsa— hakkımda methiyeler yazacaklar. Bana bu yolu açtığı için Yeni İstanbul ga*zetesine —eskisine—* teşekkür borçluyum.

Gelelim cümlenin alt yanına: 2) Türkiye'de çıkan birçok komünist *gazete ve dergilerde yazılar neş*rettiği gibi birçok solcu yayınları bizzat MILYONER olduğu için finanse etmektedir.

Buyurun bu sözlerin neresinden tutalım? Bir yol, edebiyat dergisi olarak, Yeditepe, Yeni Ufuklar, Yeni İnsan'da yazarım; siyasi dergilerden YÖN'de, SOSYAL ADALET'de v.b. yazılarım çıkar. Gazetelerin hesabını tutamıyorum, Vatan, İzmir, Milliyet aklıma geliveriyor. Yeni İstanbul *gazetesi* bu dergi ve gazeteleri komünist mi sayar? Battı mı bu memleketteki Savcılık makamları? Bu dergi ve gazeteleri milyoner olduğumdan desteklermişim. Ne adammışım be!. Bir zamanlar sadece Yeditepe ile bir ortaklık kurduk. Beş on kuruşum vardı, yürütemedik. Hüsamettin'e devredip ayrıldım. Bütün hikâye bu.. Ha bir de toplumcu bir dergi çıkacak oldu mu, her arkadaş gibi ben de hisseme *düşen yardımı yaparım. Kalemim*le, herkesin koyduğu kadar paramla. Ayıp mı? Siz Turancı, Bozkurtçu falan filân dergi çıkarırken böyle yapmıyor musunuz? Hakkınız, yapacaksınız elbette... Milyonerliğime gelince, ah şöyle bir on bin liram olsa da şu seçim sırasında TİP'e bağışlayabilsem... Sosyalist Kültür Derneği, yayınlarını düzenliyebilsin diye oraya da biraz bağışta bulunabilsem..

Son cümle şu: 3) Söke, Aydın ve İzmir İşçi Partisi organizatörüdür.

Ula aferim Samim Efendi sana! Diyeceğim ama, diyemiyorum. Bunca ibadullahın hakkını yemek olur.

Ey beyler, Yeni İstanbul'lu paşalar, Adalet'çi ve saireler: varsa memleket üstüne bir diyeceğiniz, konuşacağınız, söyleyin, konuşun. *Biz de katılalım, tartışalım.* Böylesine fasarya lâflara peynir gemisi yürümez. Yapılan iyi, doğru işleri, çirkin, yanlış göstermekle, bunlara olmıyacak palavra eklemekle neyi kazanacağınızı umuyorsunuz? Niçin fikir tartışmasına girişecek yerde onun bunun kişiliği ile uğraşıyorsunuz? Biz, sizin «Kelle kıram, kol koparam, avuç avuç kan içem!» diye yamyam şiirleri yazan ağababalarınızla uğraşıyor muyuz? Kısaca Türkiyeyi, sosyalizmin kurtaracağını söylüyor, yazıyoruz. Varsa buna karşı, yazdıklarımıza karşı bir söyleyeceğiniz, çıkın söyleyin. Ama önce sosyalizm ile komünizm arasındaki farkı bir tarif edin bakalım... Komünist diye küfretmek, halkı aldatmak ucuzladı. Gidin Mahmut Makal'ın köyüne bakalım *bir yol,* Makal için bir ağzınızı açın, sizi değnekle kovalarlar.

Kendimizden söz ettiğimiz için okurlardan özür dileriz. Ama yapılan sahte suçlamaların ne değin yersiz olduğunu bir yol söylemek zorunda kaldık. Bir daha sefere de böylesine yere taş atacak değiliz. Bizim alışverişimiz fikirlerle. Kişilerle değil.

Samim Kocagöz

Türkeş muamması

Usûlen tekzip de etse, CKMP Genel Başkanı bir gazeteciye, önemli ifşaatta bulunmuştur: Seçim nutuklarında Türkiye Amerikalıların uydusu değildir diyen Türkeş, 14'lerin yurt dışına çıkarılmasında Amerikanın parmağı olduğunu açıklamıştır! Türkeş'e göre, İçişleri Bakanlığında Amerikalıların bir servisi vardı. Türkeş, çok büyük güçlüklerle bu servisi kaldırabilmiştir. Amerikalıların Kürtçe bir lûgat hazırlayıp Doğuda bir takım «Kültürel» faaliyetlere *girişmelerini* de Türkeş zorla önlemiştir. Şimdi aynı Türkeş, «Ne Rusya, ne Amerika. Ben Türkiyeyi tercih ederim» diyeceği yerde, «Ben Amerikayı tercih ederim» demektedir. Anlayan beri gelsin... Yazık!

Toplumcu Mimarlar

Toplumcu mimarlar, bir Fikir Kulübü kurdular. Kulüp, «ulusal teknik gücümüzü, sâdece mutlu azınlık hizmetinde olmak gibi utanç verici bir durumdan kurtarmaya çalışmak, mesken ve şehircilik gibi meslek konularında gerekli devrim ve reformların yapılmasında itici bir güç olmak, yapı sanayi*inin fikir işçilerini teşkil eden* mimar ve mühendislere sosyal güvenlik sağlamak, toplum yararına bir mimarlık felsefesi kurulması yolunda çaba göstermek» amacını gütmektedir.

Toplumcu Mimarlar Fikir Kulübü yöneticileri, ilk basın toplantılarında, hekimlik gibi mimarlığın da sosyalizasyonunu ve şehir toprağı reformunun gerçekleştirilmesini istemişlerdir. Toplumcu mimarlar, mimar sayısının azlığı ile inşaat işlerinin çokluğu arasındaki dengesizliğin mimar emeğinin rasyonel kullanılmasını zorunlu kıldığını, bunun da sosyalizasyon ile gerçekleşebileceğini savunmaktadırlar. Sosyalizasyon ayrıca 80 - 90 kadar olan milyoner - mimarların sömürücülüğüne son verecektir. Şehir toprağı reformu ise, hızlı şehirleşme ve mesken dâvâlarını çözebilmenin ilk şartıdır.

Toplumcu Mimarlar Fikir Kulübüne çalışmalarında başarılar diler ve yaptıkları araştırmaları yayınlamaktan sevinç duyacağımızı belirtiriz.

Profesörler dikkat!..

Bazı Universite hocalarında, peşin fikirlerini, bilimsel tahlil sayma eğilimi kendini kuvvetle gösteriyor. Bakın, Prof. Mehmet Gönlübol, Milliyet'te TİP'in «tam bağımsız ve yüzde yüz millî politikasının» Türkiyeyi Sovyet uyduluğuna götürebileceğini nasıl ispathyor:

TİP, Amerikayla yapılan anlaşmalardan, «bağımsızlığımız ve ulusal çıkarlarımızla bağdaşmıyanlar» yürürlükten kaldırılacaktır demektedir. «Amerikayla yapılan anlaşmalar spesifik olarak belirtildiğine göre, bu devletle yapılan yardım anlaşmalarının da kaldırılması gerekenler arasında olduğu düşünülebilir... Yardımları alacak bir büyük kaynak kalmaktadır: Sovyetler Birliği... Bu dış politika bizi bağımsız olmaya değil, sadece eski bağlarımızı bozarak, başka bir güçlü devletle benzer *mahiyette yeni bağlar kurmaya da* sevkedebilir.

Sayın Gönlübol, bir çırpıda nereden nereye ve ne kadar kolay sıçrıyor. Bu ince mantıkla, Batı ülkeleri yerine Sovyetlerden yardım alan Atatürk Türkiyesini Sovyet uydusu saymak gerekmiyecek mi? Günümüzde de Süveyşi millileştirerek Dulles'ın hışmına uğrayan Mısır'ın çoktan Demirperde ülkesi olması lâzımdır. Hem sonra TİP'in Batı ülkelerinden yardım almıyacağı nereden çıkarılıyor? Şartlı ve bağımlı yardıma karşı olmak, şartsız yardımı reddetmek anlamına gelmez. Değil Mısır, Hindistan; komünist Yugoslavya dahi Amerikadan yardım almaktadır. Ama şartlı yardıma karşıdır. Yeryüzünde bir sürü bağlantısız ülke vardır ve hiç biri Sovyet uydusu değildir. Bir profesörün peşin hükmünü söylemek için, mantığı mantıksızlığa kadar zorlaması bizleri gerçekten üzmektedir.

Sayın Prof. Besim Üstünel de TİP'e karşı, bilim dışı bir insafsızlık göstermektedir. Gerçi Üstünel, «bir taraftan tarımda, küçük sanayi ve hizmetler alanında özel mülkiyeti esas tutarken, öte yandan gelir dağılışında biricik ölçü emektir» diyen TİP programındaki bu gibi bazı çelişmelere haklı olarak işaret etmektedir.

Ama kalkınmanın finansmanı, *kalkınmanın külfetini kimlerin* taşıyacağı konularında TİP'e yönelttiği sorular yersizdir. Bu bakımlardan en açık doküman, TİP programıdır. Üstünel de bilir ki, geniş millileştirmelerle U sektörü gelirinin kamu yatırımlarına aktarılması, gelir dağılışı tamamen değişeceğinden evvelce U sektörü talebini karşılamak uğrunda israf olunan kaynakların geniş kütlelerin ihtiyacına yöneltilmesi ve kamu teşebbüslerinin yatırılabilir fazla sağlayacak hale getirilmesi, yatırımlarda önemli bir artış sağlanmasına ve yatırımların plâna uygun yürütülmesine imkân getirecektir. Tarımda ise durum farklıdır. Ağa ve tefecinin *kaldırılması, bunların köylüden* aldıkları ekonomik fazlanın, aile işletmesine dayanan bir tarım yapısında, yatırımlara değil de, *köylünün tüketimine gidebileceği* düşünülebilir. TİP programı, tarım kesimindeki ekonomik fazlanın yatırımlara nasıl yöneltilebileceği konusunda *bir tedbir* getirmemektedir. Halbuki bu hızlı ve plânlı kalkınmanın en önemli meselelerinden biridir. Üstünel*in kalkınmanın külfetini kimle*rin taşıyacağının belli olmadığı iddiası da bir haksızlıktır. TİP programı bu soruya açık cevap *getirmektedir. Getirmemiş olsay*dı, varlıklılar TİP'ten bu kadar ürkerler miydi? TİP, külfette eşitlik ilkesini getirdiğine göre, kapi*talist bir* kalkınmada haklı olarak üzerinde durulması gereken «yükü kim taşıyacak» sorusu anlamını kaybetmektedir.

Bu arada Sayın Hocamız Yavuz Abadan'ın «Marksizm ve Komünizm» adlı yazıları üzerinde de durmak gereklidir. Prof. Abadan, tabu sayılan bu konuları ele almakla iyi bir iş yapmıştır. Yalnız bu incelemelerin yararlı olabilmesi için kullanılan kavramlara dikkat etmek şarttır. Meselâ Sayın Abadan, Rusya'da sınıfların varlığından söz ediyor. Halbuki sınıf, üretim araçlarının özel mülkiyetinin yarattığı bir kavramdır. Özel mülkiyet yoksa, sınıf da yoktur. Eğer Rusyada imtiyazlı sosyal tabakalar varsa, bu, sınıf yerine başka bir kavramla ifade edilmelidir. Abadan, seri yazısında, Pravda'nın ünlü bir yorumcusunun, «Tarihî materyalizm, Sovyet halkının karşılaştığı problem ve ihtilâfları çözememektedir» *dediğini* nakletmektedir. Hemen kesinlikle söyliyelim ki, böyle bir iddiada bulunacak Pravda yazarı derhal gazeteden de, partiden de kapıdışarı edilecektir. Abadan'ın yanlış kaynaklara dayandığı muhakkaktır. Hiç bir komünistin, Marksizmin yetersizliğinden söz etmesi düşünülemez. Bütün revizyonistler, kendilerinin marksizme en sadık kimseler olduklarını iddia[illegible]lar.

Yukarıdaki örnekler, profesörlerimizin ele aldıkları konuları, dikkatle incelemediklerini göstermektedir. Bunda sanırız ki, [illegible] mekanizmasının bizde işlememesinin payı büyüktür. Profesörlerimizi dikkatli davranmaya sevkeder ümidi ile, yazılarını zaman zaman bu sütunlarda eleştirmeye devam edeceğiz.

Öğretmenlerin çilesi

Köy Enstitüsü mezunu ve Samsun İlköğretim Müfettişi Ahmet Nuri Macit... 23 Haziran 1964 günü Samsun'da onun için bir tutanak düzenlenmiş. Ya da böyle bir tutanak o tarihte düzenlenmiş gibi 23 Haziran 1965 günü Savcılığa verilmiş. Savcı Macit'i sorguya çekmiş. Macit'in 23 Haziran 1964 günü Samsun kahvelerinden birinde sosyalizm propa[illegible] Resmî makamlar durumu araştırınca Macit'in o gün bir kalp krizi dolayısiyle evinde yattığı anlaşılmış. Ama gene de Savcılık konuyu Asliye Ceza Mahkemesine [illegible]. Macit şimdi mahkeme ediliyor.

Tutanak tertipçileri Samsunlu A.P.'liler ve onların yayın organı Yenises gazetesi. Bu gazete her gün öğretmenler ve Nuri Macit'in Samsun'da çıkardığı Eğitim gazetesine saldırıyor. «Eğitim»i ve öğretmenleri Çetin Altan'ı, İlhan Selçuk'u ve Nadir Nadi'yi okudukları için durmadan suçluyor. Öğretmenlerin hepsi sosyalist diyor ve bu yüzden çatıyor onlara.

Ahmet Nuri Macit, Öğretmenler Federasyonunda çalışır. Öğretmenler Sendikasının kurucularındandır. Millî Eğitim Bakanlığına da gammazlıklar yapılmaya başlanır. Bakanlık Müfettişleri Macit'i sorguya çeker *şu soruları sorarlar:*

1) Öğretmenlerin Federasyonu desteklemelerini neden istedin, Bakanlığın aleyhine neden konuştun?

2) İntihar eden bir öğretmen için neden yardım kampanyası açtın?

A. Nuri Macit
Ne tükenmez çile!

3) *«10 Kasım ve Eğitim — Öğretim Uygulamaları»* adlı iki kitabı ne maksatla yazdın?

4) Niçin Köy Enstitüleri rozeti taşıyorsun?

5) Sosyal yayınları, Çetin Altan'ı, İlhan Selçuk'u ve Nadir Nadi'yi niçin okuyorsun?

6) Samsun'da çıkan «Çaltı» dergisi ile ilgin var mı?

7) «Vatan» gazetesine yazı yazıyor musun?

Bu sorgulardan sonra uzun süre hiç bir ses çıkmamış. Genel seçimlere birkaç gün kala Ahmet Nuri Macit'in ilköğretim müfettişliği alınmış ceza olarak Malatya iline ilkokul öğretmeni gönderilmiş...

Öğretmenlerin Gürsel'e şikâyeti

Seçim öncesi günlerinde öğretmenler üzerindeki siyasal baskının artması, birçok öğretmenin Millî Eğitim Bakanlığı tarafından partizan bir zihniyetle cezalandırılması, öğretmenlerin şikâyetlerini en yüksek haddine çıkardı. Son günlerde *Eğitim Bakanlığının partizanların* sultası altına iyice girmesi, Bakan Bilgehan'ın seçim derdine düşmesi, Başbakanın meşhur «maslahatçılığı» öğretmenler için başvurulacak tek kişi olarak Cumhurbaşkanı Gürsel'i bırakmıştı. Geçen haftanın sonunda Türkiye Öğretmen Dernekleri Millî Federasyonu İkinci Başkanı Tahsin Saraç, Türkiye Öğretmenler Sendikası Başkanı Fakir Baykurt ve arkadaşları dertlerini anlatmak, Eğitim Bakanlığının çekilmez hale gelen tutumunu şikâyet etmek üzere Gürsel'e başvurdular.

Cumhurbaşkanı Gürsel
Teselli etti

Öğretmen temsilcileri şikâyetlerinin en önemlilerini daha önce teker teker saptadılar ve bir sözcünün ağzından Gürsel'e anlattılar. Grubun sözcülüğünü Federasyon İcra Komitesi üyesi Prof. Bahri Savcı yaptı. *Görüşme beklendiğinden* çok uzun sürdü. Cumhurbaşkanı ile öğretmen temsilcileri uzun uzun dertleştiler.

Öğretmenleri, bütün ilgili makamlardan umutlarını keserek Gürsel'e kadar götüren şikâyet kon[illegible] Millî [illegible] Bakanlığı ile öğretmen kitlesi arasındaki *temel anlayış farkı idi.* Öğretmenler eğitim uygulamalarının en başta yurdun ve halkın ihtiyaçlarına göre yeniden düzenlenmesini geçmişten ziyade geleceğe yönelmesini istiyorlardı. Bakanlık ise, milletin bu ciddî işini, vetkililerin şahsî meyillerine, iç politikanın değişen havasına göre *ayarlıyor, eğitimi günlük büro* hizmetleri şeklinde yürütme hastalığından kurtulamıyordu. Üstelik bugün, eğitim uygulamaları gerici ve tutucu çevrelerin telkinlerine göre yürütülüyordu. İşte bu temel anlayış farkı yüzünden Bakanlık ile öğretmen kitlesi arasında sert bir çatışma sürüp gidi*yordu. Bakanlık durmadan öğret*men cezalandırıyordu. Bakanlığın müfettişleri bütün yurt yüzeyine yayılmış, özellikle seçim öncesinde öğretmenler için bir tethiş kampanyası açmışlardı. En çok cezalandırılmak istenen öğretmene müfettişin en cerbezelisi gönderiliyordu. Öğretmen temsilcileri *haksız yere cezalandırılmış öğ*retmenlerle ilgili son bir iki ayın önemli olaylarını Cumhurbaşkanı Gürsel'e teker teker saydılar. Bunların arasında herkes için ilginç olan bazı olaylar vardı:

1 — Akçaabat Ortaokul Müdürü «Sosyalist Türkiye» adlı bir eseri tanıtmaktan Bakanlık emrine alınmıştı.

2 — Kars Lisesinden üç öğretmen, yaşıyan edebiyatçılarımızın eserlerini tavsiye ettikleri için Bakanlık emrine alınmıştı.

3 — Erzurum'da öğretmen Ali Uslu, derslerinde Türk köylüsüne «halkımız» dediği için Bakanlık emrine alınmıştı.

4 — Adıyaman Millî Eğitim Müdürü izinsiz Kuran kursu açanlar hakkında işlem yaptığı için başka bir ile sürülmüştü.

5 — İsparta'da iki öğretmen polisin göz hapsi altına alınmıştı.

6 — *Samsun'da bir ilköğretim* müfettişi sosyal konulu kitaplar okuduğu için cezalandırılmıştı.

7 — Konya'da bir öğretmen bazı gazetelerin dergilerin ve kitapların okunmasını tavsiye ettiği için başka yere sürülmüştü.

Cumhurbaşkanı Gürsel politikacıların öğretmenlere yaptığı *baskıdan çok üzüldüğünü söyledi* ve politikacılardan uzun uzun yakındı. Millî Eğitim alanında yıllardan beri hiç bir iş yapılmadığını, Türkiye'nin tarihinde Mustafa Necati ile Hasan Ali Yücel'den başka anılmaya değer eğitim bakanı çıkmadığını belirtti. Ayrıca, «yargıçlar, öğretmenler ve doktorlar toplumun üç önemli unsurudur. Biri aksarsa toplum çok zarar görür. Politikacılar öğretmenlerin değerini anlamıyorlar. Öğretmenler üzerindeki politik baskıyı kaldırmak gerek» dedi. Gürsel, seçimlerden sonra eğitim meseleleriyle yakından ilgileneceği konusunda öğretmenlere vaâdde bulundu.

Dr. Tunga olayı

Dr. Niyazi Tunga, Kongo'da 10 bin lira aylık alıyordu rahattı. Hanımı için de iş teklifi almıştı. Kongo'daki Türk arkadaşları, «Yahu, deli misin, bırak şu romantikliği... Döneceksin de ne olacak sen mi kurtaracaksın memleketi? Vallahi aç kalırsın. İtilip gagalanırsın... Senin dediğin sosyalizasyon mosyalizasyon burada olur da bizim memleketimizde *olmaz. Vazgeç bu sevdadan»* diyorlardı.

1963—65 yıllarında Birleşmiş Milletler'e bağlı Dünya Sağlık Teşkilâtı hekimi olarak Kongo'da görev yapan Dr. Tunga bu nasihatları tebessümle dinledi. Ve Türkiye'ye döndü. Tunga, Sağlık Bakanlığında uzun yıllar çalışmış ve 1962 yılında Sağlık Hizmetlerinin Sosyalleştirilmesi Kanununun uygu[illegible]masına başlan[illegible] üzere ilgili dairenin başkanlığına getirilmişti. Yeniden [illegible]n işinde çalışacağını haklı olarak bekliyordu. Fakat hayır. Kasaba politi[illegible]ğına sıçrayan Dr. Faruk Sükan, bu bilgili ve tecrübeli 22 yıllık doktoru Bakanlığın derecelenmede *sona aldığı Senirkent'e sürdü.* Dr. Tunga Yön'de de Sosyal Adalet dergisinde çıkan Çombe aleyhindeki yazılarından dolayı cezalandırılıyordu: Yön'de, hem de Çombe al[illegible]k bir suçtu! Tunga Kongo'dan Bakanlıktaki görevine dönünce, işgüzarlar Yön ve Sosyal Adalet der*gisini Bakana ulaştırdılar. Bakan* derhal sürgün emrini verdi ve Müdürler Encümeni nedenini bilmeden sürgünü onayladı.

*Çombeciliğin kurbanı Dr. Tun*ga, şimdi Senirkent'te çalışmaya başlıyacak.

Celâl Bayar'a açık mektup

Sayın Celâl Bayar,

Azcık okur-yazarlar, 1950'den sonra kısa bir süre, striptizci Colette'ten azcık fazla itibar görmüşlerdi.

Sonra, tabiatiyle, striptizci Colette (ki sonraları Nice'te Miss Ankara ünvanını kendi kendine vermiştir: iyi ki aday gösterilmedi Ankara'dan), elinin tersi ile okur-yazarları bir köşeye itiverdi. (O köşede pineklemektedir hâlâ!)

O kısa sürede okur-yazarlara önem veren sizdiniz Sayın Bayar. Ben sizi o sürede tanımıştım ve o günkü görünüşünüze hitap ediyorum!

Başımız gözümüz Demirel'cim, Türkiye'nin en kalabalık partisinin başına getirilince, herkesin ilk düşüncesi, doğru-yanlış, «Bu işte Celâl Bayar'ın parmağı var» oldu. Gene bilmem hangi tecrübeyle çapraşıklaştırılmış strateji uygulanınca AP'nin içinde, gene herkesin doğru-yanlış düşüncesi «Bu işte Celâl Bayar'ın parmağı var» oldu. İnsan uzun zaman böyle *söylentilere önem vermez. Düşünür ki, Celâl* Bayar nice kavi olsa, çok çile çekmiştir, böyle ucuzluklara sapmaz! Ve yakaladığını sıkı tutmasını bilen «Celâl Bayar'ın parmağı», yumuşaklıklara, şekilsizliklere, kavramsızlıklara dokunmaz!..

Sonraaa... taze iştahlı küçük abiler, iştahları çok taze kalmış büyük abilerini «şölenlerine» *dahil etmiyeceklerine göre...*

Yalnız, kızınız Nilüfer Gürsoy, «yerinize» Bursadan adaylığını koyunca, nice aldandığımı anlar gibi oldum.

Sayın Celâl Bayar, kızınız Nilüfer Gürsoy, şimdiyedek iyi bir anaydı. İyi bir zevceydi. Oldukça devamsız bir filoloji klasik asistanıydı. Ve büyük hizmetler fırsatını bulamamıştı bu memlekete!..

Bir özelliği daha vardır: Babasının sözünden dışarı çıkmaz kat'iyen ve bir özelliğini herkes bilir!

Onun için, Sayın Bayar şunu derim: O yanlış adımı ona siz attırdınız, bile bile!..

«Benim haberim yoktu ki...»

Vardı Sayın Bayar.

«Vatandaşın teveccühü...»

1960'tan önce daha az mıydı bu teveccüh?

«Bir sembol olarak onu aldık...»

Neyin sembolü? Neyin temsilcisi? Zatıâlinizin mi? Kaybolmuş ve geriye getirilmek istenen bir garip dünyanın mı? Bir öç alma sancağı mı? Neyin öcü? Kimden öç?

Bazılarında garip bir zihniyet var: «Babamızın çiftliğine yabancılar girdi, onları kovalım» zihniyeti.

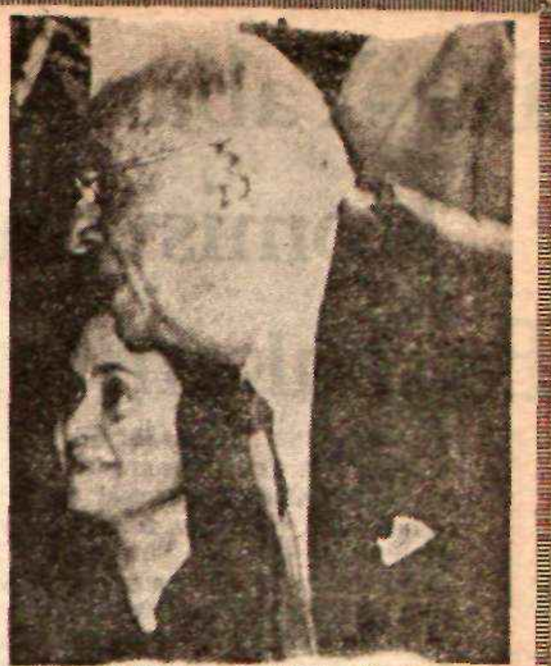
Ama siz, ama kızınız, bu zihniyeti taşıyamazsınız değil mi?

Sayın Celâl Bayar, kızınıza şu yanlış adımı attırırken unuttuğunuz bir nokta var: Geçmiş geri gelmez. Bu aşkta da böyledir, meşkte de böyledir. Politikada da başka türlü değildir. Geçmiş, geri gelmez!

Bir kere, SOSYAL DEVLET KAVRAMI ANAYASAYA girdi... Memleketin ve vatandaşın içinde yaptığı kıpırtılar var. Bu kıpırtıların nice derine gittiğini kimse gereğince ölçemez daha!

Sayın Celâl Bayar, 1960'tan öncesi geri gelemez. Sosyal devlet kavramı Anayasaya girerken, vatandaşın beynine de girdi.

Tarih okumayı sevdiğinizi yakından biliyorum. Yıldırım'ı, Napolyon'u, bir kelime ile

Celâl Bayar — Nilüfer Gürsoy

her mağlubu «akılsız» saydığınızı da biliyorum. Mağlup olmak belki akılsızlık ama, mağlubiyeti kabullenmek bazan çok büyük akıllılık... Hele vatanın yararına olursa.

Tarih okumayı sevdiğinizi yakından biliyorum. Tarihte ekseriyetle büyük-kurt kurtulur, yanındaki fazla meleyen kuzucağıza olur ne olursa! Ama büyük-kurt, kurtulduktan sonra da çok yassı ovalara inmemeli!..

Nilüfer Gürsoy'a yazık. O iyi bir ev kadını, iyi bir ana ve devamsız bir üniversite asistanı.

Beş yıldan beri hermetik bir kazanda yaşıyor, yakın ve mağdur (!) dostların fıkır fıkır kaynattığı. Akımlardan habersizdir. Memleketi tanımaz. Hayatla temassızdır. Onu, kendine rağmen, «Babamızın çiftliğine yabancılar girdi» sembolü haline getirmek, ne kendi hayrınadır, ne memleketin.

Kimsenin çiftliğine yabancılar girmemiştir, hiç bir Morrison kanalıyla bile!

Giren: Yeni Anayasadır.

Giren: Sosyal Devlet kavramıdır.

Giren: İşçi haklarıdır.

Giren: İstismarcı zihniyete paydos fikridir.

Sayın Celâl Bayar,

Siz bugün büyük bir rol oynayabilirsiniz. Ama kızınızı çıkmazlara iterek değil. Şekilsiz, kıvamsız hamurlara parmak çalarak değil.

Sizi *mağlup edenlere sulh ilân ederek.*

İlk defa birleştirici, yani ilk defa lider olarak, büyük lider!

«Aptal Napolyon» diyordunuz, partiyi kaybettiği için.

«Akılsız Yıldırım Beyazıt» diyordunuz, mağlup olduğu için.

Onların eline bu büyük birleştirme fırsatı geçseydi, belki o kadar «aptal» bitirmezlerdi işlerini.

Küskün milleti biribiriyle barıştırmak... (Bırakın ulvî gayeleri, hiç olmazsa yaşıt rakibinize inat!)

Bu fırsatı kaçıracak mısınız Sayın Celâl Bayar? Hele 1960'tan sonrasının geri gelmiyecek olduğunu bildikten sonra?.. Hele sosyal devlet kavramı Anayasaya girdikten ve vatandaş tarafından benimsendikten sonra?..

Değişmez saygımla.

Nimet Arzık

Bir Yabancı Şirket Komisyoncusu Başbakan Olamaz!

Demirel'in Başbakanlığında bir Türkiyenin düşünülmesi bile korkunçtur. AP. Genel Kongresinde yalan söylemesi, mason olmadığına dair sahte belge düzenlemesi bile, bir adamın siyasi hayattan afaroz edilmesi için yeterlidir. Ama Demirel'in marifetleri bu kadarla bitmemektedir: Morrison Şirketine ek 70 milyon lira kazandırmak için Morrison'u nasıl aslanca savunduğunu müzakerelere katılanlar hayretle anlatmaktadırlar. Orta Doğu Üniversitesi su tesisleri işinde de, çeşitli usulsüzlüklerle müteahhit Demirel'in nasıl açıktan milyon vurduğunu, YÖN okuyucuları teferruatı ile hatırlayacaklardır. İlhami Soysal'ın yazısında da, yabancı şirket komisyoncusunun hayret verici yeni marifetlerini öğreneceksiniz. YÖN'ün gelecek sayılarında Menderes dönemi milyonerlerinden müteahhit İzzettin Turanlının, İnönü Hükümetinin devrilmesinde, yakın arkadaşı Demirel ile birlikte giriştikleri ince tertiplerin hikâyesini okuyacaksınız. Hayır, böyle bir kişinin Türk politika hayatında yeri olamaz. Türk Milleti, yabancı şirket komisyoncuları tarafından yönetilmek gibi ağır bir cezaya çarpılmayı hak etmemiştir.

Demirel'in iktidara gelmesi, yabancı şirketlerin rüyasıdır. Mobil, Ağustos ayı raporunda, Londradaki merkezine, «Demirel kazanacak» müjdesini vermekteydi! Bu sayıda yayınladığımız Journal de Genéve gazetesinin seçimlerle ilgili yazısı da, yabancı şirketlerin Türkiyeyi nasıl «dikensiz bir gül bahçesi» yapmak istediklerini ortaya koymaktadır. Gazetenin Ankara muhabiri John Benda, gazeteciden çok, yabancı şirket komisyoncusudur ve tamamen yabancı iş çevrelerinin görüşünü yansıtmaktadır. Bu çevrelere göre, yabancı sermayeye karşı çıkan herkes komünisttir. Demirel, iktidara gelmeli ve solu susturarak, Alman Büyükelçisinin deyimiyle «yabancı sermayeye elverişli psikolojik ortamı» hazırlamalıdır.

Yabancılar, işte böyle ince hesapların içindedirler. Yalnız herşeyi hesaplayan yabancı kapitalistler, herşeyin satın alınabileceğine iman ettikleri için, Türk milletinin şerefli ve haysiyetli bir millet olduğunu hesap edememektedirler.

Participant Journal

To those dedicated men and women whose technical skills and knowledge are the keystone of Turkey's future.

Vol. 1 No. 4 UNITED STATES AGENCY FOR INTERNATIONAL DEVELOPMENT Ankara, Turkey October 1, 19..

U. S. VICE PRESIDENT HONORS

1st AND 2000th PARTICIPANTS

The United States Vice President, Lyndon B. Johnson (middle), with the first particip...

Amerikan Kalkınma Ajansının Türkiyede dağıttığı propaganda dergisinin kapağı

DEMİREL'İN YENİ MARİFETLERİ

İlhami Soysal

YAGMA HASANIN BOREGI

Seçim kampanyasının başladığı günlerde A.P.'nin Genel Başkanı Süleyman Demirel bir Anadolu köyünden geçerken, köylüler kendisini çevirmiş, kendisine bir tas içindeki suyu gösterip, «bak bunun içinde kurtlar kaynaşıyor. Bu şu bizim içme suyumuz, şayet bir daha bu köyden geçinceye kadar köyümüze temiz içme suyu gelmez ise bu suyu sana içireceğiz» demişlerdi. Oysa, Demirel'e hemen orada o suyu içirmek lâzımdı. Zira, şayet Türkiye'nin köylerinin hâlâ 21 bin tanesinde temiz ve sıhhî içme suyu yoksa, bu işin sorumlularından biri de bizzat A.P.'nin Genel Başkanı Süleyman Demirel'dir.

Denebilir ki nereden nereye? Demirel şunun şurasında sekiz aylık bir koalisyon hükûmetinin ortağı. Yüzlerce yıllık Anadolu köylerinin kurtlu su içmesi ile ilişkisi ne olabilir? İşte asıl soru burada düğümlenmektedir...

IŞIN EVVELİYATI

Köylerin temiz ve sıhhî içme suyuna kavuşturulması fikri Türkiye'de sanıldığı kadar eski değildir. Bu yoldaki ciddî sayılabilecek çalışmalar Türkiye'de İkinci Dünya Savaşından sonra ve özellikle de çok partili döneme girdikten sonra başlamıştır. Demirel'in Devlet Su İşleri Genel Müdürü olarak hizmet arzettiği DP iktidarının belli başlı seçim sloganlarından birisi de Türkiye'nin suya kavuşturulmamış köyünün bırakılmamasıydı. Devlet Su İşleri Genel Müdürlüğü biraz da bu amaçla kurulmuştur.

Köylere ve kasabalara temiz ve sıhhî içme suyunun kaynaktan getirilmesinin yolu, teknik bir takım işlemlerin dışında ya dökme boru, ya da amyantlı - çimento borularla mümkündür. Bunların en ucuz ve kullanışlı olanı ise amyantlı çimento borulardır. Fiyat olarak ötekilere göre üçte bir daha ucuz, ömrü ötekilere göre sekiz-on misli fazladır ve paslanma ihtimali de yoktur. Avrupa ve Amerika'da otuz yıldan fazla zamandır kullanıldığı halde, Türkiye'de 1956'dan beri kullanılmaktadır. Ne var ki, bu borular yurdumuzda yapılmamakta, dışardan ithal edilmektedir.

İTHAL Mİ, İMAL Mİ?

Köy, kasaba ve şehirlerin içme suyu ihtiyacını giderme işiyle uğraşan belli başlı kuruluşlar, mahalli belediyeler dışında, Devlet Su İşleri Genel Müdürlüğü ile İller Bankasıdır. Bu borulara en çok ihtiyacı olanlar da bu iki kuruluştur ve bunlar yurt dışından döviz ödeyerek getirttikleri konuları en çok da, merkezi İsviçre'de olan Societé Eternit Suisse adlı bir tröstten almaktadırlar. 26 ülkede amyantlı çimento boru fabrikasına sahip, dünyanın belli başlı asbest-amyant kaynaklarından biri olan Güney Afrika amyant işletmelerine de ortak olan Societé Eternit, Türkiye'ye sattığı asbestli çimento borularından son derece tatlı kârlar elde etmektedir.

1956-58 yılları arasında devamlı olarak ithal edilen amyantlı çimento borulara ödenen dövizin ve yurt içinde bu borulara karşı olan ihtiyacın çokluğu karşısında, bir takım Türk teknisyenleri, bu boruların Türkiye'de yerli olarak yapılabileceği görüşünü ileri sürmüşlerdir. Konuyla ilgili oldukları için de, bir amyantlı çimento boru fabrikası'nı gerçekleştirmek üzere Ankara Çimento Sanayii, İller Bankası, Emlâk Kredi Bankası ve Devlet Su İşlerinin ortaklaşa bir şirket kurması kararlaştırılmıştır.

KAYBOLAN KARARNAME

Dört devlet kuruluşu, pek de pahalı sayılmayacak bir fabrika inşası için kuracakları şirket işlemlerini 1958'den 1960 yılına kadar tamamlayamamışlardır, zira hem bu şirkette bulunmak isteyen, hem de bu şirketin kuruluşunu baltalayan Devlet Su İşleri olmuştur. Defalarca yapılan hazırlık toplantılarından sonra da Süleyman Demirel'in aklına gelmiştir ki, DSİ'nin böylesine bir şirkete katılabilmesi için bir Bakanlar Kurulu kararı lâzımdır. 1960 yılının ilk aylarına doğru keşfedilen bu gerçekten sonra Bakanlar Kuruluna başvuruluyor. Hazırlanan kararnameyi bir kaç bakan da imzalıyor. Ama bir süre sonra kararname ortadan kayboluyor! Devletin kuracağı asbestli çimento boru fabrikası da böylece şirket kurulamadığı için kalıyor.

Türkiye'ye asbestli çimento boru satmakta olan Eternit ise pusudadır. Derhal bir teklifte bulunuyor. Türkiye'de bir fabrika kurmak niyetindedir. Bunun için de DSİ ve İller Bankasına bir teklif yapıyor.

KARI ELDEN KAÇIRMAMAK

Societé Eternit Suisse'in teklifi son derece enteresandır. Eternit, fabrikanın boru yapma makinalarını getirecek, DSİ ile İller Bankası da arazi, bina, inşa masrafı gibi masrafları karşılayacaklardır. Eternit, getireceği makinaların 950 bin dolar bedelinde olacağını söylemekte ve fabrikanın yüzde 55 kârına ortak olmak istemektedir. Bir ufak şartı daha vardır. Bu da, amyantlı çimento boru inşasında kullanılacak amyantların cinsinin ve dozajının tesbitinde, İsviçre'deki laboratuvarının müşavir olarak kabul edilmesi. Kurulacak fabrika yıllık 20 bin ton kapasiteli olacaktır.

Süleyman Demirel'in Genel Müdür olduğu DSİ bu teklife *derhal evet demiştir*. Neredeyse bir anlaşma imzalanmak üzereyken araya 27 Mayıs girer. Ama Eternit, DP hükûmetlerine olduğu gibi MBK hükûmetlerine de teklifini tazeler. Türkiye'nin böyle bir fabrikaya ihtiyacı vardır. Teklif bu devrede de makûl karşılanır. Ne var ki, 1958 yılında bu fabrikanın Türk sermayesi ile kurulması görüşünü ortaya atmış olan Ankara Çimento Sanayii Genel Müdürü Vedat İlalan, işin tam bu noktasında ortaya çıkar. Devrin İmar ve İskân Bakanı Rüştü Ozal'a gidip, fabrikanın Eternit'le ortaklaşa kurulmasının memleket menfaatları ile bağdaşmayacağını, Eternit'in Türkiyeye sattığı borulardan elde ettiği kârı kaçırmamak için böyle bir işe girdiğini, yüzde ellibeş ortaklık karşılığı gösterdiği makina ve tesisatın da son derece pahalı olduğunu söyler. Bakan da durumu gözden geçirip itirazı haklı bulduğundan, Eternit'le ortaklaşa bir fabrika kurulmasını önler.

FABRİKAYI YERLİ YAPMAK MUMKUN

Kimya Yüksek Mühendisi olan ve Ankara Çimento Sanayii Fabrikası kurulduğundan beri en alt teknik kademelerden başlayarak devamlı bu fabrikada çalışan Vedat İlalan, yerli sanayiin geliştirilmesinden yanadır. Genel Müdürü olduğu ve Ankara'nın yarı çimento ihtiyacını karşılayan fabrikasını, yaş usulden kuru usule çevirmiş ve aynı usulün Türkiye'deki bütün çimento fabrikalarına uygulanmasına ön ayak olmuş bir teknisyendir. Çimento fabrikaları yaş usulden kuru usule çevrildiği zaman, kömür sarfiyatları yüzde 40 azalmakta, istihsal ise yüzde 40 artmaktadır. Çok daha önceleri, daha çimento fabrikaları kurulurken bu tezi savunan ama, Menderes devrinde Tevfik İleri'ye yakınlığı daha sonraki devirde ise İnönü'ye hayranlığı sebebiyle daima su yüzünde kalabilmiş Türkiye Çimento Sanayii Genel Müdürü Cavit Borçbakan'ı ikna edemiyen İlalan'ın sonradan kendi fabrikasında yaptığı usul değişikliğinin faydasının görülmesi, yetkililer nezdinde eskisinden daha fazla itibar kazanmasına sebep olmuştur.

Nitekim bu yüzdendir ki Vedat İlalan, amyantlı çimento boru fabrikasının Eternit'le ortaklığa lüzum kalmadan yapılabileceği tezini savununca, görüşü iltifat görmüştür. Vedat İlalan'ın iddiası, Eternit'in getireceği amyantlı çimento boru yapma makinalarının en azından yüzde yetmişbeşinin Türkiye'de yerli yapılacağı ve bunun tamamının, 50 bin dolarlık ithal edilecek kısım da dahil, 3.7 milyon liraya çıkacağıdır.

İlalan, böylece hem fabrika makinalarının yerli olarak yapılması yolunun açılacağını, hem de Eternit'in her yıl kârın yüzde 55'ini *götürmesinin önüne geçileceğini* savunmaktadır. O sıralarda yeni kurulmuş olan Devlet Plânlama Teşkilâtı da bu çok cazip teklifi inceleyip kabul ettiğinden, bu kez asbestli çimento boru fabrikasının, Ankara Çimento Sanayi tarafından ortaksız kurulması kararlaştırılır. Vedat İlalan büyük bir şevkle işe sarılır.

İSVİÇRE ELÇİSİNİN RAPORU

Bütün bu işler 1961 yılında olmaktadır. Derken günün birinde Vedat İlalan'ı Dışişleri Bakanlığından çağırırlar. İsviçre'deki Elçimizden amyantlı çimento boru fabrikası konusunda bir rapor gelmiştir. Genç Mühendis Dışişleri Bakanlığına büyük bir hırsla gider. Demek ki Eternit tröstü işin peşini bırakmak niyetinde değildir. Dışişleri Bakanlığı, Büyükelçilerimiz vesaire kanalıyla baskı yapmak istemektedir. Ama Bakanlığa gidip de elçiden gelen raporu okuyunca biraz ferahlar. Zira o zamanki Bern Büyükelçisi Konuralp, teknik bir konu olmasına rağmen, kendisine yapılan telkinlere verilebilecek en güzel cevabı vermiştir. Elçinin raporunda uzun uzun naklettiği kendine yapılmak istenen telkinlere karşı verdiği ve Ankara'ya da bildirdiği cevap şudur:

«Eternit projesinin hangi sebepten dola... ilgili makamlarımızca makbul telâkki edilmediği hususunda ayrı bir malûmata sahip olmadığımı söyledikten sonra, şahsi mütalâa olarak halihazır iktisadi şartlarımız muvacehesinde vasıf yüksekliğinden ziyade, herşeyden evvel masrafın müsaitliği prensibine önem vermek mecburiyetinde olduğumuzu ve biraz daha düşük evsafta olsa dahi, bir işi kendimiz yürütebildiğimiz takdirde bunu tek başımıza yapmayı her halde tercih edeceğimiz zannında bulunduğumu söyledim.»

MİZANSEN NASIL HAZIRLANMIŞ?

Türkiye'de yetkililerin, Eternit'in yüzde ellibeşine sahip olacağı 20 bin ton kapasiteli boru fabrikası yerine, makinalarının yüzde yetmişbeşi yerli yapılacak ve Eternit'in tekli...

ettiği 950 bin dolar yerine de sadece 3.7 milyon liraya çıkacak *30 bin ton kapasiteli bir* fabrika kurmak yolunu tutmaları, öyle anlaşılıyordu ki Eternit yetkililerini çok telâşlandırmıştı. Bu fabrika kurulursa, hem Türkiye'ye amyantlı çimento boru satma imkânları kalmayacak, hem de içerde fabrikaya ortak olup, kârın yüzde 55'ini götürmek imkânını bulamıyacaklardı. Kayıpları bu kadarla da bitmiyordu. Güney Afrika'da ortak oldukları amyant madenlerinin amyantlarını da istedikleri fiyattan Türkiye'ye satmak imkânı da *ellerinden* kaçıyordu. Zira, Kanada ve Rusya'dan aynı evsaftaki amyantı Türkiyenin *daha ucuza alması imkânı vardı. Bütün* bunların üstünde de, Türkiye'ye iki üç milyon lira değerindeki *boru fabrikası* makinalarını 9.5 milyon liraya satmak ihtimali de ellerinden kaçıyordu.

Dünyanın 26 memleketinde üslenmiş, tam bir tröst olmuş bir şirketin yenilgiyi bu kadar çabuk kabul etmesi elbette ki kolay değildi. Nitekim Türkiye'nin İsviçre'deki Büyük elçisi Konuralp, bu konuda hazırlanan mizanseni 1961 tarihinde Bern'den yazdığı 23/T-221 numaralı «İsviçre Sermayesinin Türkiyedeki yatırım projeleri» başlıklı ve «54 sayılı *maruzat*» diye başlayan raporunda şöyle anlatıyordu:

«Bu kere, kabineye, *yani Federal Konseye* giren ve ağlebi ihtimal İktisat Nezaretini deruhte edecek olan M. Schaffner ile 13 Haziranda vaki görüşmemizin anahatları aşağıdaki maddelerde arzedilmiştir. Üç kişilik yemek şeklinde tertip edilen bu mülâkata Millî Konsey üyelerinden ve İsviçre'nin sanayi, iktisat ve siyaset çevrelerinde tanınmış erkânından bulunan Dr. Max Schmidheiny de iştirak etmiştir.»

KONU NASIL AÇILIYOR?

İsviçre Büyükelçimizin dört sayfalık, maddeler halindeki raporunda konuya nasıl girildiği de şöyle anlatılmaktadır:

«Schaffner, ilk mevzu olarak, Schmidheiny'nin idare ettiği Eternit Şirketinin, asbest çimentosundan mamul boruların imalâtı için memleketimizde bir sanayi kurulması husus[illegible]la Devlet Su İşleri ve İller Bankası ile [illegible] Aralıktan beri devam eden temaslara [illegible] bulunduktan sonra sözü Schmidheiny'ye verdi.»

Sonra Elçi, o yemekli iş toplantısını anlatmaya devam ediyor. Eternit'in idarecisi ve *İsviçre Parlâmentosunun nüfuzlu üyesi* Türkiye için ne kadar faydalı olacağını Türkiyenin kısa bir *zaman sonra bu fabrika sayesinde* dışarıya bile asbestli boru satabileceğini nasıl söylemiş. Sonra sıra nasıl hafiften şantaja ve tehdide gelmiş. Schaffner söz alıp, «İsviçre milleti lâfa değil hakikata bakan bir millettir. İlgili makamlarınız mevzuubahis sanayiin kurulması için yabancı sermayeye ihtiyaçları olmadığını söyleyerek şirketimizin teklifini reddetmişlerdir. Belki lüzumlu teknik teçhizatı hariçten, Almanya ve İtalya'dan almak suretiyle böyle bir boru fabrikası kurabilirsiniz, *ama bizim müessesemizin tecrübe* ve itibarından faydalanmak imkânını bulamıyacaksınız» *demiş. Sonra müstakbel* nazır konuşmasına şöyle devam etmiş :

«Türkiye'de Eternit şirketinin bir boru fabrikası veya Sulzer firmasının Eskişehirde bir Diesel Lokomotif Fabrikası gibi projelerinin tahakkuku yolunda müsbet neticelere varıldığı takdirde İsviçre sermayesinin daha büyük nisbette Türkiye'ye yöneltilmesi için yollar açılmış olacaktır.»

Bern Büyükelçimiz raporunu yazmaya devam ediyor:

«Schaffner, sözlerine şu şekilde devam etti: Muvaffakiyet kadar muvaffakiyeti celbeden birşey yoktur. *Bir iki proje tahakkuk etsin*, bunun sanayi ve meclis muhitlerinde nasıl müsbet bir tesir yaptığını derhal görürsünüz.»

HOROZ ŞEKERİYLE KANDIRACAKLAR

Eternit'in sahibi ile müstakbel nazır, Elçimizi karşılarına almışlar, horoz şekeriyle çocuk kandırırmış gibi vaad üstüne vaadde bulunmaya şöyle devam ediyorlar: Elçinin raporundan olduğu gibi nakledıyoruz:

«Bu noktada Schmidheiny müdahale ederek, *Türkiye'de bir boru fabrikası kurulması* fikrinin, kendileriyle irtibatı bulunan *Manesman Firmasının* bizdeki *muvaffakiyetini* öğrendikten sonra aklına geldiğini söyledi.

Tekrar söz alan Schaffner, şu mütalâayı ilâve etti:

«Bu suretle bir zemin hazırlandığı takdirde, yatırım teşviki ve teminatı mevzuunda bir anlaşma yapmak mümkün olabilir. Vakıa bu sahada henüz hiç bir memleketle bir anlaşma yapmış değiliz, fakat böyle bir anlaşma formülü üzerinde bazı ihzari çalışmalarımız olmuştur.»

Elçi bütün bunları uzun uzun anlattıktan sonra Dışişleri Bakanlığına kendisinin verdiği cevabı da naklederek *sormaktadır:* «Bana bu konuda vereceğiniz başka bir talimatınız var mıdır?»

İşin İsviçre'deki safhası böylece cereyan ederken ve herhangi bir sonuca ulaşılmadığını kaydederken bir noktaya daha Büyükelçinin raporundaki ek protokol taslağından istifade ederek işaret edelim. Eternit Şirketi temsilcisi Barcilon ile DSİ'den üç üye arasındaki görüşmeler 12 Mayıs 1961 gününe kadar devam etmiş ve fabrikanın yüzde 55 hissesinin Eternit grubuna, yüzde 25 hissesinin Devlet Su İşlerine, yüzde 20 hissesinin de İl*ler Bankasına ait olmasına dair bir ön* protokol da imzalanmıştır.

HER TAŞIN ALTINDA DEMİREL

Eternit ile DSİ'nin ortaklaşa kuracakları fabrika işi suya düştüğünde, DSİ'nin eski Genel Müdürü Süleyman Demirel, 27 Mayıs ihtilâli sayesinde vatani görevi olan askerliğini yapmak imkânına kırkına yaklaşmışken kavuşmuş ve bunun hemen ardından da başta Morrison olmak üzere bir takım yabancı şirketlerin Türkiye temsilcisi olmuş, bir yandan taahhüt işleri, bir yandan da komisyonculuk yapmaya başlamıştır. Ankara Çimento Sanayiinin yabancı sermayenin iştiraki olmadan bir amyantlı *boru fabrikası kuracağını bildiğinden*, günün birinde, boru fabrikası makinaları *imâl eden İtalyan Revizione Construc*tione Machine firmasının Türkiye mümessili Altay Firmasının komisyoncusu olarak Vedat İlalan'a gelir. Firmanın elinde İtalya'da imâl edilmiş boru fabrikası makinaları getirmek imkânı vardır. Acaba Ankara Çimento Sanayii, kuracağı fabrikanın makinalarını bu İtalyan şirketinden satın alır mı? Böyle bir fabrikanın komple makinaları Çimento Sanayiine 9 milyon liraya satılabilir.

Vedat İlalan, Süleyman Demirel'i, DSİ Genel Müdürlüğü devrinden beri tanımaktadır. Zaten 1958 yılında da DSİ, İller Bankası, *Emlâk Kredi Bankası ve Ankara Çimento* Sanayii ortaklaşa bir şirket kurarak bu boru *fabrikasını yapmak için gayret göstermişler* ama şirket DSİ'nin kararnamesi çıkmadığı için *bir türlü gerçekleşememiştir.* Bunları hatırlayan Yüksek Mühendis Vedat İlalan, meslektaşı ama şimdi devlete değil de bir İtalyan firması namına komisyonculuk yaparak şahsına çalışan Yüksek Mühendis Süleyman Demirel'e, «Süleyman bey, biz bu fabrikayı Türkiye'de ilk defa yüzde yetmişbeşinden fazlası yerli olarak yapacağız ve aşağı yukarı da sizin teklif ettiğiniz fiyatın üçte birine yani üç milyon liraya makinalarını maledeceğiz, teklif ettiğiniz İtalyan makinalarını almakta *bizi mazur görün*» der.

Demirel ve Altay firmasının temsilcileri *Vedat İlalan'a üç defa gider gelirler* ama, İtalyan mamulâtı boru fabrikası makinalarını *inşaallah açılışına sizi de davet edip* kaça mal ettiğimizi söyleyeceğim» olur.

satamazlar. Vedat İlalan Alman Humbolt firmasının *mühendislik firmasıyla anlaşır* ve sadece mühendislik ücreti ödenmek şartıyla makinaları yerli olarak yaptırmaya başlar.

BEKLENMEYEN GÜÇLÜKLER

Yapılacak amyantlı boru fabrikası, maliyeti düşük, buna karşılık kârı çok büyük bir *fabrikadır. Arazisi ve binası dahil*, makinaları yerli yapılacak Ankara Çimento Sanayiinin *asbestli çimento boru fabrikası 6.5 milyon* liraya çıkacaktır. Buna karşılık fabrikanın bir yılda imâl edeceği borulardan normal rayiç üzerinden elde edeceği kâr ise 12-13 milyon liradır. Yani fabrika altı ayda kendini amorti edecek bir fabrikadır. Vedat İlalan, bir devlet kuruluşu olduğu için fabrikanın boruları maliyetine yakın bir fiyattan Devlet Su İşleri ve İller Bankasına vermeyi, böylece de 21 bin içme susuz köyün bir an önce içme suyuna kavuşturulmasını hayal etmektedir.

Ne var ki, Ankara Çimento Sanayii Genel Müdürü Vedat İlalan'ın fabrikayı kurmak için gösterdiği gayretler, devamlı olarak şurada burada baltalanmaktadır. Hiç hatırda yokken, ufak kapasiteli de olsa Pendik'te bir özel *teşebbüs fabrikası kuruluvermiştir. Bu* fabrikanın sahipleri DP've yakınlığıyla tanınmış kişilerdir ve Ankara'da kurulacak devlet fabrikasının DSİ'nin ve İller Bankasının bütün ihtiyacını karşılamasından korkmaktadırlar. Bunun için de bu fabrikanın kurulmasını önlemek için ellerinden geleni artlarına koymamaktadırlar.

Ankara Çimento Sanayiinin kuracağı amyantlı çimento boru fabrikası Beş Yıllık Kalkınma Plânının 1963 programına alınmıştır ama, inşaat sağdan soldan atılan çelmeler yüzünden bir türlü ilerlememektedir. Süleyman Demirel ise artık AP Genel Başkanı olmuştur, ama henüz muhalefettedir. Bir gün yolda *Vedat İlalan'la karşılaşırlar ve Süleyman* Demirel sorar:

«— *Vedat Bey bitir artık şu fabrikayı* da görelim.»

Vedat İlalan'ın cevabı:

«— Bitireceğim beyefendi, bitireceğim ve

ETERNİT GENE PİYASADA

Pendik'te bir özel teşebbüs fabrikası, küçük çapta da olsa faaliyete geçmiş, yavaş yavaş piyasaya girmeye başlamış, Ankara Çimento sanayiinin de amyantlı boru fabrikasının *bina inşaatı bir hayli ilerlemişken*, Vedat İlalan haber alır ki Eternit Firması bu *kere Karamürsel'de tek başına bir fabrika* kurmaya başlamıştır. Yabancı Sermayeyi Teşvik Kanunundan Kâzım Taşkent, Cihat İren gibi büyük iş adamlarının aracılığı ile gerekli fonu ve gerekli müzahereti sağlayan Eternit de bu yılın sonlarında faaliyete geçecektir.

Ankara Çimento Sanayiinin kuracağı fab*rikaya gelince: En gecikmiş haliyle dahi* 1965 yılı Ağustos ayında bitmesi gerekmektedir. Ne var ki 1965 yılının ilk aylarında iktidar değişmiş, Süleyman Demirel iktidara gelmiş, Ali Naili Erdem de Sanayi Bakanı olmuştur. Mart ayında fabrikayı gerçekleştirmek için insan üstü bir gayret gösteren, başında bulunduğu Ankara Çimento Sanayii fabrikasını da yıllık 1.3 milyon liralık kârdan yılda 4.8 milyon liralık kâra ulaştıran, Ankara'nın yarı ihtiyacını karşılayan 200 bin ton kapasiteli *çimento fabrikasını genişletmek ve üstelik* bunu da asbestli çimento boru fabrikası gibi *büyük ölçüde yerli olarak yapmak durumun*daki Genel Müdür, inanılmayacak bir şekilde *görevinden alınır. Amyantlı çimento boru* fabrikası da 1966 yılında tamamlanmak üzere kalır. Vedat İlalan Danıştaya dâvâ açar, tehiri icra kararı alır, derdini anlatmak için sağa sola baş vurur, ama bütün bunlar boşunadır. Eternit'in Karamürsel'deki fabrikası faaliyete geçecek, hiç olmazsa bir yılda kendini amorti edecek, dışarıya biraz daha döviz transfer edecek ve ancak ondan sonra devlet, 1958 den beri yapmaya hazırlandığı fabrikayı realize edebilecektir. İşin 1966 yılına kalması, *Ankara'ya içme suyu getirmek üzere kurulan* Kurtboğaz barajının boru ihtiyacının Eter*nit'e peşkes çekilmesini ve yabancı şirketin* yatırdığından çok fazlasını bir çırpıda geri almasını sağlıyacaktır. Eternit tröstü, Demirel'e müteşekkirdir...

TATLI KAR PEŞİNDEKİLERİN GÖZÜYLE 10 EKİM SEÇİMLERİ

John Benda

Yetkili çevreler, 1965 yılında yabancı sermaye *yatırımlarının* azaldığını belirtmektedirler. Yılın ilk beş ayında bu yatırımlar 5 milyon doları aşmamıştır. Geçen yılların yabancı sermaye miktarları ile karşılaştırılınca, bu çok küçük bir rakkamdır. 27 Mayıs 1960 ihtilâlini yapan Milli Birlik Komitesi yönetiminden tam bir ekonomik durgunluk yılı olan 1961'de daha daha çok yabancı sermaye müracaatı vardı. Devlet Plânlama Teşkilâtı tahminleri Türkiye'nin ekonomik kalkınmasının yararına olarak, yılda 70 milyon dolar yabancı yatırımı öngörmektedir. Plânın yabancı Başmüşaviri Prof. Tinbergen, bir süre önce yabancı yatırımların azalmasından duyduğu üzüntüyü belirtti ve şu ilgi çekici yorumu yaptı: «Yabancı sermaye, ürkek ve mütereddittir. Ancak kesin ve güvenilir kâr cazibesiyle çekilebilir. Yabancı sermayenin meşru kâr ar*zusuyla milli çıkarların korunması arasında doğru ölçüyü bulmak* gereklidir.»

Yatırımcıların şevkini azaltan nedenler neler olabilir? Formalitelerin hayal kırıcı şekilde yavaş yürümesi bunda rol oynamaktadır. *Müracaatlar aylarca, hatta yıllarca bürolarda sürünmektedir.* Politik nedenler de yabancı yatırımları azaltmaktadır. Koalisyon *hükûmetlerinin biri gidip, öbürü gelmektedir. Koalisyon partileri*, ekonomik alanda ne doktrin, ne de aksiyon birliğine sahiptirler. Mevcut intikal hükûmeti, 10 Ekim seçimlerine kadar sürecektir. Seçimlerden sonra gelecek hükûmet yabancı sermayenin aradığı ekonomik liberalizmden mi yana olacaktır, yoksa ekonomik ve sınai devletçilik mengenesini daha da sıkacak mıdır? Bunu bilmek önemlidir. Anayasanın değişmezlik kazandırdığı Beş Yıllık Plân tercihleri devlet sanayiine gitmekle beraber, şimdiye kadar devlet sanayii ile özel teşebbüs arasında âdil bir denge sağlamıştır.

Yabancı sermayeyi ürküten başka bir neden daha vardır: Temel siyasi teşekkül olan CHP.'de özellikle sosyalizan eğilimler belirmiştir. Aşırı sol bir işçi hareketi olan TİP. artan ölçüde ortalığı karıştırmaktadır. TİP., basının nüfuzlu bazı organlarında sağlam desteklere sahip gözükmektedir. Batı sermayesine ve yabancı şirketlere karşı oldukça şiddetli bir kampanyaya girişilmiştir.

İLK AMAÇ: PETROL ŞİRKETLERİ

Kampanya ilk önce, milli *ekonominin* sistematik sömürülmesinden suçlu tutulan yabancı petrol şirketlerini hedef almıştır. Şirketler, petrol arama milli meselesini ihmal ettikleri ve imtiyaz aldıkları bölgelerde aramayı yeter enerji ve yeter mali kaynakla yürütmedikleri için tenkit edilmektedirler. Ayrıca başka ülkelere verdiklerinden daha yüksek fiyatla Türkiye'ye petrol satmaları şikâyet konusudur. Nitekim Hükûmet fiyat indirimi için şirketleri müzakereye çağırmış, onlar da bunu kabul etmişlerdir.

Kampanya, alışılmış milliyetçi sloganlarla yürütüldüğü için daima bazı derin etkiler yapmakta ve şiddetli anları olmaktadır.

TPAO Hukuk Müşaviri ve CHP üyesi Prof. Muammer Aksoy, yabancı şirketlere karşı ısrarlı bir savaş açmıştır. Aksoy, TPAO'nun bağlı bulunduğu Enerji Bakanını halkoyu önünde tenkit edecek ve yabancı petrol şirketlerinin millileştirilmesini isteyecek kadar ileri gitmektedir. Bu talihsiz ortalığı karıştırma kampanyası,, CHP. ve *TPAO'ya da bulaşmaktadır. Herkes bilmektedir* ki, *TPAO'nun* yabancı şirketlerle ve bilhassa Amerikan Mobiloil ile arası iyi değildir.

WASHİNGTON'UN BECERİKSİZLİĞİ

Öyle görünür ki, arada karşılıklı güvensizlik vardır ve Washington Amerikan petrol çıkarlarını aşırı ölçüde korumak hususunda pek fazla hassasiyet göstermekle belki de hâtâ etmiştir. AID, TPAO'ya *verilen Petro* — Kimya sanayiine Amerikan gruplarının ortak edilmesi için dostça baskıda bulunmuştur. AID teklifleri, Hükûmetin tam tasvibiyle hareket eden TPAO Genel Müdürü İhsan Topaloğlu tarafından nazikâne reddolunmuştur. Topaloğlu, İsviçre ve Amerika'da parlak etüdler yapmış büyük kabiliyetleri olan bir mühendistir. Yönettiği teşekküle, çok kısa bir sürede, *ona şeref kazandıran* bir hız ve genişlik vermiştir. Bu eşsiz idareci, kendine özgü fikirlere sahiptir ve bunların başında da *milli petrol teşekkülünün* tam bağımsızlığını korumak gelmektedir. Milli egemenlik kavramına önem veren *başka ülkelerdeki benzer teşekküllerin yöneticileri* de farklı düşünmemektedir. Bu yüzden onu Batı düşmanlığı ile suçlamak, *mesnetsiz bir iddiadır.* Hatta durumu dolayısıyle onun, petrol meselesi etrafında dönen heyecanlı tartışmaların çarkına iradesi *dışı* kendini kaptırması, böyle bir iddiayı haklı göstermez.

Bununla beraber, en yetkili ağızlar millileştirmeye karşıdırlar. Gelecek seçimleri kazanacağı söylenen A.P. Genel Başkanı ve Başkan Yardımcısı Süleyman Demirel, millileştirmeden söz dahi etmenin düşünülemiyeceğini, bunun Türkiye'nin şeref ve prestijine büyük zarar vereceğini söylemiştir. Odalar Birliği Başkanı Enver Sırrı Batur da şunları belirtmiştir: «Millileştirmeyi istemek ve yabancı sermayeye çatmak çılgınlıktır. *Biz Ortak Pazara katılarak* sermayenin serbest hareketine el sürülemiyeceğini tanımış bulunuyoruz. *Bu sermayeye, kalkınması için Türkiye'nin daha çok uzun* süre büyük ihtiyacı vardır.»

SOL İLERLİYOR

Aşırı solun bunlara aldırış ettiği yoktur. O, şimdilik TİP. bayrağı altında toplanmış gözükmektedir. TİP hızla gelişmektedir. Ve Moskova'ya son yakınlaşmadan yararlanarak, komünist ekonomik sistemine duyduğu sempatiyi açıkça belirtmektedir. Tabii ki bu sistemin kötü taraflarını tamamen gizleyerek, her yönde faaliyet göstermektedir. TİP.'in faaliyeti çok geniştir ve özellikle hayret uyandıran, onun bütün sosyal sınıflarda dikkatli dinleyiciler bulması ve bunların sayısının artmasıdır. Yunanistan'ın maskeli komünist EDA partisinden pek farklı olmayan bu siyasi teşekkül, Akşam, Cumhuriyet (ki en muhafazakâr gazete sayılır) ve hattâ Mil*liyet'te devamlı sütunları olan kabiliyetli yazarlar tarafından başa*rıya ulaştırılmıştır. TİP öteki partilerin aşırı kanatlarında özellikle CHP.'de destek bulmaktadır.

Açıktır ki, bir seçim amacı güdülmektedir. Demirel, Amerikan emperyalizminin hizmetinde olmakla açıkça suçlanmaktadır. Kripto-sol tahriki, A.P.'nin seçim fonunu yabancı petrol şirketlerinin beslediği gibi saçma bir söylentiyi bile yaymakta tereddüt etmemektedir. Bunlar o kadar işitilmemiş sözlerdir ki, Türk iç politika lûgatında bir kaç yıl önce asla yer alamazdı. İç çekişmeler arenasında yeni bir sayfa açılmaktadır ve bundan böyle «Nâsır sosyalizmi» nin Türkiye'de gelişmesi muhakkak sayılabilir.

ALMAN UYARMASI

Bununla beraber, itidal tavsiyeleri de tamamen yok sayılmaz. *Geçenlerde Batı Almanya Büyükelçisi M. Von Walther, İzmir Millet*lerarası Fuarında Alman özel sermayesinin Türkiye'de yatırımlarını arttırmaya *istekli olduğunu açıklamış ve yabancı sermaye aleyhtar*lığı basın kampanyasına doğrudan doğruya atıf yapmıştır. Büyükelçi, *yabancı sermayeye muhtaç bir ülkenin, yabancı sermayeye* elverişli bir psikolojik ortam hazırlamakla yükümlü olduğu şeklindeki değişmez ilkeyi hatırlatmıştır.

Bulgaristan İzlenimleri

BAHÇE GİBİ BİR ÜLKE

1

Fakir Baykurt

Tarım kooperatiflerinin köylü üyeleri işten dönüyorlar. Günlük çalışma 8 saat. Hasat mevsiminde 10 saat çalışıp fazla ücret alıyorlar.

Gökyüzünün batı yanındaki bulutun gölgesi doğuda bizim üstümüze düşüyordu. Sınırın ötesinde bir akça buluttu. Bir yüzü gri, bir yüzü ışık içindeydi. İkindi yerine sallanmış güneş hâlâ yakıyordu. Karşımızda bambaşka bir ülke uzanıyordu. Genişliği 110.565 km2., nüfusu 8.111.000 idi. Küçük bir ülkeydi ama içine girdikçe büyüklüğü, kökünü çok derinlere daldırmış olduğu her adımda belli oluyordu. Burası, geçenlerde yirmi bir yaşına basan Halk Demokrasisi Bulgaristan'dı. Haritamızın hemen batı ucundaydı. Ayçiçeği, mısır, tütün tarlaları ve bağlarıyla türlü renklere bürünmüştü. Kocaman, geniş bir bahçeydi. Biraz sonra bu bahçeye dalacaktık.

Gümrük ve pasaport işlemlerim bitmişti. Kayserili arkadaşların işleri uzamıştı. Onları bekliyordum. Külüstürün külüstürü bir otobüsle Almanya'ya gidiyorlardı. İnsanın kısa sürede can ciğer arkadaş olabildiği Veli, yedi sekiz yıl Avrupalarda pişmiş bir Anadolu köylüsüydü. Elinde kâğıtlar, oradan orava koşuyor, ilgililerle tartışıyordu. Sınırlar, hele bizimkiler, kolaylığı gram gram gösterirken, zorlukları okka okka bindiriyordu. Veli'nin külüstür otobüsü kocamandı. Kasabadan köye, köyden kasabaya yolcu ve yük taşıyormuş Kayseri'de. Denizin derinlerindeki mavilerden bir boya vurdurmuş, onartmıştı, ama eskiliği besbelli oluyordu yine. Üç kişiler içinde. Koca otobüste üç kişi... Gümrükçüler esen «ölüzger» den hile sezer bizim: «Sen bu burdayı götürüp yenisini getireceksin! Biz de yutacağız! Bak bakalım gözümüze, kayıklar yüzüyor mu içinde? Mühürleriz biz bunu...»

Terbiyeli bir insan bu Veli. Kızgınlığını belli etmiyor. Biraz Avrupa, biraz Almanya görgüsüyle anlatıyor ki, «şuraya varmadan bir arıza yaptı, hemen açarım. Hemi de bir mesuliyet gabul etmem! Benim maksadım ticaret değil, turistik. İhtiyar amcamı, bir de samimî ahbabım Bekiri gezdireceğim. Tutun bir tutanak, götürdüğüm gibi getirmezsem adam değilim! İsterseniz bir de senet vereyim... Siz böyle önünüze çıkandan kuşkulanırsanız bu Türkiye töbe irelemez. Almanya, Danimarka.. gümrüklerde böyle araba motoru ney mühürlemezler. Niçin? Çünkü itimat var biribirlerine.»

Güneş batmadan bitse şu tartışma diyordum içimden. Gün gözüyle girsek şu komşu ülkeye. Onun için treni istemedim. Onun için Kayserili Veliyle arkadaş oldum. Ama uzatıyorlar. Çok ince eleyip, sık dokuyorlar. Otobüsünün motorunu mühürletmek istemeyen yurttaşın motorunu zorla mühürlemek istiyorlar. Bütün kanun, tüzük, genelge, emir, sayı, numara bilgilerini döküyorlar, Veli direniyor: «Şuraya varmadan araba istop, gâvurlar güler! Utanırım, diyemem. Geri gelmek istesem gelemem! Tutanak tutun!.» diyor.

Sıkıntıdan bavulumu alıyorum. Ortalığı süpüren İsmail: «Sabırlı ol âbi, şimdi biter.» diyor. «Bu halle nereye gideceksin? Gelen akşam. Gideceğin yer komşu kapısı değil ki. Aç kalır, açık kalırsın. Dillerini de bilmezsin. Hem orası öyle bir ülkedir ki, dilini bilmek bir işe yaramaz. Çünkü onların hökümetinden emir vardır, yabancıyla konuşmaları yasaktır. Kimse yabancıya kapı açamaz o memlekette!»

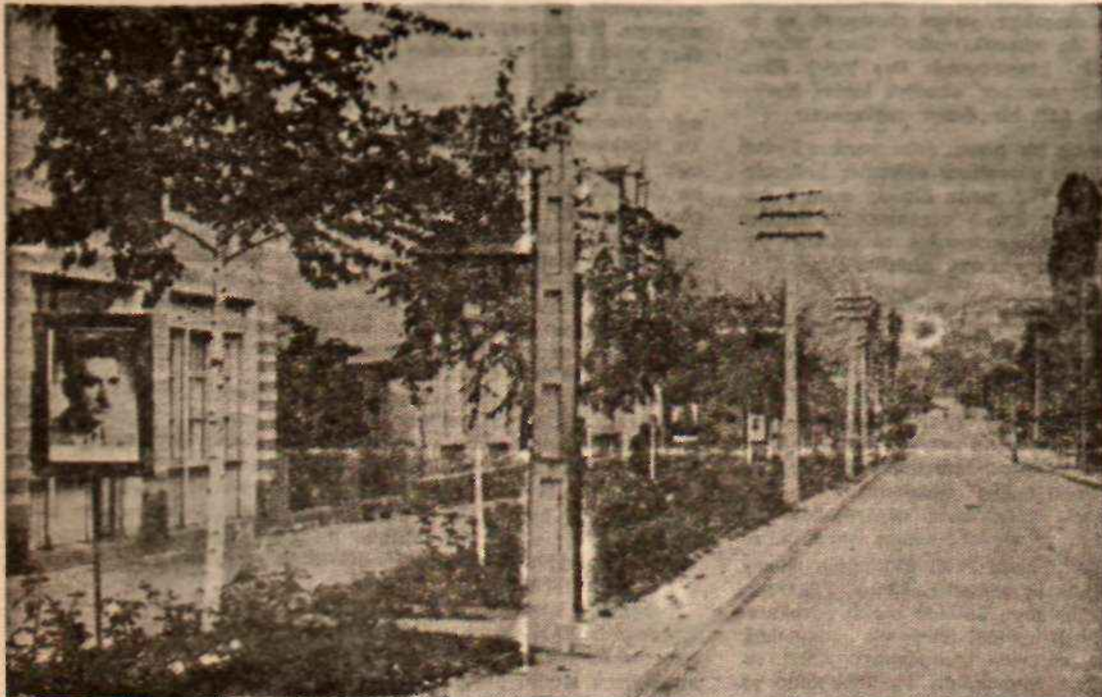
«Hiç gidip geldin mi İsmail?» diyorum.

Uzun saplı süpürgesini dikiyor: «Gidip gelmeye ne hacat! Kaç yıldır burdayım. Karşıdan bilirim ben!» diyor.

Gidip bir kavruk akasyanın dibindeki banka oturuyorum. Üstü başı yağ içinde bir adam domates ekmek yiyor. Mesleğini soruyorum, ağzı dolu, iki eliyle «direksiyon döndürme» işareti yapıyor. Öfkeli, bunalmış bir hali var. Lokmasını yuttuktan sonra anlatıyor: Müdür, «Benim oğlanı götür Edirne'ye.» demiş. Arabada yer yokmuş, götürememiş. Kızmış: «Seni berduş seni!» demiş. Gözlerinin içi yanıyor. «Berduş dedi bana, berduş ne kelime âbi? Ben cahilim ama o yıllarca dirsek çürütmüş, yakışır mı bu lâflar ona?» Derin derin üzülüyor müdürün sözlerine.

Kaplumbağa yapılı Alman, Fransız arabaları, büyük turist otobüsleri, dolu dolu girip çıkıyorlar. Yaka bağır açık, bacakları kısa pantol kadınlar, erkekler, pasaportlarını toplayıp polise gidiyorlar. Cıvıltılı gruplar tekelin büfesinden bira alıp serinliyorlar. Harita, broşür soruyorlar. Uykulu gözleri ve üçer günlük sakallarıyla İranlı, Lübnanlı yolcular, güneşin altında sıra bekliyorlar. Beklemek kötü şey. Ben hâlâ Kayserili arkadaşları bekliyorum.

Tartışmayı galiba Veli kazandı. Nasıl kazandı, şaştım. İki üç görevli, külüstür otobüse yürüdüler. Motor kapağını açtılar. Orasını burasını bir bir tutanağa yazdılar. İçini, oturağını saydılar, onları da yazdılar. Sonra birer imza çakıp kapattılar işi. «Madem gezmeye gidiyorsun, al bir küçük araba, onunla git be kardeşim. Bu koca külüştürü ne tangırdatıyorsun?» dediler Veli'ye. Artık işi bitmişti: «Canım böyle istedi âbi! Hemi de bizde bulunan bu, ne yapalım?» dedi gülerek.

Bir köyün ana caddesi. Yolun solunda emek kahramanlarının resimleri

Dostlarla sarılıp öpüştük. Bulgaristana giden iki de yolcu bindi, tanımadığım. Plovdif'te mi, Pazarcık'ta mı ineceklermiş. Orada bir araba bırakmışlar. Yurda getirirken bozulmuş. Paraları bitmiş, onartamamışlar! Türkiye'den para götürüyorlarmış şimdi. Veli oraya kadar almaya razı olmuş... Daracık sınır kapısından Veli'nin külüstürü sığar mı diye tasalanıyordum. Sığdı. İlâçlı karantina suyuna dalıp çıkarak karşıya geçtik. Pasaport ve gümrük işi yine. Ama uzun sürmedi. Bavul, bagaj? Bakmadılar bile. Yolda benzin alırız diye Veli biraz para bozdurdu, oturdu şoför Bekir'in yanına: «Sattık anasını! Bizim iş düze çıktı!» dedi, yüksek perdeden «Ağam İstanbulu mesken mi tuttun?» türküsünden bir dörtlük söyledi. Sınırdan aldığı iki yolcuya, hep arkada oturmalarını, hiç kıpırdamamalarını tembihledi. Böyle yaya kaldık diye yalvar yakar arabaya binip, sonra tabanca bıçak «guvatıyle» arabayı şoförden alıp, para pul ne varsa onları da çıkartıp geçen açıkgözlerin hikâyelerini anlattı: «Arkadaş, ne olur, ne olmaz, gurbetistan'a çıkıyoruz, kusura bakmayın!» dedi. Sonra sağ elini benim dizime vurdu: «Sattık anasını hocam, anlat gayri!..»

Ben, altımızdaki yola, külüstür arabamızın bu yolda yaptığı korkunç hıza, iki yanımızda silinip kalan geniş bağlara, ayçiçeği, mısır, tütün, domates, biber tarlalarına, elma, armut, şeftali bahçelerine bakıyordum. Altımızdaki asfalt biraz dardı. Ama «yağ dök yala» kadar temiz ve kırığıksızdı. Virajlar azdı. İki yanı yüksek kavak ağaçlarıyla kaplıydı. Ayçiçeği tarlaları ikindi güneşinde sarı sarı parlıyorlardı. Şimdiye kadar görmediğim, Amerikada, Almanyada, İngilterede raslamadığım ölçüde geniş tarlalardı. Ayçiçeği tabaklarına güneş batıdan vuruyordu. Saplarından aşağı sarı bir şurup dökülüyordu sanki. Tarlaların yüzünde bu geniş tabaklar, milyonlarca baş halinde gülen bir ülkenin yüzü gibi görünüyorlardı. Daha uzaklardaki çayırlarda, ya da tütün tarlalarında, bir iki metre yükseltilmiş boruların başında fır fır fıskiyeler dönüyor, toprak, yağmur gibi havadan inen sularla ıslanıyordu. Yolumuz arada bir beton su arklarına paralel gidiyordu. İkişer metre boyundaki dökme betonları yatırıp biribirine eklemişler, harçlamışlar, suları salıvermişlerdi. Suların bir damlası ziyan olmuyordu. Hiç bir engele takılmadan o bloka, bu bloka ulaşıyorlardı. Bağlar geniş bir denize benziyordu toprağın yüzünde. Sıraları cetvelle çekmişlerdi. Araba geçtikçe sıralar dönüyordu. Her asmanın dibinde birbuçuk metre boyunda beton kazıklar dikiliydi...

Bir ara, meşeli, kayınlı ormanlara daldık. Daha ötelerde basık tepeler simsiyah. Görünen topraklar ya orman kaplı, ya bir şeyler ekili. Bir ara yolun kıyısından kavaklar çekiliyor, meyvalı ağaçlar başlıyor. Tütün tarlalarında beyaz başörtülü, eteklikli köylü kadınları, domates tarlalarında onlar... Biçilmiş buğday tarlalarında anızları yakmışlar, traktörler toprağı deviriyorlar...

Veli, dizime bir daha vurdu: «Anlat hele hocam, daha çok bakacaksın! Bu canına yandığım memleket böyledir. Aynı iklim, aynı toprak, emme nasıl işlemişler görüyorsun. Herifler çok terakki ediyor hocam, çok! Baksana, her yer inkişâf olmuş...»

«Hem de ne geniş tarlalar Veli!» diyorum.

«Eee, düzenlerinin iktizası!» diyor. «Düzenleri böyle kurulmuş bir defa. Hemi de düzenleri çalış diyor, çalışıyorlar. Memleket böyle oluyor!»

Girip çıktığımız köylerin, kasabaların ağzında işaretler. İki alfabeyle İstanbul ve Sofya'ya olan uzaklıkları... İşte Harmanlı diye bir yere geldik. Haskovo diye bir yere gidiyoruz. Geçtiğimiz kasaba sanki geçen yıl kurulmuş, her yer yeni tuğla, yeni sıva. Pencereleri, kapı önleri çiçek dolu evler. Okul mu, hastane mi, bol pencereli kocaman yapılar. Kimisi yapılıp bitmiş, kimisi yeni yapılıyor. Bütün benzin istasyonları bir örnek: bir tek benzinin reklâmı. Kahverengi tulum giymiş kızlar yanaşan arabaların depolarını doldurup savıyorlar. Gür ağaçların altında yolcu dinlenme parkları. Ağır, açık mimariyle tertiplenmiş, gazinolar, lokantalar. Ve çiçek, çiçek, çiçek. Dönen fıskiyeler. «Yeraltında su koymamış bunlar!» diyorum içimden.

«Gidiyoruz bakalım hocam!» diyor Veli. Bütün gurbetistan'ı tarayacağız. İş bulup arkadaşları yerleştireceğiz... Tabii eğer kısmetimizde varsa; yoksa sürünüp geleceğiz hocam...»

«Hangi arkadaşları diyorsun Veli?»

Gülüp göz kırpıyor: «Arkadaşlar turist olarak çıkıyorlar bu akşam hocam. Yarın sabaha Sofya'da birleşeceğiz.» Yine göz kırpıyor: «Başka türlü bizim polis bırağır mı hocam? Emme ne demişler, aç köpek fırın deler! Memlekette iş yok hocam. İşçi Gurumuna yazılıyorsun, üç yıl bekletiyorlar! Torpilin olmazsa iş sökmüyor. Şimdi otuz arkadaş gidiyoruz hocam. Almanya'da tanıdık çok. Şansımızı deneyeceğiz. Allahtan hayırlısı. Bu zabah Sofya, yarın akşam Belgrad, ertesi gün Milâno.. Çadırlarımız var, İtalya'da bir kaç gün eylenip Fransa'ya geçeceğiz. Sonra Batı ucundan Almanya!..»

«Niye böyle uzakları dolaşıyor-

sunuz, keseden gitseniz olmuyor mu?»

«Keseden gidersen Almanlar bizi almıyor hocam. Böyle dolana dolana gidiyoruz ki, gâvurun toprağına arka kapısından girelim.» Yine göz kırpıyor, elini dizime vuruyor. İri kemikli, taşı sıksa suyunu çıkaracak elleri, dizimi acıtıyor. Gülüyorum. Bu sefer geniş omuzlarını omuzlarıma vuruyor.

Haskovo'nun kalabalık caddelerine dalıyoruz. İşten yeni dönmüş insanlar üçerli beşerli gidiyorlar. Caddeler, dişi erkek bisikletlilerle, motosikletlilerle dolu. Turistlerinkinden başka otomobil görünmüyor. Burası da bir taş ve tuğla âlemı. Yeni yeni yapılar yükseliyor. Geçmiş yılların yapılarında ışıklı pencereler, çiçe..li perdeler. Evlerin yanı yönü yine çiçek. Bulgar halkı toprağına çok derin kök salmış bu çiçeklerle...

Bazı vâdilerde göğe kılıç gibi yükselen fabrika bacaları. Bazı köy ve kasabaların müslüman halkı da minarelerini uzatmış. Eski camileri korumuşlar. Yalçın kayaları keserek biçerek yol açmışlar, köprü kurmuşlar. Irmakların önünü kesip yapma göller meydana getirmişler, görüyoruz. Bütün görüntüleri silip silip geçiyoruz. Veli, arkada oturan yolculara, arada bir, «Kıpırdamayın!» diyor.

Karşımızda harman gibi bir gün batımı. Yeşilliklerin arasında bambaşka bir portakal sarısı. Her metrekaresi özenle işlenmiş topraklar, yavaş yavaş görünmez oluyor. Köylerin kentlerin ampulleri parlıyor. Osmanlı dedelerimiz gününde adı Filibe olan Plovdif'ten geçiyoruz. Sonra Pazarcık, sonra İhtiman... Bir yerde, arkadaki iki yolcuyu indirip devam ediyoruz. Bir süre sonra arabayı sağa çekiyoruz. Veli gil, çıkınlar ve sepetler içindeki azıklarını çıkarıyorlar. Bir büyük kesede konserveler, yalancı dolmalar. İki gaz tenekesi sadeyağ. Bir teneke bal... Konserve kutularını açacak anahtar yok. Otobüsün öteberisiyle, tak tuk uğraşıyoruz. Güç belâ açıp olkmalarımızı paylaşıyoruz. «Gurbetistan'a tedarikli çıkacaksın hocam! Her şeyi satın alırsan yurda cıbıl dönersin!» diyor Veli. «Almanya'da ben, bu yollar iyi para yaptım. Emme tutabildin mi diye soracak olursan, tutamadım hocam. Gençliği bilirsin. Aldım bir araba, İsveçire, Hollanda, Alaman avratlarını gezdirdik. Sonradan akıllandık emme, giden paralar geri gelmedi hocam. Gazandığım parayı tutsam, Kayseri'den dört köy satın alırdım... Şimdi götürdüğüm arkadaşlara sıkı sıkı tembihliyorum, aman guşağınıza mükat olun, paranızı çarçur etmeyin. Tohomlarınızı da orda burda dökmeyin, doğup büyüyüp bize silâh çekerler, babamız, pederimiz demezler...»

Tenekeden bana bana bal yiyeceğiz diye ellerimiz, parmaklarımız batıyor. Yıkayacak suyumuz yok. İçme suyumuz da yok. Ellerimizi gazete eskilerine siliyoruz ama faydasız, balın yapışkanlığı gitmiyor. «Birer sigara yakalım.» diyorum; «Gidelim hocam, aman gidelim!» diyor Veli. «Sofya'ya yakın bir yerde arabayı çeker uyuruz. Arkada battaniyeler var...» diyor.

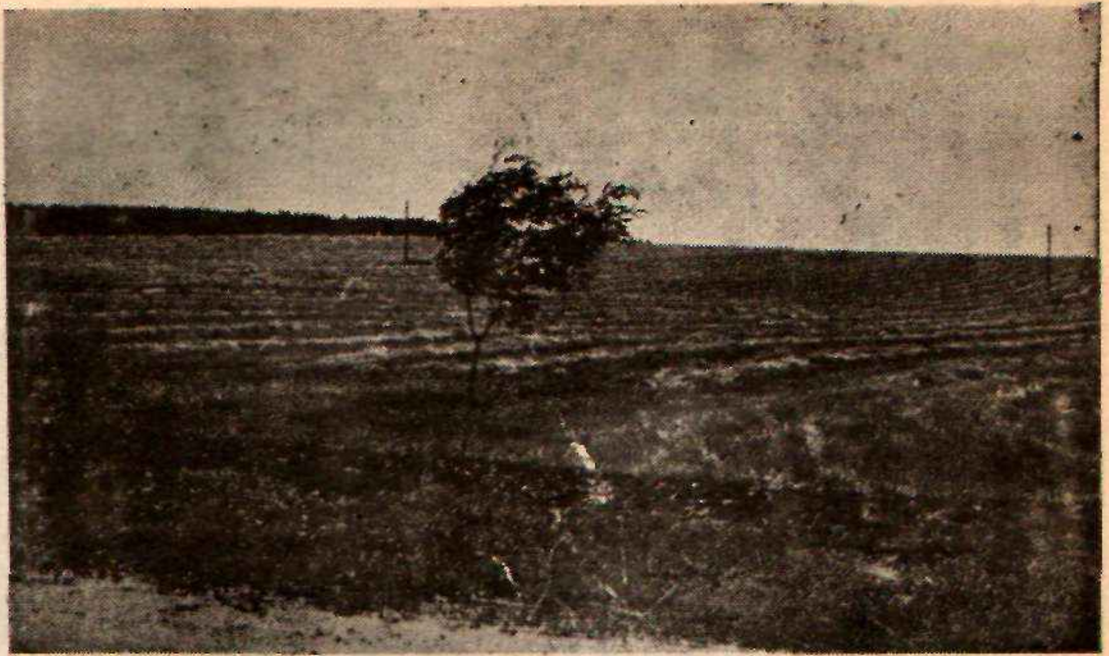
Şoför Bekir temiz traş olmuş. Veli'ninki gibi bir de spor gömlek geçirmiş sırtına. İkkatliD dikkatli sürüyor koca arabayı. Kaşları çatık. Onu bir biçer döğerin üstünde tasarlıyorum. Odaklarını küçültüp farlarını açmış. Anadolu bozkırındaki ekeneklerde duman attırıyor. Uzunyayla'daki bir panayırda onların buğdayı birinci oluyor. Köylüleri Bekiri omuzlarına alıp götürüyorlar. Kerpiç evlerin yerine kurulmuş tuğla çimen köylerine zaferle dönüyorlar...

«Hiç konuşmuyorsun hocam. Yarenliksiz bu yollar nasıl biter?»

Ben Veli'ye ne söylerim, ne anlatırım? Önümüzde seçimler var Veli, öyle bir partiyi kazandıralım ki, hemen köklü reformları yapsın, anayasa'nın yazdığı kooperatifleri kursun, biz de yurdumuzu karış karış işleyelim, geniş düzlüklerimiz boş yatmasın, sularımız boş akmasın. Madenlerimiz dağları denizleri aşıp yâdelere gitmesin. Kendimiz kazalım, kendimiz işleyelim. İnsanlarımızın gücü yabanlarda ziyan olmasın. Tarlalarımıza giden su arklarını beton yapıncaya kadar çalışsak yine bitmez bizim işimiz. Almany'nın arka kapılarında ne işimiz var arkadaş?.. mı diyeyim? Demiyorum.

Bir kasabanın dışında, uzun, ışıklı bir tünelden geçiyoruz. Veli: «Bas ulan şu kornaya!» diyor Bekir'e. «Yırtılsın şu sessizlik!» Tünelin içini çın çın öttürüyoruz. Ötekiler de dağ gibi bir ışık külçesi, sarı, turuncu, beyaz ışıklar kıpırdaşıp duruyorlar. Yaklaşıp geçiyoruz: Kocaman bir fabrika. Gecenin içinde bir «vazot», kimbilir kaç işçi çalışıyor içinde, dışında? Saatin onu, onbiri; hiç durduğu da yok!.

Küçük bir köye dalıyoruz. Bekir iyi şoför. Köylere gelince yavaşlıyor. Bir köşeyi dönüyoruz. Pencerelerinden ışık taşan, yer

Tarlalar böyle geniş, böyle deniz gibi...

yüksekli bir yapı. Başlarını açıp oturmuş, erkekli dişili bir grup, karşılarında masaya tutunmuş bir adam: o konuşuyor, ötekiler dinliyorlar. Işıklı yapı meydanlığa bakıyor. Bir çeşme görüyoruz. İnip elimizi yüzümüzü yıkıyoruz, dinlene dinlene birer su içiyoruz hemen. Sonra mendillerimizle kurulanarak içerdeki toplantıyı seyrediyoruz. Yanımızdan adamlar geçiyor. Türkçe bilenler var içlerinde, anlatıyorlar: «Yılın emek birincileri memleket gezisine çıkacaklar, porguram yapılıyor.» Orasının neresi olduğunu soruyoruz. «Köyün Sovyet binası!» diyorlar. Veli'nin yaşlı amcası kolumuzdan çekiyor. Binip yeniden sürüyoruz. Az sonra bir uyku, bir uyku gözlerimizde.. yollardaki göstergeler Sofya'ya yaklaştığımızı bildiriyor. Arabayı bu sefer bir çayırlığa alıyoruz. Battaniyelerin altında terli, ıslak bir uyku. «Gurbetistan'da kapıyı bacayı sağlam kapatacaksın hocam, ne olur, ne olmaz...» Kapatıyoruz pencereleri. Sıcak...

Ortalık yavaş yavaş ağarıyordu. Bekir yeniden direksiyona geçtiğinde. Gökyüzünün yıldızları birer ikişer sönüyordu. Saat beşe doğru, yıkıntısız, gecekondusuz Sofya'ya girdik. Sağa sola kıvrıldık. Çiçekli geniş bir alanda durup «Gara? Gara?» diye istasyonu sorduk. Bu halimizle çok eski bir romanın kahramanları gibiydik Sofya'nın ortasında. Külüstür arabamız titriyordu.

Bol parklar, bol anıtlar... Her halde yıkılıp yeniden yapılmış, ferahlık bir kentti Sofya. Tramvaylar tıpkı gündüzki gibi işliyordu. Kalabalıklar iniyor, biniyordu. İnip binenlerin çoğu kadındı gibi geliyor bana. Daha sonra öğreniyorum ki, komşu Bulgaristanda çalışanların % 37.4 ü kadındır. 1939 da sayıları 95.000 olan endüstri işçileri, 1963 sayımına göre 920.000'e çıkmış. Eski endüstri çeşidi bazı küçük el sanatları iken, şimdi elektrik, mekanik, ağır endüstri olmuştur. 1939 da, ulusal gelirin % 25'i endüstriden, buna oranla % 75'i tarımdan gelirken, şimdi bu oranlar dönmüş tersine. % 76 ve % 24 olmuşlar! Bütün bu gelişmeler 9 Eylül 1944 anayasasının ve ondan sonra yapılan plânların ürünüdür. Plânlarda kalkınma hızları % 10 saptanmışken, % 12-13 gerçekleştirilmiştir. Bunlar, kadın erkek bütün halkın gece gündüz demeden harıl harıl çalışmasıyla başarılmıştır. Ağır endüstride fabrikaları bir vardiye boş bırakırsanız, ocaklar hemen soğur, ısıtma masrafı, işçi ücretinden daha çok tutar. Öyle bir koşullar toplamı ki, içine girdin mi, gece gündüz demeyip çalışıyorsun. Mesele girebilmekte. Şimdi Bulgaristan, küçüklü büyüklü elektrik motorundan makineye kadar pek çok şeyi yapıyor.

Sofya istasyonu eski. Veli gil, arabayı bir kuyruya çektiler. Bekirle yaşlı amca yeniden uykuya yattılar. Veliyle ben çıkıp gezdik. Biraz sonra bir adam geldi, bir köşeye kitapları dizmeğe başladı. Ciltli, ceketli güzel kitaplar. Kalabalıklar geliyor, gidiyor. Trenler duruyor, kalkıyor. Yamasız, yırtıksız Bulgar köylüleri yolcu karşılıyor, yolcu geçiriyor. İki üç ay önce İstanbul'dan gelmiş, şimdi İstanbul'a gidenler var.

Kayserili arkadaşları merak ediyorum. Trenleri 8:12 de burda olacak. O vakte kadar bekleyeceğim. Kitapçının başındayım. Ciltleri alıp alıp karıştırıyorum. Anlamadığım alfabede çocuk kitapları, romanlar, teknik kitaplar... Veli yatmak için otobüse gidiyor. Vaktin nasıl geçtiğini bilmiyorum. 8.10 da Veli koluma vuruyor: «Bizim tren geliyor hocam!.»

İstanbul'dan Münih'e gidecek tren bu. Soluya soluya gelip duruyor. Bir yerlerinden sular çıkıyor. Veli, pencerelerden sarkan arkadaşlarına el sallıyor, uçuyor sevincinden. İnenlerle sarmaşıyor: «Bir aksilik olmadı ya, kolay çıktınız ya, bir şey demediler ya?..» Soru üstüne soru soruyor, arkadaşlarını öpüyor, havaya kaldırıyor. Hepsi temiz traş olmuşlar. En iyi giysilerini takmışlar. Yanık köylü yüzleri geriliyor. Biraz yorgun, ve üzgün görünüyorlar. Gözlerini kaçırıp yere indiriyorlar. Bütün suç kendilerinimmiş gibi bir utancın içine gömülmüşler... Bir anda otuzu birden toplanıverdi. Bir köşeye çekildik. Ellerinde birer tahta bavul. Dolana dolana tok yılan desenleri bavulların yüzünde. Hemen bir çeşme soruyorlar. Susamışlar. Yakındaki parka gidip su içiyoruz. Parktaki çıplak heykellere bakıp gülüyorlar.

İstasyon bir kalabalık, bir kalabalık. Sofya'ya işe gelenler, Sofya'dan işten dönenler. Birer gazete birer poğaça alıp trene koşanlar... Sekiz on yaşlarında kalabalık öğrenci kümeleri. Anıtların çiçeklerin önüne durup resim çektiriyorlar. Kızlı erkekli ikişer olup geziyorlar..

Kayserili arkadaşlar fısıldaşıyorlar. Veli hepsini otobüse doğru çekiyor. Bekir'i uyarıyor. Benim bavulu indiriyor. Teker teker tokalaşıyoruz. Veliyle sarmaşıyoruz. İçimden bir yerler kanaya kanaya: «Bahtınız açık olsun arkadaşlar!..» diyorum, arkalarından iki ellerimi sallıyorum. Sonra alıp bavulumu, arabaya koyuyorum: «Hotel Bulgarie». Bir banyo, bir traş, bir kahvaltı, rahatlıyorum. Kayserili arkadaşlar gidiyorlar. Hep kafamın içinden gidiyorlar. *Külüstür* otobüs homurdanıyor yollarda.

Çıkıp yatağa uzanıyorum. Uyumanın oluru, olanağı yok. Az sonra bir telefon. «Yahu gelirsin, haber vermezsin!..» Bir tanıdık bu. Tanıdık ama kim? «İn hadi in, bekliyorum!» diyor. Kim, kim, kim? İniyorum: Yaşar Kemal! Rusya'daki «Asya — Avrupa Yazarları» toplantısından dönüyormuş. Yanında Türk eserlerinin Bulgarca çevirmeni Donka Melâmed... Az sonra Kültür Komitesi'nden Nikola İyonçef. «Narodna Prosveta» adlı yayınevinden Sabahattin Bayram; oturup benim gezi programımı inceliyoruz. Hazırlanan taslaktan müzeleri, görülecek eski eserleri çıkarıyoruz, köy koyuyoruz yerlerine. Gülüşe şakalaşa yemeğe gidiyoruz. Kayserili arkadaşlar nasıl gidiyorlar, bilmiyorum.

Gelecek sayı: «Canlandırılmış Köyler»

Cumhurbaşkanı Sukarno, Cava dansı öğretiyor
Denge uzmanı!..

ENDONEZYA

Genç subaylar darbesi

Endonezya, 70 kadar ülkenin ve yeryüzündeki bütün ilerici güçlerin katılacağı büyük bir milletlerarası konferansın hazırlıkları içindeydi. Ulkelerin yabancı üslerden arınmasıyla ilgili konferans, 10-15 Ekim günlerinde Cakarta'da toplanacaktı. İkinci Asya - Afrika Konferansının arifesinde, bu konferansa katılacak bütün ülkelerin hazır bulunacağı toplantıda, yabancı üsler şampiyonu Amerikanın takbih edileceği muhakkaktı.

Konferans hazırlıkları sürüp giderken 30 Eylül günü, Cakarta Radyosu bir ihtilâlin yapılacağını haber verdi. İhtilâlin lideri, Başkan Sukarno'nun muhafız kuvvetlerinden Yarbay Untung idi. Untung, yarbaylığın üstündeki bütün rütbelerin kaldırıldığını, generallerin rütbelerinin yarbaylığa indirildiğini ve 45 kişilik bir İhtilâl Konseyi kurulduğunu açıklıyordu. Konseyde tanınmış komünist liderlere yer verilmemişti fakat Konsey, Sukarno'nun daha soluna kaydığını gösteren bir nitelikteydi. Yarbay Untung'un başkanlığındaki Konsey, radyoda ihtilâlin nedenini şöyle açıklamaktaydı: «Bir Generaller Konseyi kurulmuştur. Generaller Konseyi, CIA'nın emrinde bozguncu bir teşekküldür. Bu Konsey, Ağustosun ilk haftası Başkan Sukarno'yu yakalayan ciddi bir hastalıktan sonra, çok aktif hale gelmiştir. Fakat Başkan Sukarno'nun bu hastalıktan ölmesi ümidi gerçekleşmemiştir. Generaller Konseyi, amaçlarına ulaşmak için, 5 Ekim Ordu Günü dolayısiyle harekete geçmeyi kararlaştırarak Cakarta'ya, Cava'nın Doğu, Merkez ve Batısından askerî birlikler celbetmiştir. Generaller Konseyi, 5 Ekimden önce dahi harekete geçmeyi düşünmüştür. Bu karşı ihtilâl hareketini engellemek amacıyla, Yarbay Untung 30 Eylül operasyonuna girişmiş ve başarıya ulaşmıştır.»

İhtilâl Konseyinin bildirisi, dış politikanın değişmiyeceğini, Ülkelerin Yabancı Üslerden Arınması Konferansının gününde yapılacağını, hareketin ordu çerçevesinde generallere karşı yapıldığını açıklıyordu.

Fakat bir süre sonra Cakarta Radyosu el değiştirdi. Hayatından ümit kesilen Sukarno radyoda konuştu ve Batılıların çok uzun süredir «Komünistlerle flört eden Sukarno'ya karşı başlıca ümidimiz» diye tanıttıkları General Nasution duruma hâkim oldu. Bununla beraber generallere karşı çoğunlukla hava kuvvetlerine mensup genç subayların mukavemeti henüz kırılmış değildir. Genç subaylar, hava kuvvetleri depolarından sağladıkları silâhlarla silâhlandırdıkları sivillerle birlikte savaşmaktadırlar. Başkan Sukarno, muhafazakâr generallerle ilerici genç subaylar arasında, memleket çapında bir sağcı-solcu savaşına yol açabilecek çatışmayı önlemeye ve ordu birliğini sağlamaya çalışmaktadır.

Askerî hareketin nedenleri nelerdir? Buna kesin cevap vermek çok güçtür. Zira Sukarno'nun tutumundan solcular değil, sağcılar ve Anglosaksonlar şikâyetçiydi. Başkan Sukarno, dış politikada Komünist Çin ile aynı paralelde bir tutum izlemekteydi. Bu sebeple, Çin'in Sukarno'dan kurtulma tertiplerini desteklemesi kolayca düşünülemez. Endonezya'nın en büyük siyasî teşekkülü olan Komünist Partisi de Sukarno ile sıkı işbirliği yapmaktaydı. Hattâ Batı kaynakları Komünist Partisi Lideri Aidit'in Sukarno'yu parmağında oynattığını sık sık yazmaktaydılar. Bu sebeple, komünistlerin de, milletçe sevilen millî kurtuluş hareketi lideri Sukarno'ya karşı, sağcıların işine yarayabilecek bir manevraya girişmeleri akla yakın gelmemektedir. Sukarno'yu devirmekte ancak ondan memnun olmıyanların, yani Anglosaksonların çıkarı vardır. Ne var ki darbe, Amerikaya karşı solcu genç subaylar tarafından yapılmıştır. Bu durumda hareketin ordu içi bir hesaplaşma sonucu olduğu, ya da genç subayların gerçekten sağcı bir generaller darbesinden korkarak harekete geçtikleri düşünülebilir. Ya da çok şeytanca bir hesapla, generallerin ve çok marifetli CIA'nın Sukarno'yu zayıflatmak ve iktidar üzerindeki nüfuzlarını arttırmak için genç subayları tahrik ederek, bir müdahale vesilesi yarattıkları düşünülebilir. Fakat bütün bunlar, sadece ihtimallerdir. Muhakkak olan nokta, harekette Anglosakson parmağı bulunmasa dahi, genç subaylar darbesinin, hiç değilse kısa vâdede Anglosaksonlara ve muhafazakâr generallere yaradığıdır. Generaller fırsattan faydalanarak Sukarno'yu etkisiz hale getirmeye, solcuları tasfiye etmeye ve Endonezya'yı Anglosaksonlar yönüne kaydırmaya çalışacaklardır. Yalnız bu, uzun vâdede çok tehlikeli bir oyundur. Zira Endonezya'da sol çok güçlüdür ve 3 bin adalı, bol ormanlı bu ülke, ayaklanmalara çok elverişlidir. Sosyal ve ekonomik meselelerin çözümünde aciz gösteren Sukarno, sağ ve sol arasında dengeyi tutmayı iyi başarmıştır. Dengenin bozulması, dış kuvvetlerin de karışabileceği kanlı bir iç savaşa yol açabilir. Temenni edilmelidir ki Sukarno duruma hâkim olup eski dengeyi yeniden kurabilsin.

FRANSADA NATO ÜSLERİ VE TÜRKİYE

Türkiye İşçi Partisinin yurdumuzdaki Amerikan üslerinin kaldırılması yolunda açtığı kampanya, «modern mandacılar»ın şiddetli tepkilerine yol açtı. Üslerin kaldırılması fikrini âdeta «mukaddesata tecâvüz» saydılar. Halbuki millî bağımsızlıklarına düşkün bütün ülkeler, üslerin kaldırılması için yıllardır dünya çapında bir kampanya yapmaktadırlar. Nitekim, eğer son olaylar engellemezse, yetmiş kadar ülkenin katıldığı *«Ülkelerin Yabancı Üslerden Arınmasıyla İlgili Uluslararası Konferans»*, 10 - 15 Ekim tarihleri arasında Endonezya'da toplanacaktır. İran Şahı dahi, İran topraklarında Amerikan üsleri kurulmasına karşı koymuştur.

«Modern Mandacılar,» diyorlar ki, «Efendim millî bağımsızlığına bu kadar düşkün de Gaulle Fransasında bile bir sürü Nato üssü vardır» Mandacılara hemen hatırlatalım ki, General de Gaulle'ün üsler ve Nato karşısındaki tutumuna benzer bir davranışı, en sabırsız milliyetçiler dahi kabul edeceklerdir.

Bu konuda, «Us News - World Report» dergisinde, Amerikan Genel Kurmayının Plânlama Subaylığını yapmış olan General Max S. Johnson, şunları yazmaktadır: «General de Gaulle, hâlen, Fransız birliklerini Nato'dan yavaş yavaş çekmektedir. Fransız donanması, Fransız Taktik Hava Kuvveti ve evvelce Nato emrine verilmiş olan dört tümenden ikisi, şimdi Nato dışındadır. Fransa, Nato manevralarına katılmamaktadır.

Fransanın baskısı altında, Amerika, Fransadaki ikmal yollarını değiştirmiştir. Bordeaux ve La Rochelle limanlarında Amerikan Ordusuna tanınan imkânlar kaldırılmıştır. Saint-Nazaire çok dar ölçüde kullanılabilmektedir. Fransız ikmal yolu üzerindeki Amerikan askerî personeli 50 binden 30 bine indirilmiştir.»

Fransa, Amerikan kontrolü altındaki toprakları üzerinde nükleer başlıklar stok edilmesini reddetmiştir. General de Gaulle 9 Eylülde, Amerikan egemenliğinde bir Nato'dan ayrılabileceğini yeniden belirtmiştir.

Bütün bunlar neden? Zira millî bağımsızlık fikrinin şampiyonluğunu yapan de Gaulle, Nato içinde Anglosakson egemenliğine karşı çıkmaktadır. Anglosaksonlarla eşitlik istemektedir. Eşit olmıyan bir ittifakın içinde değil de dışında olmayı millî çıkarlarına daha uygun bulmaktadır. Nato içinde sözü dinlenir bir Fransa dahi bir cins uyduluktan şikâyetçidir. Fransız toprağındaki Amerikan askerlerini kuzuya çevirmeyi, generalleri ve diplomatları tiril tiril titretmeyi yeterli bulunmamaktadır. «Aman Natodan çıkmayın Nato kuvvetlerinin komutanlığını size verelim» şeklindeki sondajlar dahi Fransanın tutumunda değişiklik yaratmamıştır. Zira bütün bunlar, Nato'nun Anglosakson egemenliğinde bir ittifak olma niteliğini değiştirmeye yetmemektedir.

Peki ya Türkiye? Bazan Nato'ya sığınarak, bazan ona da lüzum görmiyerek Amerika her istediğini elde etmiştir. Amerikan üsleri, bizim haberimiz dahi olmadan en tehlikeli işler için kullanılmaktadır. Bir takım «İkili Anlaşma»lar, en akla gelmedik tâvizleri taşıdıkları içindir ki gizli tutulmaktadır. Amerika, Türkiyedeki imtiyazlı durumuna o kadar alışmıştır ki, Türk kamu oyunun sert tepkisine rağmen suç işleyen askerlerinin nerede yargılanacaklarının Türk mahkemelerinin tâyinine dahi bir türlü yanaşmamaktadır. Eşitliğe asla rıza göstermiyen bu tip müttefiklerin emrine, Türkiye hemen bütün ordusunu vermiştir.

Hiç değilse, ordumuzun bir kısmını Nato'dan çekelim, diğer Nato ülkelerinde mevcut olmıyan hükümler taşıyan anlaşmaları *feshedelim* ve *Türkiyedeki üsler üzerinde bir kontrol* kuralım. Sanırız ki, en ateşli Amerikan taraftarları dahi, eğer satılık değillerse, bunu kabul etmek zorundadırlar.

İNGİLTERE
HOLLANDA
BELÇİKA
DOĞU ALMANYA
BATI ALMANYA
LÜKSEMBURG
FRANSA
İSVİÇRE
AVUSTURYA
İTALYA
İSPANYA
Bremer
Berlin
Antwerp
Laon
Paris
Orleans
Nato karargâhı
Saint-Nazaire
Nancy
Châteauroux
La Rochelle
Bordeaux
Villefranche
Amerikan Ordu Birlikleri
Amerikan Askeri Depolar
Amerikan Hava Kuvvetleri
Amerikan Deniz Kuvvetleri

Atatürk'ün derneği mi, Nasır Zeytınoğlu'nun Çiftliği mi ?

İffet Aslan

Başkan Nâsır Zeytinoğlu, Türk Eğitim Derneğinin fakir çocukları okutma kararı karşısında, «O sizin söylediklerinizi devlet yapsın. Hususi teşebbüsten bu beklenemez. Çocuklarını koleje gönderen aileler refah sahibi diye, onlara bir de munzam külfet yükleyemeyiz. Adam hem vergi versin hem de çocuğunu paralı mektepte okutuyor diye bir de yoksul çocukların okutulması için para ödesin. Olmaz bu. Yahut olur ama, o zaman rejim değişir» diyordu!

Konumuz Türk Eğitim Derneği. Ben, 1964 Eylülünden beri bu derneğin yönetim kurulu üyelerinden biriyim. Bu yazıyı bu sıfatımla yazıyorum: gazeteci veya yazar olarak değil.

Yönetim kurulumuz 11 kişi. Başkanımız Nasır Zeytinoğlu: Cumhur Başkanlığı Umumi Kâtibi. Muhasip üyemiz Orhan Yazıcı, Makina Kimya Endüstrisi toplum münasebetleri şubesi müdürü. Diğer üyeler sırasiyle şunlar: Coşkun Erten, Hazine avukatı, Avni Karsan, mühendis, D.S.I. müşaviri, İbrahim Berkem, Mobil Gaz Umum Müdürü, Semin Kızılkaya, D.S.I. Baş hukuk müşaviri, Mübeccel Tözün, ev kadını, Reha Terman, Kömür Satış ve Tevzi Müessesesi idari ve yazı işleri müdürü, Abdi Kutay, Hazine avukatı.

Bugün Türk Eğitim Derneğinin varlığından haberi olan pek az kimse vardır. Ama en büyük eseri Ankara Kolejini hiç değilse Ankara'da bilmiyen yoktur. 5000'in üzerinde öğrencisi olan bu okul uzun zaman doğrudan doğruya Türk Eğitim Derneği tarafından yönetilmişken, 1963'te alınan pek isabetli bir kararla derneğe bağlı bir tesis haline getirilmiş ve idaresi ile ayrı bir yönetim kurulu görevlendirilmiştir. Ankara Koleji tesisinin bugünkü yönetim kurulu üyeleri bunlardır: Başkan Daniş Koper, Ereğli Demir Çelik İşletmesi A.Ş. İdare Meclisi Reisi ve O. D. T. Üniversitesi Mütevelli Heyeti Başkanı, Başkan Yardımcısı Hicri Fişek, Ankara Hukuk Fakültesi Profesörü ve Ankara Fransız Okulu kurucusu. Üyeler ise şunlardır, Osger Aksoy, Hazine avukatı, Avni Avnagöz, emekli General, Suat Beller, avukat, Dernek temsilcisi, Kemal Kurdaş, O. D. T. Üniversitesi Rektörü, Selâhattin Toker, avukat, Enver Kuray, Ankara Valisi, İhsan Doğramacı, Hacettepe Tıp Fakültesi Profesörü, Ankara Üniversitesi Rektörü.

Türk Eğitim Derneği Atatürk'ün Büyük Millet Meclisinin açılışı dolayısiyle gösterdiği yol üzerine kurulmuştur. Atatürk o tarihte şöyle konuşmuştur:

«Maarifimizden bahse başlarken kız ve erkek çocuklarımızın ana ve babalarının tahsil için gösterdikleri umumi şevk ve tehalükü takdirle tezkar etmek isterim. Büyük Millet Meclisinin ve Hükûmeti Cumhuriyenin azami vesait ve gayreti sarfettiği müsellem olmakla beraber, ilim ve tahsilin feyz ve nuruna olan iştiyakı umumu tatmin edebilmekten henüz uzaktır. Önümüzdeki sene için devletçe yapılabilecek azami fedakârlığı rica ederken, erbabı yasardan olan vatandaşlarımıza da şayanı himayet olan çocuklarımızı hususi teşebbüsleri ile okutup yetiştirmelerini ehemmiyetle tavsiye ederim.»

Bu sözlerin verdiği ilham ile 1 kasım 1928'de Türk Maarif Cemiyet adı ile kurulan müessesenin 1939'da âmme menfaatini hadim cemiyet olduğu kabul edilmiş, 1950'de ise adı Türk Eğitim Derneği olarak değiştirilmiştir.

Derneğin başlıca eseri Ankara Kolejidir. Bunun dışında biri Zonguldak'ta diğeri Karabük'te olmak üzere iki okulu ve birkaç il merkezinde yurtlara sahiptir. Ama yalnız İzmir'dekinin yüz ağartıcı durumda olduğu anlaşılmaktadır. Yine de bunların ve bilhassa Ankara Koleji gibi bir eserin meydana konulması küçümsenmiyecek bir hizmettir. Ancak derneğin asıl gayesi yolunda —erbabı yasardan olan vatandaşlarımızın şayanı himayet olan çocuklarımızı hususi teşebbüsleri ile yetiştirmeleri— konusunda şimdiye kadar belirtilmeğe değer bir faaliyet gösterdiğini söylemek mümkün değildir.

Maalesef öğrenci himaye uygulaması uzun yıllar ihsan dağıtımı mahiyetinde kalmıştır. Bundan ancak erkân çocukları yararlanmıştır. Sonra —o da 1960'dan sonra— bu gidişe bir son verilebilmiş fakat bu defa da uygulamış sadaka dağıtımı haline girmiştir. Hallerinden ağlaşan birkaç kişinin çocuklarına ayda elli lira gibi yardımlar takdir edilmiş, ya da şu veya bu yurtta Dernek hesabına barındırılması karara bağlanmıştır. Ankara Kolejinde himayeli olarak okumak yine arkalılardan bir kaç kişinin çocuklarına münhasır kalmıştır.

Derneğin öğrenci himaye faaliyeti o kadar kısırdır ki 40 yılı bulan ömrüne rağmen bir tek vatan evlâdını, yoksul bir aileye mensup bir kabiliyeti göstererek, «işte şu genci memlekete bu dernek kazandırmış» demek mümkün değildir. Halbuki benzeri kurumlar, meselâ Darüşşafaka'nın, Siyasal Bilgiler parasız yatılı bölümünün iftihar listesinde nice nice isimler vardır. Türk Eğitim Derneği ise öğrenci himaye faaliyetinden şimdiye kadar kaç kişinin ve kimlerin faydalandırıldığı, şunların şimdi ne yaptıkları sorularına dahi cevap verecek durumda değildir.

Neden bu böyle olmuştur? Türk Eğitim Derneği yoksul ve kabiliyetli çocukların yetiştirilmesinde hamleler gerçekleştirmiş bir kurum olarak gelişeceğine zengin çocukları için bir okul kurmakla yetinme durumuna neden düşmüştür? Bunlar muhakkak ki sosyal tarihimizi yazacak olanlar tarafından üzerinde önemle durulması gereken sorulardır.

Yöneticileri arasında, bugün bari himayeli öğrenci faaliyetini derneğin amacına ve memleketin ihtiyaçlarına uygun temellere oturtulmasını, bu kurumun, 40 yıl sonra da olsa, Türkiye'nin en büyük sorununun çözülmesine, Atatürk'ün gösterdiği yoldan karınca kaderince hizmet eden bir kuruluş haline girmesini kendine dâva edinen kimse yok mudur? Var. Hattâ çoğunluk bu eğilimde. Ama gösterilen çabaları önlemek isteyenler de var. Ve bunlar zorlu kişiler. Ve sonuç hiçten de beter. Dernek amacının dışında emellere bir alet haline girmek üzere. Şöyle ki:

Eylül 1964'te seçilen yönetim kurulu uzun çalışmalardan sonra yeni bir himayeli öğrenci yönetmeliği hazırlayıp kabul etmiştir. Bu yönetmelik şu esasları getirmiştir:

1 Bundan böyle Türk Eğitim Derneği yalnız kendi kurumlarında barındırmak, ya da okutup barındırmak üzere, ve sadece orta öğrenim süresi için, himayesine çocuk alacaktır. Zira kendi kurumlarında yalnız orta öğrenim çocuklarını barındırmak imkânına sahiptir.

2 Hem okutup hem barındırmak üzere himayesine öğrenci alabileceği tek kurum Ankara Kolejidir. Zira Türk Eğitim Derneğinin sahip olduğu okullardan Ankara Koleji yatılıdır.

3 Ankara Kolejinde okutulmak üzere himayeye alınacak çocukların sayıları her yıl bütçe imkânlarına göre tesbit edilip ilân edilecek. Adayların yoksul ve kabiliyetli olmaları aranılacak tek şartı teşkil edecek ise bu hususların teyidi için adayların devlet parasız yatılı imtihanlarına girip başarı kazanmaları istenecek.

4 Himayeli öğrenciler için yapılacak masrafların bu öğrencilerin hayatlarını kazanmaya başladıktan sonra ve faizsiz olarak iade edecekleri bir borç telâkki edilmesi fikri esas alınmış, fakat «Pek iyi» ile tamamlanacak her ders yılı giderlerinin kendilerine bağışlanması da kabul edilmiştir. Buna karşılık sınıfta kalmanın himayeden çıkarılma sonucunu vereceği de belirtilmiştir.

5 Dernek yurtlarında barındırılmak üzere himayeye alınacak öğrencilerden ise Devlet parasız yatılı imtihanlarına girip başarı göstermeleri şartı şimdilik aranmamıştır. Zira üstün kabiliyetli —yani başka kurumlarca da himayeyi hak etmiş çocukların— yetersizlikleri bizce bilinen bu yurtlara gitmeyi kabul etmiyecekleri fikri galip gelmiştir. Buralara ancak pek sıkıntılı durumda oldukları için himayeye alınan gençlerin gönderilmesi uygun görülmüştür. Fakat yurtlar islah edildikten sonra buralara da alınacak çocukların imtihana tabi tutulması öngörülmüştür.

Bu esasları taşıyan himayeli öğrenci yönetmeliği kabul edildikten sonra, mesele kaç öğrencinin himayeye alınacağı hususunun tayinine gelmiştir. Bu elbette her şeyden evvel derneğin imkânları ile bağlıdır. Ve derneğin imkânları sınırlıdır. Bunlar şunlardan ibarettir: Yılda 50 bin liradan ibaret Hazine yardımı, varsa diğer hibe ve yardımlar, üye aidatları, yoksul ve kabiliyetli çocukların okutulması yararına tertiplenen piyangonun gelirleri, varsa yurt işletme kârları ve tesis senedi gereğince Ankara Koleji gayri safi gelirinden dernek payı olarak her yıl ayrılması gereken yüzde 10'lar.

Ankara Koleji gayri safi gelirinden dernek payı olarak ayrılması gereken yüzde 10'lar dışındaki kalemler derneğe şimdilik önemli bir meblâğ sağlamamaktadır. Fakat yalnız bu kalem dolayısiyle dernek lehine her yıl bir milyon lira civarında gelir tahakkuk etmektedir. Ve hiç şüphesiz öngörülen öğrenci himaye sarfiyatı esas itibariyle bu kaynağa dayatılmıştır. Dernek yönetim kurulunun genel eğilimi, bu kaynaktan yalnız Ankara Kolejinde okutulacak himayeli çocuklar için yararlanılması olmuştur. Fakat tesis yönetim kurulu buna da razı olmadığından işler çıkmaza sürüklenmiştir.

Tesis yönetim kurulu, dernek yönetim kurulunun bu çalışmalarını haber alınca, «Bizim öğrenci himayesine sarfedilecek paramız yok» deyip meseleyi kestirip atabileceğini sanmıştır. Fakat bu cevabın yazıya dökülmesini, hattâ meseleyi alenen tartışmayı göze almamıştır. Bu hizmeti derneğin başkan vekili ve tesis nezdindeki temsilcisi Suat Bellar üzerine almıştır. İtiraz şu noktaya dayatılmaktadır: Gerçi her yıl tesis gelirlerinin yüzde 10'unun dernek payı olarak tahakkuk etmesi zorunluluğu vardır. Fakat kurumun kuruluş yatırımları, bina inşaatları, dolayısiyle tesis ve dernek birlikte 10 milyon lirayı bulan bir borç yükü altındadır. Ve bu yüzde 10'ların herşeyden evvel bu borçların itfası için kullanılması gerekir.

Öyle de olmalıdır. Nitekim dernek yönetim kurulu bu borcun ödenme yoluna konulması için elinden geleni yapmış ve yılda 500.000 liralık taksitler halinde 20 yılda ödenmesi şartı ile bu borcun Maliye Bakanlığına devrini sağlayan kanunun geçen devrenin son günlerinde çıkarabilmiş olmasını sevinçle karşılamıştır. Bu başarıda derneğin yoksul fakat kabiliyetli çocukları himayesine alıp okuttuğu iddiasının büyük rolü olmuştur. Ana yatırım borçlarının böyle bir hal yoluna bağlanmış olması, yeni kabul edilen himayeli öğrenci yönetmeliğinin derhal yürürlüğe girmesini engelleyic değil buna imkân verici bir gelişmedir. Zira şimdi dernek bu işe yılda hiç değilse 400.000 lira kadar bir para tahsis edebilir duruma girmiştir. Bu kaynaktan şimdilik bu kadar bir paranın, borçlar ödendikten sonra ise tamamının öğrenci himayesine tahsis edilerek yine tesise akıtılması prensibinin tesis lehine bir uygulama olacağı muhakkaktır. Yeni himayeli öğrenci yönetmeliği hazırlanırken daha sonraları bunun da ilerisine gidip tesisten derneğe akacak yüzde 10'lara karşılık, derneğin Ankara Koleji tesisinde öğrenci mevcudunun yüzde 10'u kadar himayeli öğrenci okutması öngörülmüştür. Bu elbetteki ek gelir kaynaklarının bulunmasına bağlıdır. Fakat böylesine ciddi bir himayeli öğrenci faaliyetinin başlatıldığı öğrenildiği zaman derneğin hibe, üye aidatı ve piyango gelirlerinin çok yükseleceği düşünülmüştür. Bu faaliyetin diğer paralı okullara emsal olabileceği umudu üzerinde de durulmuş, hattâ bu okulların da Türk Eğitim Derneği ile ilişkiklikler kurarak gayri safi gelirlerinin yüzde 10'unu dernek payı olarak taahhüt etme karşılığında, derneğin kendi kurumlarında da öğrenci mevcudunun yüzde 10'u oranında himayeli öğrenci okutması imkânlarını aramaları mümkün görülmüştür.

Yeni himayeli öğrenci yönetmeliği hazırlanırken bir taraftan da Ankara Kolejinde, devlet parasız yatılı imtihanlarında en üstün başarıyı göstermiş çocuklardan müteşekkil, üstelik pek iyi derece ile geçtikleri her sınıfın giderlerinin kendilerine bağışlanması suretiyle sürekli çalışkanlığa teşvik edilen kalabalık bir grubun bulunması, bu okulun seviyesini yükselteceği, bundan da bütün çocukların yararlanacağı göz önüne getirilince derneğin kuruluşunda güdülen hedefe nihayet yaklaşmanın sevinci yaşanmıştır. Ama ne yazık ki bütün bu güzel hayaller çok geçmeden kökünden yıkılmış, yok edilmiştir. Çünkü Ankara Koleji tesisi yönetim kurulu dernek payı olarak her yıl ayrılması gereken payları ödemek niyetinde değildir. Çünkü Türk Eğitim Derneği yönetim kurulu başkanı yeni himayeli öğrenci yönetmeliğinde güdülen tüm hedeflerin karşısındadır. Bu tutumunu:

— «O sizin söylediklerinizi devlet yapsın. Hususi teşebbüsten bu beklenemez. Çocuklarını bu okula gönderen aileler refah sahibi diye onlara bir de munzam külfet yükleyemeyiz. Adam hem vergi versin hem de çocuğunu paralı mektepte okutuyor diye bir de yoksul çocukların okutulması için para ödesin. Olmaz bu. Yahut ta olur ama, o zaman da rejim değişir.»

Nasır Zeytinoğlu, Türk Eğitim Derneği ve Ankara Koleji yönetim kurulları birleşik toplantısında böyle konuşmuştur. Toplantı, dernek yönetim kurulunca kabul edilen himayeli öğrenci yönetmeliğinin Ankara Koleji ile ilgili maddeleri yürürlüğe konmadan tesis yönetim kurulundan müspet cevap almak ve iki yönetim kurulu arasındaki münasebetlerin gerilmesine imkân vermemek için tertiplenmişti. Fakat tesis yönetim kurulu üyelerine fikirlerini açıklamak, tepkilerini göstermek fırsatı dahi verilmedi. Kabul edilen yönetmeliği savunması gereken Dernek Başkanı Nasır Zeytinoğlu, buna meydan bırakmadan söz aldı ve,

— «Bu yönetmeliğin kabul edilişi sırasında ben yoktum. Mesele iki zihniyet çarpışmasından ibaret. Biz yoksul çocukları Kolej'de okutmayı düşünmüyoruz. Burası pahalı bir mektep. Daha mütevazı okullarda okumalarını sağlayarak daha çok kişiye yardım etmeyi tercih ediyoruz. Bir çok kimseye nakti yardımda bulunuyoruz. Ayda elli lira, yüz lira veriyoruz. Gerçekten sıkıntıda olanlar için bu önemli bir yardımdır. Hem biz yalnız üstün başarı gösterenleri himayeye almak taraftarı da değiliz. Bizim amacımız harika çocuk yetiştirmek değil, orta kabiliyette çocukların ellerinden tutarak iyi vatandaş olmalarına yardımcı olmaktır» diyerek tesis yönetim kurulu üyelerini kanatları altına aldı. O kadar ki tesis yönetim kurulu başkanı Daniş Koper, okul müdürü Burhan Göksel bile tek kelime söylemek lüzumunu hissetmediler.

Fakat bazı üyelerin bununla da tatmin olmadıkları görülüyordu. Meselâ Ozger Aksoy şöyle konuştu:

«Devlet parasız yatılı imtihanlarına girenler okumak imkânına sahip olmıyan kimselerdir. Bunların istediği kolejde okumak değildir ki, sadece okumaktır. Bunları koleje almak doğru değildir. İntibak edemezler. Nitekim bir zaman evvel burada Ziraat Bankası hesabına bazı çocuklar okumuştur. Ama bu himaye sistemi iyi netice vermemiştir. Bu çocuklar huzursuzluk yaratmıştır. Kolej ile ilgili birçok problemlere bunlar sebep olmuştur. Ama görülüyor ki kolej gayri safi yaratımın yüzde 10'unu her yıl dernek payı olarak ayırmak mecburiyetinde kaldığımız müddetçe bu paraları bu maksat için kullanmak isteyenler çıkacaktır. Bunu bugün siz önleseniz de, sizden sonraki yönetim kurulu üyeleri bu düşüncede olmayabilir. Ya da umumi efkâr bu yönden tazyik yapabilir. İyisi mi kolej ile dernek arasında bir protokol yapmalı, bu paraların ancak kolejin kendi ihtiyaçları için kullanılabileceği tasrih edilmeli.»

Bu üyeyi teskin eden yine Nasır Zeytinoğlu oldu:

«Hiç merak etmeyin, diyordu Zeytinoğlu protokola falan lüzum yok. Bundan böyle dernek yönetim kuruluna bu paraların kolejin gayeleri dışında harcanmasını isteyecek kimse gelmiyecektir. Bunun için gerekli tedbirler alınmıştır. Siz bakmayın söylenenlere. Burası Türkiye, el dilediğini söyler, ama işler yine yürür(!!) koleje himayeli öğrenci gönderilmiyecektir. Dışarıdan gönderilmiyecektir. İçerideki bazı çocukların bazı şartlar dahilinde himayeye alınması başka. Ancak dernek bu kaynaktan başka yerlerde de bunun gibi müesseseler kurulması için faydalanabilir. Meselâ Zonguldak Kolejine bir yardımda bulunabilir. Benzer müesseselerin birbirlerine yardım etmesi gayet tabiidir.»

Bu durumda bence, tesis yönetim kurulunu yeni himayeli öğrenci yönetmeliğimizin yürürlüğe konması ile ilgili hususlarda anlaşmaya varmak üzere toplantıya çağırarak zahmete soktuğumuz için kendilerinden özür dilemekten başka çare kalmıyordu. Nitekim öyle yaptım. Fakat Nasır Zeytinoğlu neye güvenerek Atatürk'ün «erbabı yasardan olan vatandaşlarımızın şayanı himayet olan çocuklarımızı hususi teşebbüsleri ile okutup yetiştirmeleri» tavsiyesine uyularak kurulmuş olan bir derneği hem de onun çatısı altında, bunun tam tersi bir görüşe âlet etmeye kalkabiliyordu? Başkanı bulunduğu yönetim kurulunca kabul edilmiş bir yönetmeliği hükümsüz farzedip, kökünden inkâr edebiliyor, hattâ karşı tarafın tezine sahip çıkarak kendi kurulunu küçük düşürebiliyordu? Ve neye dayanarak bizim himayeli öğrenci faaliyetimiz şöyledir, böyledir diyebiliyordu? Yoksa Nasır Zeytinoğlu sözettiği uygulamayı öngören yönetmeliğin, kendi ısrarı üzerine, 12 Aralık 1964 tarihinde yönetim kurulu kararı ile kaldırılmış olduğunu unutmuş muydu? Gerçi Zeytinoğlu bunu, şartları o yönetmeliğe uymayan iki sene sınıfta kalmış olan Fahrettin Yıldız isminde birinin himayeye alınması için istemişti. Bu emeline nail olunca bedelinin ne olduğunu unutması belki tabii idi. Ancak yönetim kurulu bu teklifi, bugünkü ihtiyaçlara daha iyi cevap verecek yeni bir yönetmeliğin hazırlanabilmesi şeklinde değerlendirerek kabul etmişti. Fakat bu kez Nasır Zeytinoğlu'nun yeni yönetmeliği reddedip, eskisini tutması karşısında hiç ses çıkarmadıklarına göre, yoksa onların gözünde de Dernek, Nasır Zeytinoğlu'nun keyfince idare edebileceği bir çiftlikten mi ibaretti

YÖN'ün soruşturması

Sorular

1. Türk sanatçısı, geçmişimizin kültürel ve sanatsal değerlerinden yararlanabilir mi?
   a. Yararlanabilirse, bu yararlanma nasıl olmalı? Edebiyatta, müzikte, resimde, tiyatroda?.
   b. Yararlanamazsa, sanatını neye dayandırmalı?
   c. Bir millî kültürün oluşum şartları sizce nelerdir?.
2. Batı kültürü ile ilişiklerimizde göz önünde bulundurulması gereken noktalar sizce nelerdir?
   a. Batı kültüründe «zararlı · yararlı» şeklinde bir ayırma yapmayı doğru buluyor musunuz? Doğru bulmuyorsanız, nedenleri?
   b. Böyle bir ayırmayı doğru buluyorsanız, sizce batı kültürünün hangi yanlarını almalıyız, hangi yanlarını almamalıyız?

YÖN'ün Millî Kültür soruşturmasında, bundan önceki sayılarımızda, Sabahattin Eyüboğlu'nun, Niyazi Berkes'in, Mehmet Seyda'nın, Melih Cevdet Anday'ın, Ferit Edgü'nün, Memet Fuat'ın, Demir Özlü'nün, Orhan Duru'nun ve Abidin Dino'nun cevaplarını yayımlamıştık. Bu sayıda Prof. Pertev Naili Boratav'ın cevabını yayımlayarak soruşturmamızı sona erdiriyoruz.

Pertev Naili Boratav

BATI—DOĞU ESKİ—YENİ SORUNLARI ÜZERİNDE DÜŞÜNCELER

Türk kültürü bir doğu-batı karşıtlığı karşısında kaldığı günden beri türlü gelişim dönemlerinde, eskilik-yenilik karşıtlığı da tartışma konusu oldu. «Tanzimat çağı» ndan önce —daha gerilere gitmeksizin, aşağı yukarı XV. yüzyıldan bu yana diyelim— eski-yeni diye bir sorunu dedelerimizin akıllarına getirmiş olacaklarını pek sanmıyorum. O eski çağlarda aydınların olsun, halkın olsun sanat türleri sezinlenmiyecek kadar ağır bir tempo ile gelişiyordu, yenilikler bireysel ölçüde kalıyordu; her sanat kolu özde de kalıpta da, belli değişmez normlara, törelere uyarak ürünlerin veriyordu, aşağı yukarı el zenaatlarındaki gibi.. Bu bakımdan tartışma konusunu daha gerilere götürmeden, Türk kültürünün yeni çağlarına sınırlamak uygun olacaktır.

Bu sınır içinde kalınca eski-yeni sorunu bir doğu-batı sorunu olarak karşımıza çıkıyor. Nitekim bu konuda tartışmaların her defasında eskiyi tutanlar doğu kültürüne sarılanlar, yeni taraftarları da batının hasretini çekenler olmuştur.

Ama, hangi «doğu»? Hangi «batı»? Bu iki kavram nasıl tanımlanmıştır.

Bana öyle geliyor ki bu sözcüklerin anlamları üzerinde şu son günlere kadar gereğince düşünülmemiştir; birçok batılı düşünürlerin bu kavramların tanımlanmasında vardıkları eskişine baka çok değişik sonuçlardan da çoğunluğumuz habersiz kalmışızdır.

Niyazi Berkes «Yön» dergisinde yayınladığı sonra da kitap hâline soktuğu makalelerle bu soruna da yeni bir açıdan baktı: o yazılar, yakın çağ tarihimize, bir çok yönlerden, yeni baştan eğilmemiş gerçeğini ortaya koydu.

Doğu sözcüğü bizim yazınımızda *batılıların, doğuyu sömürge ülkeleri* olarak gören batılıların ona verdikleri anlamda yer almıştır. Bu «doğu» kültürel gelişiminin bu yerinde donmuş kalmıştır. O, batıya ham madde vermekle görevlidir: ekonomisini batının keyfine göre düzenliyecektir. Bilimde, teknikte batıya benzemesi hiç de gerekli değildir. Batılı şairin süsleyip *püsleyip yarattığı* masallar dünyası doğu cennetinin dünya durdukça böyle kalması için bu kurulu nizamın da bozulmaması gerekir.

Batılının mutluluğuna kendi insanını da eriştirmek istiyen doğulu bir zaman bunun kestirme yolunu arayacaktır: masallardaki gibi göz yumup açıncaya kadar her şeyi değiştirecek tılsımın sihirli değneğin ne olduğunu kestirmeğe çalışacaktır. Batının dili mi? Bilimi mi? Tekniği mi? Dini mi? Bunların tümünü birden olduğu gibi mi almalı? Geleneklerimizi unutmak olur mu? Yakın çağ tarihimizde, aydınların başlıca işleri bu sorular üzerinde yazışıp çizişip tartışmak olmuştur: Şinasi'den, Namık Kemal'den Fikret'e Gökalp'a kadar. Bu üç, ya da dört kuşak Türk aydınlarının bu uğurda emekleri boşa gitmiştir demek istemiyorum. Elbette ki her biri önemli şeyler söylemişler, toplumumuza yarar birçok gerçekleri açıklamışlardır; onların Türk kültürünü bugünkü gelişme aşamına itelîyen nice eylemleri de olmuştur; ama bu biraz define arayıcının kazdığı yerlerden değerli arkeolojik kalıntıların çıkmasına benzer. —Batının araçlarından yararlanması toplumun o araçları kullanması için elverişli bir değişime ulaşmasiyle mümkün olacağı gerçeğine aydınlarımız oldukca geç ve düşün yoluyla, bilim yoluyla değil de olayların zorunuyla vardılar. Bunun *için de çöküp giden imparatorluk*tan arta kalan son Türk topraklarını yağmacıların elinden kurtarmağa Türk halkını çağıran bir eylem adamının, Mustafa Kemal'in, bu gerçeği —Kristof Kolomb'un yumurtası gibi— bilim ve düşün adamlarına göstermesi gerekti. Ancak genç Türk Cumhuriyetinin temelleri atılırken ekonomik özgürlüğün, politik ve kültürel özgürlüğe erişebilmek, batı uygarlığına eşit haklarla katılabilmek için ilk koşul olduğu bilinci belirdi.

İkinci Dünya Savaşı sonrası yıllarında, aşağı yukarı onbeş yıllık bir dönem içinde, yurdumuzu yönetenlerin «himmetleriyle», doğu-batı sorununun çözümlenmesinde ve bununla ilgili olarak kültürel gelişimimizin türlü yönlerinde yitirdiğimiz geçmiş emekler, sayısız zaman ve kaydettiğimiz gerileme üzerinde durmayacağım. 27 Mayıs'tan beri, çok şükür, külâhımızı önümüze koyup yeniden bu ve bununla ilgili türlü sorunlar üzerinde hiç olmazsa düşünüp konuşabiliyoruz.

Sorunun bir yönü de gerçek, olumlu birer doğu ve batı kavramına erişmektir. Bu, bence, doğu-batı karşıtlığı yapmadan, dünyamızı ve onun üzerinde gelişen uygarlıkları *öğrenmekle*, benimsemekle olur. Yukarda da dokunup geçtiğimiz gibi bugün artık batıda da doğuyu böyle bir görüş çerçevesi içinde tanımlamayı deneyen düşünürler yazarlar çoğalmıştır; kaldı ki, sömürgeci çağların ve çevrelerin bilim adamları içinde de böyleleri çıkmıştır: batının doğuya neler borçlu olduğunu gösteren zengin belgeler toplanmış bulunuyor. Bugünkü ilim adamları bunları tam bir düşün özgürlüğü içinde değerlendirebilirler. —Büyük uzaklıklarla birbirinden ayrılmış toplumların bile, tarihin ve tarih-öncesinin— en umulmadık çağlarında birbiriyle kültür alış verişi yapmış oldukları, insanlığın uygarlık yapısına her ulusun kendi taşını koyduğu gerçeği birbirinden habersiz, bağımsız kültürlerin varlığı hakkındaki eski kanıları kökünden sarsmıştır.

Böyle olunca herhangi bir uygarlığı, hattâ, çokluk herhangi bir kültür verisini, tek bir ulusun malı olarak göremeyiz. Her ulusun evrensel uygarlığa getirdiği şeylerin bilincine varmak kişiyi böbürlenmeğe ve başka ulusları kendininkinden küçük görmeğe değil, kendi ulusunu her ulus gibi insanlığa yararlı olmuş duymaktan gelen bir sevinme ile duygulandırmağa varıyacaktır. Gerçek ulusçuluk da budur.

Dinlerin arasında doğru, «bâtıl» diye ayırmalar yapmak, ulusların birini ötekinden aşağı ya da üstün göstermek, geçmişteki düşmanlıkları yeniden körüklemek gibi olumsuz eğilimlerden tarih eğitimini arıtmak, bugünün eğitim sorunlarının en başta gelenlerinden biridir: UNESCO'nun eğitimle ilgili programında bu konu zaman zaman tartışılmakta, tarih kitaplarının bu kaygu ile gözden geçirilmesi zorunluğu üzerinde durulmaktadır.

Belli bir ulus için elbette ki, öğrenilmesi en kolay ve toplumun eğitiminde en etkili olanı kendi kültürüdür. Kişi dünyaya ve tüm olarak evrensel uygarlığa ilkin bu pencereden bakacaktır. Ancak bilgisi genişledikçe o, içinde yaşadığı toplumun başka dillerde konuşan, başka törelere, dinlere uyan toplumlarla ilişkilerini de kavrıyacaktır.

Geçmişteki kültürel değerlerin, gürümüzün sanat, bilim ve düşününü beslediği beslemesi gerekti. Bu kanısına katılmıyan bir görüşür var olduğunu sanmıyorum. Zaman zaman yeni atılışların öncüsü sanatçılarda görülen kendilerinden öncekileri inkâr yollu davranışı, geçmişin değerlerini iyi tanıdıktan sonra onları yetersiz görmenin bir tepkisi, eskiyi aşma özleminin bir ifadesi sayarım; bu çeşit davranışlarda bir türlü geçmişin verilerine atlama tahtası gibi, basarak hız alma anlaşılmalıdır. —*Kaldı ki*, her defasında, «yeni» lerin bu ilk tepkileri çabuk durulur; delikanlılık çağından olgunluk çağına geçince sanatçı, günü gelir, bir kalem çizip geçtiği geçmişe yeniden eğilir.

Geçmişin değerleri derken de bir takım sorular ortaya çıkıyor: Geçmişten ne anlıyacağız? Onun mirasından ne kalmışsa, hepsine *kutsal bir nitelik verecek miyiz?* Yoksa bir seçme mi yapmalıyız?

Müslüman dedelerimiz, ulusal geçmişten, yalnız İslâmın geçmişini anlıyorlardı. Türk yazarlarının kaleminden çıkmış tarihlerde de Türk halkının geleneğinde de, eski çağlar tarihinden bilinen ne varsa İslâm tarihinin başlangıcı, ulusal tarih de onun bir devamı sayılırdı. Başka müslüman ülkelerinde de bu böyleydi. Gerçekte her ulus kendine özgü nitelikler gösterdiği halde, ulusal kültür İslâm ile bir sayılırdı.

Bizde, din açısının dışına çıkan bir ulusçuluk görüşü Osmanlı tarihinin son döneminde belirir. Tanzimat çağı yazarları, müslüman bir geçmişi benimsemekle beraber, *«Osmanlı» olarak kendi* toplumlarına bir tarihsel sınır çizmişlerdi. Bu sınırı belirliyen iki öğe dil ve dindi; bu görüş, Türk tarihine başlangıç olarak, Osmanlı boyunun Anadolu'da bir Müslüman - Türk devletini kuruşunu alıyordu.

Osmanlı ulusçuluğu (1908'den sonra bir ara beliren ulaştıcı bir akım bir yana), *devlet sınırları* içindeki dinleri ve dilleri, kendilerini Osmanlı sayan zümrelerinkinden ayrı kalmış «ethnie» leri kapsıyamıyordu.

1910 tarihlerinden sonra (öncüleri daha eski olmakla beraber), Türk tarihini Osmanoğullarının devletlerini kurdukları XIII. yüzyıl başlarından daha gerilere, Türklerin Orta-Asyada tarih sahnesinde ilk belirdikleri çağlara kadar götüren akımla, yeni bir ulusçuluk ve ulusal geçmiş anlayışı ortaya atıldı. Bu ulusçuluk (Türkçülük) aynı zamanda halkçılık akımının bir görünüşü olarak olumlu izler bıraktı; ama, İmparatorluk içindeki çeşitli ırk, dil, din topluluklarını kapsıyamadığı için Türk toplumunu içinden çıkılmaz sorunlarla karşı karşıya bıraktı.

Birinci Dünya Savaşı süresinde, Turancılık ve İslâm Birliği gibi ütopyaların peşine takılmış bir politikanın acı acı tecrübelerini yaşamış olan Mustafa Kemal, Cumhuriyetle birlikte Türk toplumuna ulusçuluğun yeni bir anlamını getirdi. Onun bu yeni ulus ve ulusçuluk görüşüne Niyazi Berkes «Ulusçuluk» konusundaki yazılarında yer veriyor: her fikri sömürmekte usta kişilerin —hem de bilim adına— bu görüşü nasıl yozlaştırdıklarını ve Atatürk'ün ölümünden sonra da daha önce gürültü ile savundukları tezlerine nasıl bir çeviklikle sırt çevirdikleri bu yazılarda belirtilmiştir. Bu yeni ulusçuluk anlayışına karşı 1940'lardan sonra Turancı, Osmanlıcı, Anadolucu, İslâmcı... gibi eskiden birbirine yan bakan ve uzlaşmaları olanağı düşünülemiyen akımların mirascısı grupların bir cephe kurdukları görülür.

Atatürk'ün birtakım hokkabazların gülünç hâle soktukları tarih ve dil görüşlerinin ne düşüncelerle ve hangi amaçlar gözetilerek ortaya atıldıklarının, nasıl kimler tarafından ve niçin yozlaştırıldığının incelenmesi Türk kültür gelişiminin yakın tarihini aydınlatmak bakımından çok yararlı bir iş olurdu.

Bütün olumsuz cabaların rağmına Atatürk'ün ulusculuk görüşünden derin izler kaldı. O Türk kültürünün geçmişini yeni öğelerle zenginleştiriyordu. O Türklerle komşu olarak yaşamış ya da Türklerin sonradan yayılıp yerleştikleri ülkelerde daha önce oturmuş ulusları Türklerle bir kökten saymakla bilim bakımından sakat olan bir teze evrensel uygarlık ailesine Türkleri katma özleminin bir ifadesini veriyordu. Artık Türk ulusu, üstünde yaşadığı toprakların tarih öncelerî çağlara kadar çıkan bütün kültür mirasının öz malı sayabilirdi: batılıların onu —her anlamda yağmalarına meydan vermeyin göz bebeği gibi saklamasını öğreniyordu.

Anadolu topraklarının üstünde ve altında biten ve vatan her şeyin Türk olduğu, onunla bezenmeğe ve öğünmeğe hakkımız olduğu düşüncesi şükür ki Atatürk'ün düşsel bir özlemi olarak kalmamıştır. Bu görüş bilim kurullarının (en başta Atatürk'ün kurduğu ve yakıfla yaşamasını sağladığı Tarih Kurumunun) nice faydalı çalışmalarına ilk hızı verdiği gibi yeni bir akımın ilkeleri olarak da filizlenmiştir. Bu akım, «Yeni Ufuklar» dergisinde ve çeşitli yayınlarda (örneğin Sabahattin Eyüboğlu'nun Azra Erhat'ın Halikarnas Balıkçısı'nın denemelerinde) meyvalarını veriyor.

Yeni Türk ulusculuğu Türkçülüğün olumlu yönlerini de benimser: Bugünkü Türkiye topraklarına (Türk şairi Nâzım Hikmet'in deyimiyle:

**«Dört nala gelip uzak Asya'dan
Akdeniz'e bir kısrak başı gibi
uzanan»**

memlekete) bundan dokuz yüz yıl önce akıp gelen insan dalgaları, Türk diliyle birlikte, kendilerine özgü inanışlarını, törelerini, geleneklerini, san'atlarını da beraberlerinde getirdiler. Bunlardan nice şeyleri, bugüne kadar saklamış, ya da, kendilerinden önce bu ülkede yerleşmiş, şimdi buyrukları altına girmiş, sonra da —çoğunluğuyla— kankardeşleri olacak toplumların kültürlerine katıştırmış olduklarında şüphe edilir mi? Türk ulusunun başlıca niteliği, geçmişten kendisine miras kalan kültürlerin, tarih süresince, yeni «synthèse» lerini yapmak, onlara kendi ulusal damgasını vurmaktır.

Kültürün —genel olarak bilginin de—, vatanı ve nitelikleri ne olursa olsun, zararlı olmıyacağına inananlardanım.— Hepimiz çocukluğumuzda elimize ne geçmişse okumuşuzdur, bazı da analarımızın babalarımızın yasaklarını dinlemeden.. Bundan büyük bir zarar gördüğümüzü sanmam (Herhâlde, hiç okumıyan —ya da okuyamıyan— çocuk daha çok şey yitirir). —Yasaklara boyun eğseydik belki de, farkına varmadan,

bilinç altında bizi beslemiş yolumuza ışık tutmuş nice tecrübelerden yoksun kalmış olurduk. Ama çağımız «rationne» hesaplı olmayı ömrümüzün sayılı yıllarını boşuna harcamamayı emrediyor. Eğitimin —türlü basamaklarında— görevi, bize en uygun kültürlenme bilgilenme programını gerçekleştirmek, öğrenilecek şeyleri kişilerin yaşlarına yapacakları işlere göre sıraya koymak ölçüsünü, kıvamını, türünü seçmek...

Bir ulusun eğitiminde programı düzenliyenlere düşen sorumluluk ne büyüktür! Bunu öğretim eğitim kuralları üzerlerine aldığı kadar, o kuralların erişemediği yerlerde (kendi erişme güçleri ve olanakları ölçüsünde) sanatçılar yazarlar bilim adamları, v.b., yüklenmişlerdir. İşte, geçmişin olaylarına ve kültürel ürünlerine bugünün koşulları içinde bir anlam vermek onları olumlu bir eğitim aracı olarak kullanmak bu kişilerin görevidir. —Benim inancım geçmişi objektiflikle tarihsel gerçeği içinde göstermekten hiç bir zarar gelmiyeceğidir. Uzak ya da vakın tarih çağlarının olayları, yapıtları, düşünceleri içinde bugünkü görüşlerimizi yadırgayanlar bulunabilir; bilim adamının işi bunların nedenlerini açıklamaktır. Halkımıza tarihe geçmiş işlemleri yargılamanın değil onları nedenleriyle ve sonuçlarıyla bilmenin bir önemi olduğunu tarihten ders almak sözüyle bunun anlaşılması gerektiğini öğretmeliyiz.

Türlü dönemlerde Türk aydınının bir aşağılık duygusuna kapıldığı olmuştur. Bunu iki biçimde belirtir o: ya gürültülü, içi boş lâfların coşkunluğuna kendini kaptırarak geçmişle böbürlenir; ya da ondan utanır.

Bir toplumun geçmişiyle utanması ya da tam tersine çoğu adamakıllı tanımadığı hâlde, onunla böbürlenmesi çeşidinden duyguları ona zoraki olarak onu kendi çıkarlarına yarıyacak yoldan sürüklemek istiyen inançsız —bağnaz— kişiler ya da zümreler aşılarlar. —İnanç soylu bir duygudur. İnançtan birey ölçüsünde de, toplum ölçüsünde de, bir kötülük gelmez, çünkü o kör ve sağır değildir: koşullara göre yumuşar değişir de... Ama inanılan şey doğru ve güzel ise inanç da bükülmez ve sert olur. Onun için inançları uğrunda ölen insanlar vardır: kahramanlar şehitler ermiş kişiler... Bağnazlık, inancın azması yozlaşmasıdır; bağnaz düşüncesi uğrunda ölümü değil herhangi bir zararı göze almaz. İşine geldiği için kendi düşüncesini savunur ve başkalarını onun gerçekliğine kabule zorlar. Bağnazlık geçmişin gerçeklerini olayları ve kültür ürünlerini kendi işine elverdiği biçime sokmağa çalışacaktır. Bağnazın kalpazanlığından geçmişin değerlerini korumak, onların üzerine bilimin ışığını tutmakla olur.

Geçmişin ürünlerinden ve işlemlerinden yapacağımız seçmede bize «inanç» ın kılavuzluk etmesi yetecektir. Müslüman ya da kâfir, mistik ya da bilgin şu felsefeden ya da bu mezhebden inanan kişinin yarattığı şey yaptığı iş görülmeğe incelenmeğe değer. Yunus'un, Süleyman Çelebi'nin, ya da Pir Sultan'ın şiirlerini okurken İstanbul'un göğünde —Aya Sofyanın yanı başında Sultan Ahmed Camii'nin çizgilenişini seyrederken, bir Çukurova bozladığını dinlerken, bunları yaratan adamlar bizden bu kadar uzak bu kadar ayrı düşüncelerde oldukları halde duyduğumuz yaratılan her güzel şeyi yeniden yaşamanın verdiği sevinç duygusu. İşte ne böbürlenme ne de küçümseme, geçmişin bizlerde uyandıracağı olumlu, soylu duygu budur.

Geçmişi, bilim konusu olarak düşünmek var bir de. Sorunun bu yönü üzerinde uzun boylu durmak gerekmez sanırım. Her toplumu ileriye götürmek, ona mutlu bir gelecek hazırlamakla görevli sanıyorsak kendimizi, onun yapısını tanımamız, bunun için de geçmişini iyi bilmemiz gerekir.

Toplumun geçmişi tarihinden, yazınından, folklorundan, etnografyasından öğrenilir... Hastasının dertlerine devâ bulmak istedikçe bunların ne olduğunu aramakla işe başlar hekim. Toplumun dertlerini deşelemek ve bunların gerçek nedenlerini bulup anlamak için onun geçmişinde gerilere gidip araştırmak gerekir çoğu zaman.

San'atçı, bilim adamından farklı olarak gözlemle inceleme ile, nedenleri aramakla kalmıyacak, geçmişin olayları ve davranışları karşısında aramakla kalmıyacak, geçmişin olayları ve davranışları karşısında kendi düşüncelerini de belirtecektir; onları değerlendirecektir kendisi de geçmişin olayları içinde yaşıyormuş gibi; geçmişi günümüze getirecektir.

Bugünün sanatçısından beklediğimiz geçmişten hareket ederek geçmişi aşmasıdır diyoruz. Aşmak sözünü yaratıcılık gücünde, söyleyiş başarısında bir üstünlük göstermek anlamında bir değer yargısı olarak almıyorum. (Aralarında geniş zaman mesafeleri bulunan sanat [illegible] yarışması düşünülemez.) Bunu, sanatçının eski ustalarından başka şeyleri, gününün koşullarının gerektirdiği yep yeni düşünceleri ve söyleyiş biçimlerini getirmesi anlamında alıyorum. Günümüzün sanatçısı olmakla beraber, yakın ve uzak geçmişin olaylarını yaratmalarında ham madde olarak başarıyle kullanan Nazım Hikmet'ten birkaç örnek göstereyim: O panteist Celâleddin'i «Rubâiler» inde, XV yüzyıl başlarının Müslüman devrimci düşünürü Bedreddin'i «Destan» ında, Doğu *efsanelerinin* kahramanı *Ferhad'ı*, Tevrat'ın ve Kuran'ın Yusufunu, piyeslerinde bugüne getirmiştir; «Kerem Gibi» adlı şiirinde Kerem'in yanması motifi bir hareket noktasıdır sadece, Nazım Kerem'i aşar: bireysel bocalamalar içinde yanıp kül olanların

«Kül olursun, ey kendi sesinle,
Kerem gibi yana yana.»

seslenişlerine, umutlu ve yürekli:

«Ben yanmasam, **sen yanmasan**
biz yanmasak
nasıl çıkar karanlıklar aydınlığa?»

mısralariyle karşılık verir.

★

Yukarda tartıştığımız sorulara, her tartışmanın sonunda dudaklara gelen son bir soruyu eklemek ve onu da kısaca cevaplandırmak gerekiyor: «Ne yapmalı?»

Geçmişi enine boyuna öğrenmek için yapmamız gereken, daha başlıyamadığımız ve bir ayak önce bir ucundan girişmemiz gereken işler pek çok. Kitaplıklarımızda, geçmişin nice yönlerini aydınlatacak, ama daha gün ışığına çıkamamış yayınlanmamış hatta okunmamış, sayfaları açılmamış (yazma basma) kitaplarımız uyukluyor. Topraklarımızın altında ve üstünde binlerce yılların uygarlıklarından miras kalmış anıtlar yatıyor, çözülüp okunacak yazıtlar duruyor; arşivlerde sayımı bile yapılamamış nice —milyonlarca belki— belgeler... Dünü ve bugünkü kucak kucağa bir arada yaşatan halk gelenekleri, Türk folklorunun bütün türleri: masallar, efsaneler, türküler, oyunlar, Anadolu insanının söz hazinelerinde yatıyor; bu def'neler, arkeoloji anıtları gibi de değil, toprağın altındaki yapıtlar gibi, daha bir zaman yatıp bekliyemez de... Bir çok türler toplumun değişiminin zorunlu bir sonucu olarak yitip gittiler bile; birçokları da yakında onları saklıyanlarla birlikte, elimizden çıkacak; onları zamanında derliyememiş olmanın acısı kalacak içimizde.

Bu işleri başarmak, uzmanların bilim işi olduğu kadar türlü güçlerin birden yardımlaşa bir çalışma için, seferber olmalarını gerektiren bir memleket yönetimi ve bir kültür politikası dâvasıdır da.

GELECEK HAFTA:

Halkçılık Açısından Dil Devrimi

CEVDET KUDRET

Cevdet Kudret'in bu önemli incelemesini iki sayıda sunacağız.

DERGİLER:

EYLEM'İN TİP ÖZEL SAYISI

Toplumcu çevrelerin yakından tanıdığı Eylem dergisi, son sayısını (1 Ekim) Türkiye İşçi Partisi'ne ayırmış. Titizlikle hazırlandığı belli olan dergide Türkiye İşçi Partisi ileri gelenleri ile yapılan konuşmalar ve ilerici yazarların çeşitli konulardaki incelemeleri yer alıyor. Genel Başkanı Mehmet Ali Aybar, T.İ.P. ın Türk toplumuna getirdiği en önemli yeniliği açıklarken şöyle diyor:

«Halkımız yüzyıllar boyunca güçlü bir merkeziyetçi devletin baskı ve ezgisi altında yaşamıştır. Osmanlı devleti herşeydi. Kendisinden evvel, kendisinden sonra ve kendisi dışında hiçbir varlığa hürriyet ve en küçük bir kendiliğinden oluş ve hareket tanımak istememiştir. Halk, merkezin buyruklarını körükörüne yerine getirmekle görevlidir. Bu devlet son derece teşkilâtlı, bürokratik bir makinaydı. Batı kapitalizminin nüfuzu ve hakimiyeti altına girdikten sonra da devletin bu niteliği, halkla olan ilişkilerinde, değişmemiştir. Türkiye halkı bir millet olmanın bilincine Millî Kurtuluş Savaşımızla ulaşmıştır. Bilinçlenmesinin ikinci aşaması da 1946 - 50 arasında olmuştur. Şimdi T.İ.P. halkımızın bu bilinçlenme süresinde üçüncü aşamayı temsil ediyor.»

Genel Başkan Aybar, toplumsal yapımızın değişikliğe uğratılmasında rol oynayan güçlerden sözederken şunları söylüyor: «Öğrenci derneklerini, öğretmen derneklerini, toplumcu yazarları ve bütün ilerici dernekleri ve silâhlı kuvvetlerimizi bu arada saymak gerekir. Ama toplumun temel yapısını değiştirmek ancak iktidarı ele geçirmekle mümkün olduğundan, bu kuvvetlerin en ucunda hiç şüphesiz politik bir örgüt olan T.İ.P yer alır.»

Türk işçi hareketlerinin tarihi ve bu bakımdan T.İ.P. in önemini inceleyen Kemal Sülker, C.H.P ile reformlar arasındaki ilişkiye değinerek şunları yazıyor: «C.H.P hükûmeti daha 1924 - 1925 yılında, işçilerin sendika kurma hakkını savunan Adliye Vekili Mahmut Esat Bozkurt'u İş Kanununun çıkarılmasını istediği bir sırada istifa ettirmişti. İşçi teşekkülleri kanunda yeri gösterilmeden kapatılmış ve çeşitli vaadlere rağmen İş Kanunu uzun yıllar çıkarılmamıştır. 1924 Ağustosunda patlak veren grevde işçilere karşı silâhlı kuvvetler göndermişti.»

Eylem dergisinin, bu özel sayısında, T.İ.P. in İstanbul bağımsız adayı yazar Çetin Altan'la yapılmış ilgi çekici bir konuşma da yer almaktadır. Ünlü yazar, T.İ.P. listesinde niçin yer aldığını şöyle anlatıyor: «Ben halkın yazarıyım, halktan biriyim. Hergün yirmi dokuz buçuk milyonun dertlerini dile getiriyorum. Benim yerim onların yanında bir yer. Tefeciyle, komisyoncunun, apartıman sahibiyle kompradorun, ithalâtçıyla toprak ağasının yer aldığı bir partide benim yerim olmasa gerek.»

Yine T.İ.P. in İstanbul listesinde yer alan değerli rejisör Metin Erksan da, niçin böyle bir seçiş yaptığını açıklarken, bugüne kadar uygulanmış olan devletçilik ve halk arasındaki ilişkilere de değiniyor. Erksan çok haklı olarak şöyle diyor: «Bu devlet kapitalizmi hiç bir olumlu sonuç vermedi. Örneğin halkı devletçilikten soğuttu.» Halkımızın... devlet kapitalizmi yolu ile sermaye birikimi için zorlanması, halkı hem devletten hem devletçilikten soğutmuştur.

T.İ.P. in İstanbul bağımsız adayı Hilmi Özgen'in «Önseçimlerde Öteki Partiler ve Türkiye İşçi Partisi» adlı incelemesi de T.İ.P. ın önseçimlerinde elde edilen sonuçlardan sonra bu seçimlere katılanların yeni bir toplumcu ahlâkın doğuşunu gösteren ve ülkemizde hiç raslanmadık bir biçimde davranmış olmalarını belirtmesi bakımından ilgi çekicidir. Dergide, Dr. Mehmedcan Köksal, Şükran Kurdakul, Demirtaş Ceyhun ve Ömür Candaş gibi tanınmış toplumcu yazarların da yazıları yer almaktadır.

Eylem dergisinin T.İ.P. hakkında derli toplu bilgi sunan, yöneticilerini ve bu parti çevresinde toplanmış aydınların düşüncelerini ve tanıklıklarını kapsayan ve bir belge niteliği taşıyan bu sayısını okurlarımıza salık veririz.

TÜRKÜLEME

(Ağır Okun
Dikilip durma başımda benim! Al külahın git! Nasıl basarsın çimenlerine bahçemin. Sana bu kestirme yolu bizler mi açtık? İstenmeyen kişilik. Bayrak diye çektirmek istediğin o anlamsız gölgeni tut kendi bostanına dik korkuluk olarak.

Bak. Kürkün giymiş, gelip çökmüş soframıza, uzanır ekmeğimize ve yutar lokmasını yavrumuzun varlığın önleyip. Kör müdür gözleri boş kafasına düşen imgesine güneşin.

Tamudan iğrenç bir dil uzatmışlar emeğimize. Bazan sürçen. Çatallı ve çokluk sürünür bir yılan yüreğimizde.

Yazık! Tutmak isterler bu açlık yolunun sonundaki köprüyü. Bırakmamak kimseyi ve suları çekilmiş derede gönüllerince yunarlar. Yağmurda, çamurda beraber mi ektiniz ürünü? Yazın güneşinde hasadı birlikte mi kaldırdınız? Ne olacak deriz eriyince dağlardaki karlar.

Bir hortlaklar gemisin gözlemek gerek mi uzakta?

Söylenip durma karşımda benim. Özgürlük, inanç, us; sanırlar bağışlarıdır. Bilmezler görenler yıldızları ve bulutları, anlar geceyi ve gündüzü. Tanır varlığı ve yokluğu duyanlar o karanlık açlığı. Dirimin anlaşılır mı yolları varmadan kapısına ölümün? Yadsınır mı ha, doğa ve kanıları vargılayan olaylar?

Hangi çıkarların savutun ateslemeye geldiysen buraya; sana bozuk verilmiştir o, geri teper bilesin.

Yer bir teker gibi döner. Gökteki tanrı bunu gördü ve boşlukta yürüdü. Çekerek resimler bir pazar gezmesine çıkmış gibi kırlarda.

O böyle gerçekleştirdi kendi varlığın. Ama sen, ama siz? Yürüyor boşlukta ve çirkin ağızlardan akıtarak salyalarını azgın sayıklamaların, görmüyorsunuz hiç bir şey. Ama gösterecek her şeyi ayılınca şimdi esneyen bu aç ve ezik yığın. Bizden selâm olsun senin beyine.

Ey ozan! İyidir görmek gerçeği, kurmaktan...

Doğan Türker

Dardayız darda

Eğriye alkış
Doğruya taş
Binimize kıtlık
Birimize aş

Dardayız darda
Dardayız darda

Ekmeği elden
Suyu gölden
Azınlık yaşar
Sırt üstü boldan
Bıçak kesmiş kan akıyor kemikten

Dardayız darda
Dardayız darda

Analar babalar bir olun bizle
Sonu yok bu gidişin öğrenin hızla
Bir vatan kuracağız Emekten yana

Geri kalan kaybedecek yolunu
Vereceksen ver Emekçiye oyunu

Orhon Murat Arıburnu

BİR İBRET VESİKASI

MİLLETLERARASI TEFECİLİK

A. Necati Ganioğlu

Türkiye dış yardım mı alıyor, yoksa zengin dostlara yardım mı veriyor, belli değildir Eğer Türkiye'nin yardım gördüğü ileri sürülecekse, tefecinin de fakir köylüye yardım elini uzattığı kabul edilmelidir. Halbuki herkesin bildiği üzere, fakir köylüyü soyan tefecidir.

Türkiye bugünkü köylünün tefeci eline bakması gibi, dış yardıma muhtaç hale getirilmiştir. Borç verenler de tıpkı tefeci gibi bu işi nazlanarak yapmaktadırlar.

Şimdi bu nazlanarak borç verme düzeninin altında neler yattığını kısaca görelim. Borç veren nazlı, borç isteyen sıkışık olduğu ve politikacılar her borçlanmayı büyük başarı saydıkları için yardım şartları çok ağırdır. Bu ağır şartlara, kafası işleyen biri çıkıp da «Beyler, siz bizi bu kadar saf mı sanıyorsunuz» dememiş, diyememiştir. Teknisyenler de, politikacılar gibi dış yardım almayı bir marifet, bir beceriklilik saymışlardır. Çevrede de, dış yardım sağlayanlara saygı değer kişiler gözüyle bakılmıştır. Bunlar uzunca süre kredi şartlarını bir sır gibi saklamışlar, borç alma tekniğini gizli bir ilim haline getirdiklerinden her yerde aranır insanlar olmuşlardır Türkiye ağır şartlarla ipotek edilirken, ipotekçilere birer âlim gözüyle bakılmıştır.

Kredi veren kurumlar, kredi alma usullerini bir sistem dahilinde açıklamadıklarından, her an yeni yeni usuller çıkmış ve giderek bu usuller dış yardım «mevzuat» ını teşkil etmiştir. Bugün bütün bunlar, hemen hepsinin tarih ve numarası olan birer «mevkute» halindedirler ve getirdikleri hükümler bakımından Sevr anlaşmasını hatırlatmaktadırlar. Bunlar arasında, bir kaç ay önce Devlet Su İşlerinin sağladığı makine — techizat kredisiyle ilgili olanı en dikkat çekenidir. «Proje kredisi standart şartı» adını taşıyan vesika Resmî Gazetede yayınlanmıştır. Standart şarta göre, Amerikan Yardım Teşkilâtı (AID,) tam bir serbesti içinde bütün belgeleri kontrol edebilecektir. AID, projeyi uygulayacak teknisyenlerimizin niteliğini bile inceleyebilir. Eğer AID herhangi bir tereddüde sahipse, krediyi vermekten vazgeçebilir. Hiç ses çıkaramazsınız. «Efendi, beni neden bunca zaman oyaladın, senin yüzünden Kalkınma Plânım altüst oldu» diyemezsiniz. AID'nin sorulmazlığı buna engeldir. Örneğin, bakır izabe tesislerinin bütün formaliteleri tamamlandıktan sonra, AID, milletlerarası gazetede (Small Business) yayınlanmadığını ileri sürerek, ihalenin iptalini istemiştir Aksi halde kredi verilmeyecektir. Büyük devlet kurumu. ültimatoma boyun eğmiştir.

Resmî Gazetemizde yayınlanan «Proje kredisi standart şartı» na göre, AID yazılı olarak aksini kabul etmedikçe, nakliye hizmetleri Amerikan gemileriyle yapılacaktır. Amaç, Amerikan nakliye firmalarına iş sağlamaktır. Bazan işin hacmine göre, kredi tutarının hemen hepsi nakliye ücretine girmektedir. Bırakınız Türk gemilerini, Hollanda yahut Fransız gemileriyle nakliyeyi yarı yarıya ucuz yaptırmak mümkündür. Ama kredi şartı buna engeldir.

Kredi açıldıktan sonra da, AID tesisleri teknik gereklere uygun yapacağımızda tereddüde düşerse, krediden her an vazgeçebilir. Türk devletinin vereceği bilgiye de güveni yoktur. Bakınız 101/7 nci madde ne diyor: «AID yetkili temsilcisi, projenin tamlanmasından önce veya sonra (tesisin işletme safhası da kastediliyor ve süre belirtilmiyor) herhangi bir makul zamanda projeyi ve proje tesislerini... ve borçlunun elinde veya kontrolünde bulunan kredi veya proje ile ilgili diğer doküman, yazışma, muhtıra veya kayıtları teftiş hakkına sahip olacaktır.» Bu madde ile bütün sırlar AID'ye açık tutulmaktadır. Halbuki geçenlerde yayınladığı bir genelgede DPT Müsteşarı Memduh Aytür, «Amerikalılara bütün sırlarımızı açık tutmakla yanıldık. Ruslara karşı dikkatli olalım. Gerekenden öte bilgi vermiyelim» diyordu. Ne var ki bütün sırları önüne sermedikçe, AID kredi vermemektedir. Zira maksadı yatırım programlarını ve dolayısiyle devleti tam bir kontrol ve vesayet altına almaktır.

Şimdi de ahde riayetsizlikle ilgili maddeyi inceleyelim: Maddenin (d) paragrafında, «Borçlu veya müesseselerinden herhangi biriyle USA veya müesseselerinden herhangi biri arasında başka bir anlaşma tahtında bir ahde riayetsizliğin vukuu halinde AID arzu ederse daha fazla taahhüt mektupları ihracından imtina edebilir» yazılıdır. Demek ki AID bir anlaşma normal yürüdüğü halde, başka bir anlaşmaya riayette kusur görürse, ahde vefasızlık, iyi yürüyen anlaşmaya da sıçrayacak ve kredi kesilecektir! Bu sağ gösterip sol vurma maddesinin bütün yatırım programını nasıl bir tehdid altında tuttuğu ortadadır. Yöneticilerimiz, böyle geniş kapitülasyon hükümlerini dahi rahatlıkla kabul etmektedirler. Cesur ve haysiyetli yöneticilerin, borcu zamanında ödemekten başka taahhüde girmemesi gerekirdi...

Gurur ve haysiyetimizi bir kenara itip AID buyruklarına boyun eğdiğimize göre, bu kredilerden yararlanabiliyor muyuz? Bunun için DPT.'nın 1964 Raporuna bir göz atalım. Raporun 145. sayfasında yer alan 1964 yılı programı yatırım ve finansman durumuna bir bakalım. Etibank'a, 452.2 milyon iç ve dış kaynak ayrılmıştır. Bunun 217.2 milyon lirası dış kaynaktır. Bu miktarın yıl sonunda ancak 66.6 milyon lirası, yani yüzde 28'i gerçekleşmiştir.

Halbuki aynı süre içinde Etibank'ın iç kaynak ödemelerindeki gerçekleşme yüzde 98.'3'tür. Etibank gibi bir kurumun yatırım programı, başka nedenler de olmakla beraber, dış finansman güçlüğü ile âdeta altüst edilmiştir. Ambarlı Santralı inşaatı bu yüzden hayli gecikmiştir. Diğer kurumlar da farklı durumunda değillerdir:

Kurumun Adı	1964 Prog. Dış kaynak (Milyon Lira)	Gerçekleşen Dış kaynak ödemesi	Gerçekleşme oranı
Etibank	217.0	66.0	% 28.0
T. Kömür İşletmeleri	42.5	19.0	% 44.5
T. demir ve Çelik iş.	39.5	18.3	% 46.1
D.D.Y.	80.0	7.2	% 9.0
Endeks	100	29	

Demek ki kömür, çelik, ulaştırma gibi ekonominin kan damarını teşkil eden sektörlere ayrılan dış kaynaklar, ancak yüzde 29 oranında gerçekleşmiştir. Enerji sektöründe de durum aynidir 214 milyon lira dış kaynak ayrılmış, bunun ancak 71 milyon lirası gerçekleşmiştir. Sanayi projelerimizde durum daha da ümitsizdir Pipe — line, petro — kimya, azot sanayii tevsii, kâğıt tesisleri için toplam olarak programa alınan 175 milyon liralık dış ödeneğin ancak 2,5 milyon lirası sağlanabilmiştir! Türkiye için hayati önemde olan pipe — line projesinin yabancı şirketlere peşkeş çekilmeyip tamamen TPAO tarafından yaptırılması İnönü Hükûmetince kararlaştırılınca, AID sert tepki göstermiş ve evvelce kredisinden ithal olunacağını bildirdiği makine ve techizatı AID listelerinden silip çıkartmıştır! Bugün her sınai proje, yabancı devletlerin yaz boz tahtasıdır. Tekellerin Türk pazarını ellerinde tutmalarını sağlamak amacıyla, hükûmetlerin de karıştığı akıl almaz dolaplar dönmektedir. (Orta Sayfa yazımızı okuyunuz.)

Başka bir örnek olarak Ergani — Flotasyon tesislerini ele alalım. Amerikan Ex Imbank, bu işi için 90 milyon lira kredi vereceğini, ancak iktisadilik hesaplarının bir yabancı firma tarafından yapılması gerektiğini söylemiştir. 1959'da çalışmalarını bitiren yabancı firma, projeyi iktisadi bulmuştur. Ama bu sefer Ex—Imbank, hesapların doğru olup olmadığının iyice anlaşılması için bir pilot tesis kurulmasını istemiştir. Sonra da işin 150 milyon liraya bir yabancı firmaya verilmesini bildirmiştir. Bir Türk mühendisi ortaya çıkıncaya kadar aradan beş yıl geçmiştir. Bütün proje ve tesis hizmetleri, Mehmet Turgut'un işten uzaklaştırmak istediği bu mühendisin yönetiminde yerli olarak yapılmış ve tesis hizmete açılmıştır. Hem de dörtte bir maliyetle. Tesisi yabancılar yapsaydı, dört kat fazla para ödeyecektik!

Görüldüğü gibi proje kredileri, milletlerarası bir tefecilikten başka bir şey değildir. Maksat, kredi veren devletlerin nüfuzlu firmalarına, azgelişmiş ülkeleri soydurmaktan ve sonra bu ülkeleri ağır borç yükü altında tefeci insafsızlığı ile inim inim inletmekten ibarettir. Sanayi tesislerine ise, borç veren devletler, kendi şirketlerinin satışlarını azaltacağı düşüncesiyle, kredi vermeye yanaşmamaktadırlar, ya da bu tesislerin kendi şirketleri tarafından kurulmasını istemektedirler.

Bütün bunlar göstermektedir ki, Türkiye ekonomik bağımsızlığa kavuşmadıkça kalkınamıyacak ve milletlerarası tefecilerin elinde insafsızca sömürülecektir.

AMBARLI SANTRALI SOYGUNU

Linyitle çalışan bir santral kurmak istedik, AID «Olmaz, dedi. Fuel Oil kullanacaksınız. Linyite kredi yok» Zira yabancı petrol şirketlerinin Ataş Rafinerisinin elinde bol miktarda Fuel Oil bulunmaktadır ve ihraç fiyatı ile iç satış fiyatı arasında büyük fark vardır. Fuel Oil'un ihraç fiyatı ortalama 101 lira, iç satış fiyatı 250 liradır. Demek ki ton başına 149 lira fark vardır. Fuel Oil ile çalışan Ambarlı Santralı 375 bin ton fuel oil tüketmektedir. Ataş'a sağlanan yıllık kâr (375.000 x 149) 55 milyon 875 bin liradır. Bu sayede Ataş 6,2 milyon dolar kâr transfer edebilecektir. İç satış fiyatlarında bir düşüş görülmekle beraber, yine de iç ve dış fuel oil fiyatları arasında çok büyük bir fark kalmaktadır. Sağlanan AID kredisi ise, 26,2 milyon dolardır. Kredi şartları da tabii ki linyit yerine fuel oil kullanılmasından ibaret değildir: Mühendislik projesinin Amerikan Stearns - Roger firmasına yaptırılması öngörülmüştür. Azami 5 milyon liraya yaptırılabilecek bu iş için 16 milyon 410 bin lira ödenmiştir. Montaj işi de Amerikan firmasına verilmiştir. Montajcı firma da azami 20 milyon liralık işe karşılık 42 milyon 490 bin lira almaktadır. Ayrıca elektrik makinalarının Amerikadan ithali gereklidir. Amerikan fiyatları, Avrupa fiyatlarından yüzde 10 yüksektir. Toplam olarak, bu yüzden dış finansmanı 186.8 milyon liraya çıkarabilecek bir iş için, 49,2 milyon lira fazlasıyla 236 milyon lira, yani 26.2 milyon dolar borç yükü altına girilmektedir. 49,2 milyon lira, Amerikan kredilerinin normal kazığıdır. Şimdi bu yüzden Türk ekonomisinin uğradığı kayıpları hesaplayalım:

1 —Elektrik maliyeti aşırı ölçüde yükselmektedir. Fuel Oil kullanılınca, elektrik üretiminde kilovatsaatin yakıt maliyeti 6 kuruştur. Linyit kullanılırsa yakıt maliyeti 3 kuruştur. Kilovatsaat maliyeti fuel oil ile 9 kuruş civarındadır. Linyitli maliyet 6 kuruş kadardır. Santralın maliyeti hangi yakıt kullanılırsa kullanılsın değişmediğine göre, tüketici yüksek fiyatla elektrik almak zorunda bırakılarak büyük ölçüde kazıklanmaktadır.

2 — Döviz israf edilmektedir. Bir defa 49,2 milyon lira, yani 5,5 milyon dolar yatırım kazığı gitmektedir. 375 bin ton fuel oil'un ihracı önlenmektedir. Bu yüzden yıllık döviz kaybı 4,2 milyon dolardır. Ayrıca yabancı petrol şirketleri, Ambarlı Santralına fuel oil satış kârı olarak yılda 6,2 milyon dolar transfer edeceklerdir. Demek ki yıllık döviz kaybı 10,4 milyon dolardır. Amerikanın verdiği kredi, kazık payı 5.5 milyon dolar düşülünce 20.7 milyon dolar yani 196.8 milyon liradır. Yılda 10,4 milyon dolar döviz kaybedildiğine göre, 20.7 milyon dolar kredi iki yılda fazlasıyla geri alınmaktadır! Santralın 25 yıllık ömrü boyunca uğranacak kayıp, bugünkü fiyatlarla 260 milyon dolardır. Görüldüğü gibi, soygun çok ustacadır.

3 — Linyit kaynaklarımız âtıl bırakılmaktadır. Linyit kullanılırsa, en az bin kişiye yeni iş alanı açılacak ve linyit üretimi dolayısiyle milli gelir 41.5 milyon lira artacaktı. Halbuki fuel oil kullanılması ile, milli gelirde ek bir artış olmıyacaktır. Zira fuel oil, rafinerinin bir alt ürünüdür. Her halükârda üretilecektir. Üstelik yabancı rafinerinin kâr transferi dolayısiyle, fuel oil kullanılınca, toplam kullanılabilir kaynaklarımız her yıl 55.9 milyon lira azalacaktır. Milli gelirde azalma, 97.4 milyon liradır.